

„Érted vagyok”

(Exodus 3,14)

10

Közösségi
és családi
folyóirat

XI. évf. 2. szám
2000. április
100,- Ft

„Szeress,
és tégy, amit akarsz!”

A szerelemről –
komolyan

Jézus monológja
a keresztúton

Búcsú
Farkas Józseftől

Interjú
Simonyi Gyulával

Moha-mese

Olvasók fóruma

Vasárnapi
elmélkedések

Bezöldült
lelkiismeret

Tekintet nélkül

Be kell látnunk:
Ha kérdeznék, becsületesen
felelni kell.

A harcot becsületesen
fel kell venni,
az úton becsületesen
végig kell menni,
a szerepet becsületesen
el kell játszani,
keményen és tekintet nélkül.

A kapuk mögül ebek viczorognak,
az ablakokból kiköpdösnek
és röhögnek.

Száz közbiztonsági gócpont
adja ki az elfogatási parancsot.
Kemény tárgyak
zuhognak a fejünkhöz,
súlyos, vérező kövek,
de néha röppen sóhaj is,
szeretet is, rózsza is.

És este a tűzhely mellett,
vagy szuronyos zsandárok között
hátrakötött kézzel,
mégis mondogatni kell
a fellebbezhetően,
sziklakemény,
erősítő,
vigasztaló
igét:

Krisztusnak és Pilátusnak,
farizeusoknak és vámosoknak,
zsídóknak és rómaiaknak
egyformán szolgálni
nem lehet.

Dzsida Jenő

Jubileumi kérdések

Tíz éves az „Érted vagyok”. Sok ez, vagy kevés? Mihez képest? Mit is mondhatnánk? Mit is mondhatnánk? Ünnepeleljünk? Miért nem ünnepelelnek minket mások? Kiknek illenék megtenniük? Jó dolog lenne-e, ha ünnepelelnének minket? Miről árulkodna az? És mit leplezne el? Önmagunkat ünnepeleljük? Okosan jár-e el az, aki önmagát ünnepli? Örüljünk? És feledjük el bánatainkat? Büszkélkedjünk? Milyen alapon? Panaszkodjunk? Nem bizonyulnánk-e hálátlanoknak? Mondjunk köszönetet? Kinek és miért? És kit fogunk kifelejteni? Vessünk számot? Lehetséges-e realista számadás? Ki tudná számba venni erőnyeinket? És fogyatékoságainkat? Mondjuk el az automatikusan nyelvünkre toladó közhelyeket? Miért nem a mélység tolakszik nyelvünkre? Miért mondanánk el, amit mindenki úgyis tud? Kinek segít és mit, ha elmondjuk? Kinek árt és mit, ha nem mondjuk? Együttérzést váltanánk ki? Ellenérzést? Értelmezzük önmagunkat? Ki az az önmagunk? És ki, aki értelmezi? Más lesz-e az értelmezéstől az értelmező? Megváltozik-e a múlt attól, ha értelmezik? Szébb lesz? Csúnyább? Jövőt nyit-e az értelmezés? Visszhangozt vált-e ki? Elkötelezettebbé teszi az Olvasót? Munkatársakat terem? Növeli a példányszámot? Közlelőbb visz valakikhez? Vagy még jobban eltávolít? Adjunk-e lovat a páholyból drukkolók alá? Megerősítsük-e fölüeny távolságtartásukban a páholyból ellenzékenyeket? Elringatnunk kell-e az Olvasót, vagy fölráznunk? Hozzásegíthetjük-e ahhoz, hogy ne csak azt akarja olvasni, amit már amúgy is tud? Hogy kihallja az íráskor üzenetét ahelyett, hogy beleolvassna azokba már meglévő elképzeléseit? Kíváncsiságot csíholhatunk-e a mindedig érdektelenekben? Képes-e egyáltalán egy lap érdeklődést kelteni önmaga iránt? Kell-e egy lapnak önmaga jövőjével törődnie? Akár csak a holnapjával is? Anyagi forrásaival? S a szellemiekkel? És a Forrás? Számíthatunk és építhetünk-e a csodára? Lehet-e? Szabad-e? Ez a tíz év nem csoda-e? A biztonság milyen mértéke káros? Elég-e, ha „önmagunkban fűrésztjük arcunkat”? Megmoshatjuk-e másokban azok közreműködése nélkül? Kiknek a hangtalan szavára kell tekintettel lennünk, és kiknek a hiúságára nem? Milyen mértékű közönyt – vagy csak lustaságot? – vagyunk képesek visszafordíthatatlan torzulások nélkül elszenvadni? Mit kell világosan látnunk, és miben kell biztosnak lennünk? Milyen irányt mutatunk? Kell-e félnünk valamitől? Mibe vethetjük reményünket? Vagy kibe?

Gergely G. András

Utóirat. Júniusi számunkhoz – tervünk szerint – minden Olvasónk számára mellékeljük a tíz évfolyam teljes szerző- és cikklislistáját.

Utó-utóirat. Elképzelhető-e, hogy Olvasóink jubileumi reflexióiból összeáll egy-szer egy színes, gazdag és termékenyítő „Olvasók fóruma”?

Bulányi György

Szeress, és tégy, amit akarsz!

Ajánlom az innsbrucki Pax Romana-nak

1. Ágoston és a páli teológia

Nem tudtam, hogy a címbeli mondatot vagy 300 könyvből melyikben keressem. Alig egy fél éjszaka munkájával kinyomoztam, hogy az Első János-levéhez írt kommentárjában található, melyet 416 körül írt *In Epistolam Ioannis ad parthos tractatus decem* címmel. A pesti piaristák könyvtárában meg is találtam a Migne PL 45. főlíó kötetében, s egy fiatal rendtársam le is fénymásolta nekem ezt a száz hasábnyi opuszt. Aztán hazavittem, s a VII. traktátus 7. és 8. pontját le is fordítottam, hogy most felolvassam.

„Abban nyilvánult meg Isten szeretete irántunk, hogy egyszülött fiát küldte a világba, hogy általa éljünk. Ahogyan maga az Úr mondja: Senki-

nek nincs nagyobb szeretete, mint aki életét adja barátaiért. Ezzel pedig bizonyítva van Krisztus szeretete irántunk, hiszen meghalt értünk, ahogyan Pál apostol is mondja: Aki saját fiának sem kegyelmezett, hanem mindannyiunkért átadta (*tradidit*) őt, hogyan ne ajándékozott volna vele együtt mindent nekünk (Róm 8,32)? Ime, Krisztust átadta az Atya, átadta Júdás. Nemde szinte hasonló cselekedetnek látszik a kettő, átadó a Júdás, tehát átadó az Atya is? Azt mondod, hogy szó sem lehet róla. De nem én mondom, hanem az Apostol mondja: Aki saját fiának sem kegyelmezett, hanem mindannyiunkért átadta őt. Az Atya is átadta őt, meg ő maga is átadta saját magát. Megint az Apostol mondja: Aki szeretett engem, és át-

adta önmagát értem (Gal 2,20). Ha az Atya átadta őt, és a Fiú átadta önmagát, akkor mit tett Júdás? Átadás történt az Atya részéről, átadás történt a Fiú részéről, átadás történt Júdás részéről. Egy és ugyanaz a dolog történt, de mi különbözteti meg egymástól a Fiút átadó Atyát, az önmagát átadó Fiút és a Mesterét átadó tanítványt, Júdást? Hát csak az, hogy amit az Atya és a Fiú szeretetben tett, azt Júdás árulásban (*in prodicione*) tette. Lássátok meg, hogy nem arra kell gondolni, hogy mit tegyen az ember, hanem arra, hogy milyen lélekkel és szándékkal tegye. Ugyanabban a cselekedetben találjuk az Atyaistent, amelyikben Júdást találjuk. Miért áldjuk akkor az Atyát, és kárhozzatjuk Júdást? Áldjuk a szeretetet, és kárhozzatjuk a bűnt.

Mekkora haszna származott az emberi nemnek az átadott Krisztusból! Ez mozgatta Júdást, hogy átadja őt? Isten az üdvösségünkre gondolt, amivel visszavásárolt minket. Júdás az árba (*pretium*) gondolt, amelyért eladta az Urat. A Fiú maga az árba gondolt, melyet adott értünk. Júdás az árba gondolt, amit kapott, hogy eladja őt. A különböző szándék tehát különböző tetteket eredményezett. Miközben a dolog egy és ugyanaz, ha ezt a különböző szándékok szerint mérlegetjük, akkor az egyiket értékelendőnek, a másikat elmarasztalandónak találjuk. Az egyiket dicsérendőnek, a másikat kárhoztatandónak találjuk. Ekkora a szeretet értéke. Lássátok meg, hogy egyedül a szeretet a meghatározó. Lássátok meg, hogy a szeretet különbözteti meg az emberek cselekedeteit.

Ezt mondtuk a hasonló cselekedetek esetében. Ami a különböző cselekedeteket illeti, találunk szeretetből támadt dühöngő embert, és bűnből támadt nyájaskodót. A gyermeket üti az apa, a rabszolga-kereskedő pedig nyájaskodik. Ha két dolgot kínálsz fel, ti. az ütlegetést meg a nyájaskodást, ki az, aki nem a nyájaskodást választja elmene-külve az ütlegek elől? Ha a személyekre figyelsz, úgy a szeretet üt, és nyájaskodik a bűn. Jól figyeljétek arra, hogy mit ajánlunk, mert az emberek cselekedeteit csak a szeretetgyökér alapján lehet megkülönböztetnünk. A tüskének is vannak virágai. Vannak magatartások, amelyek keményeknek és zordabbaknak látszanak, mégis, ha azokat a szeretet diktálja, fegyelemre vezetnek. Egyszer s mindenkorra szóló rövid parancs parancsoltatik tehát neked. **Szeress, és tégy, amit akarsz!** Ha hallgatsz, szeretetből hallgass. Ha kiáltasz, szeretetből kiáltás. Ha rendre utasítasz, szeretetből utasíts rendre. Ha kíméletet tanúsítasz, szeretetből tanúsíts kíméletet. Legyen a magatartásunk mélyén a szeretetgyökér. Csak jó dolog születhetik meg ebből a gyökérből.

Megvan hát a híres mondás Sitz im Leben-je: a páli teológia. Az evangéliumok 33 ízben is megállapítják, hogy Júdás elárulta Jézust, a Római-levél pedig megállapítja, hogy Isten Jézust mindannyiunkért „áldozatul adta” (a SZIT fordítása), ill. „odaadta” (Ökumenikus fordítás), s a Galata-levélben Pál valóban állítja Jézusról, hogy „szeretett, és föláldozta magát érttem” (SZIT), ill. „szeretett engem, és odaadta magát érttem” (Ökumenikus). S az is igaz, hogy Ágoston a maga latin nyelvű szentírásában mindhárom esetben a „*tradidit*” szót találja, amely pontos megfelelője a görög szöveg „*paradidonai*” szavának. Az Atya, Jézus, Jú-

dás ugyanazt csinálják, csak a szándékuk különböző — állapítja meg Ágoston. Az Atya és Jézus magatartását nem érheti kritika, csinálhatunk tehát mi is bármit, ha a szeretet vezérel bennünket. Az ellentmondás ördöge pedig megszólal bennünk, s kérdezi: A cél tehát szentesíti az eszközöket? Ha szerettek, tényleg tehetek akármit?

2. A szeretet érzület?

Ne hamarkodjunk el válaszunkat. Maradjunk az Ágoston választotta anyagnál. Úgy tudjuk — az evangéliumok közös forrása alapján — Ágostonnal együtt, hogy Júdás 30 ezüstpénz jutalmának reményében juttatta Jézust a főpapok poroszlóinak kezére, adta át nekik, ill. árulta el: „Mit adnátok nekem, ha kezetekbe adnám (*tradam, paradósó*) őt?” (Mt 26,15). És mit tudunk a szóban forgó tárgyban Istenről? Nemszak azt, amit Ágoston Pál nyomán említ. Hanem azt is, amit Jézus mond a gonosz szőlőmunkásokról szóló példabeszédében: „Utoljára pedig fiát küldte el hozzájuk, mert úgy gondolta: Fiamat meg fogják becsülni” (Mt 21,37). A Római-levél szellemében az Atyának azért kellett izgulnia, hogy a gonosz szőlőmunkások megöljék a Fiát, a példabeszéd alapján viszont az Atya ennek ellenkezőjéért izgult. A Római-levél szellemében az Atya átadta, elárulta (*tradidit, paretóken*), megölette saját Fiát — értünk, irántunk érzett szeretetétől indítva, hogy kiengesztelődhessék velünk, hogy ne kelljen seolba, pokolra juttatnia minket. Így tett a páli és a Páltól okosodott ágostoni teológia értelmében, ahogyan azt valamikor mi is tanultuk. A szőlőmunkásokról szóló példabeszéd viszont túljutott már az emberáldozatot kívánó istenfogalmon, ahogyan Ábrahám Istene is, aki nem kívánja már Izsák feláldozását. S ahogyan Ozeás próféta Istene: Irgalmat akarok, és nem áldozatot!

Ami pedig Jézus magatartását illeti, szintén van valami meggondolandó. Csak annyi, hogy Jézus nem állítja magáról, amit Pál állít róla. Mondja ugyan, hogy nincs senkiben nagyobb szeretet annál, mintha valaki életét adja (*thé*) barátaiért” (Jn 15,13), s ez azonosnak látszhatik a páli megállapítással: odaadta magát Pálért. De szövegünk nem az Ágoston idézte *paradidonai-tradere* kifejezést használja, hanem az „odahelyez” jelentésű *tithémi* igét. S egészen más valami az élet odahelyezése, meg az élet odaadása. Tudva levő, hogy Jézus a helyzet szorultával részint újra és újra egéruvat vett Jeruzsálemben az őt letartóztatni akarók elől, részint pedig visszahúzó-

dott Pereába, a Jordánon túlra. S azt is jól tudjuk, hogy tiltakozott letartóztatása ellen. Sőt tudunk Getszemáni kerti vergődéséről, s keserű szaváról a keresztfán: „Istenem, Istenem, miért hagytál el engem?” Jézus kockára tette a maga életét az Isten Országa ügyéért, de öngyilkos sem lett, és fel sem jelentette magát a főpapoknál mint istenkáromlót. Magatartása egyáltalán nem ez volt: Mikor öltök meg már végre, hogy halálom által megváltssam a világot?! Küzdött a maga életéért, bár azt, hogy ágyban s párnák közt haljon meg, nem tekintette élete vezéreszméjének. De azt sem, hogy kivégezzék. Nem is tanította, hogy ha őt kivégzik, egyszeribe sorsdöntő változás jön létre Isten és ember viszonyában, és/vagy kitör az emberek között az általános világbeke.

Mindezek alapján most már tehetek egy megállapítást: él és áll a Dekalógusban megfogalmazott törvény: Ne ölj! Isten se, Jézus se, ember se! Se mást, se önmagamat. Jóságodból se, szeretetből se. Semmiképpen se! Nem szabad és nem lehet szeretni is valakit, meg meg is ölni. Ha pedig így van, akkor kénytelenek vagyunk egy megállapítást tenni. Ezt: **a szeretet nem érzület, melynek birtokában szabad volna akármit tennem.** Hát akkor mi a szeretet? Erre a kérdésre nyilvánvalóan nagyon sokféle választ adott már a szeretetről elmélkedő emberiség. A rendelkezésünkre álló idő rövidsége miatt én csak arra válaszra szorítokozom, amit erre Jézus mondott. Ha ugyan-csak az említett időtényező következtében elnagyolt lesz a válaszom, felkínálom a Keressétek az Isten Országát! c. munkámat, amely nem elnagyolt választ ad kérdésünkre.

3. Kihagyható-e bárki is a szeretetből?

A jézusi etika — mintactika is, formai etika is, tartalmi etika is. Mintactika: Tanuljatok tőlem... Példát adtam nektek... Legyetek tökéletesek, miként a ti Mennyei Atyátok tökéletes. Formai etika: istennektetsző, szent, jó, tökéletes, kereső, Jézust megvalló és követő, parancsait megtartó, állhatatosan virrasztó — ilyen vagy ilyené akar lenni az, aki Jézus tanítványa. De van Jézusnak tartalmi etikája is, amely megmondja, miben áll a Mennyei Atya tökéletessége, minek következtében válhatik istennektetszővé az ember, hogyan vi-

selkedik az, aki az ő tanítványa. Minden ellenkező híreszteléssel szemben Jézus a maga vallásához hűségesen ragaszkodott, s csak azt akarta tanítani, amit tanult annak szent tekercseiből. „Amit tehát szeretnétek, hogy az emberek nektek cselekedjenek, ti is ugyanazt cselekedjétek velük”, — foglalja össze etikai mondanivalóját, majd hozzát teszi: — „mert ez a Törvény és a Próféták” (Mt 7,12). *Thóra va-nabim* — héberül, a mi szavainkkal pedig: ezt tanítja az ószövetségi szentírás. Amikor pedig az utolsó napokban már egyértelmű, hogy végre megy ellene a főpapi játék, s egy teológus megkérdi tőle, mi a nagyparancs a Thórában, szó szerint idézi a Deuteronomium egy versét válaszként: „Szeresd Uradat, a te Istenedet teljes szívedből, teljes lelkedből, teljes elmédből. Ez az első és nagy parancsolat. A második hasonló ehhez: Szeresd felebarátodat, mint magadat. Ezen a két parancson függ az egész Törvény és a Próféták” (Mt 22,37–40).

A Máté-féle ítéletabló sem hagy kétséget: a felebarát — a segítségre szoruló ember. Nemre, fajra, osztályra tekintés nélkül, mert Isten nem személyválogató. „Mikor láttunk téged éhezni, és nem adtunk volna?” — kérdezik az Emberfiától az ítéletre egybegyülekező nemzetek. S Ő válaszol: „Amikor megtettétek ezeket akár csak eggyel is a legkisebb testvéreim közül, velem tettétek meg” (Mt 25,37.40). Szeretefogalmának van terjedelme, és van tartalma. A kor teológusai mindenképpen rajta voltak, hogy eretneknek, tévitanítónak tekinthessék és bizonyíthassák őt. Ezért aztán sürűn kérdezték. Lukács beszámol róla, hogy „előállt egy törvénytudó, hogy megkísértse őt, és ezt kérdezte: »Mester, mit tegyek, hogy elnyerjem az örök életet?»” A Thórát nem eltörölni, hanem megvalósítani jött Jézus minden álság nélkül — de azért nem minden óvatossággal nélkül, amely mindig jó, ha hivatalból kérdezetnek valakit — ezt válaszolja: „Mi van megírva a Thórában? Hogyan olvasod?” Felmondhatja a „hatósággal” a krédót, majd hithűségi bizonyítványt állít ki ő, a csapdába szorítani akart Jézus a csapdába szorítani akaróról: „Helyesen válaszoltál”. Ily könnyen azonban nem szabadulhat, mert a „hatóságnak” joga van új kérdést feltenni: „De hát ki az én felebarátom?” Ekkor mondja el Jézus a rablók kezébe esett ember történetét, melyben éppen egy eretnek szamaritánus segít a bajba jutottnak. S hogy most már támadásba is lendüljön az, akit még akartak szorongatni, belefűzi a történetbe, hogy az őt megkísértő és kérdező teológusnak az „elv-

társai”, egy pap meg egy levita, szépen elstájták a történet félholtra vert szereplője mellett. Végezetül az írástudóval válaszoltatja meg annak kérdését: „aki irgalmas volt hozzá” — az volt a három közül a felebarát. Nem a pap, nem a levita, hanem az eretnek. De még ennyi sem elég a csapdát ragyogóan meghiusító Jézusnak, mert még egy kis erkölcsi buzdításban is részesíti „kihallgatóját”: „Menj te is, és hasonlóképpen cselekedjél” (Lk 10,25–37).

Nem tudhatjuk, minő történetet tálna ki Jézus, ha korunkban hallgatnánk ki Őt vallásának törvénytudói. De félek, aligha arról szólna, hogy az Innsbruck és Wörgl közti sztrádán mi történt, hanem talán inkább arról beszélné, hogy egy Prakash nevű indiai jezsuita járt a napokban Budapesten, aki 15 000 indiai szegény gyereknek ad hitet, műveltséget és ennivalót, és szinte csak eretnekgyanus elemek hallgatták meg beszámolóját, s az 55 ezer dollárt, amit magával vitt, azt is éppen ezek adták össze, mégpedig a maguk szegénységéből. Azért gondolom, hogy valami ilyesmiről beszélné, mert azóta, hogy köztünk járt, „világfaluvá” lettünk, s a felebarátot sokkal inkább Délen meg Keleten kell keresnünk, mint azok körében, akik százharminccal repezstének sztrádáinkon. Hogy papok meg leviták szerepelnek-e mai történetében, azt talán ez alkalommal inkább nem bolygatnám. Már csak azért sem, mert szalad az idő, s nekem tételt kell mondanom. Még nem tisztáztuk, mi a szeretet tartalma, de a terjedelme talán már világos: **senki sem hagyható ki.** Sem aktíve, sem passzíve. Mindenkinek szeretnie kell, és mindenkit szeretnünk kell. **Csak felebarát él a földön,** s bizony nem vagyunk az Isten gyermeke, s nem vagyunk Jézus tanítványa, ha egyet is ki akarnánk rekeszteni szeretetünkéből. S akkor a legkevésbé, ha a kirekesztett a legkisebbek, a legelesettebbek közül való. Csak felebarát. Más nem. Jézus „országban” gondolkodott, s ennek fogalmi ellenpárja volt a „világ”. Az országnak Jahve volt a királya, a világnak pedig a Sátán volt a fejedelme. A világnak három kategóriája van: barát, közömbös-semleges és ellenség. Jézus nem ismeri a három kategóriát: Neki csak egyetlen kategóriája van: felebarát. (Nekem hány van?)

4. A tartalma is univerzális?

Látni való, hogy a jézusi szeretetfogalom nem azonos sem a szerelemmel, sem a rokonszenvvel. Szerelmes nem lehetek mindenkibe. Rokonszenves sem lehet mindenki a számomra, de

szeretnem mindenkit kell. Büszkék vagyunk mi, keresztény nemzetek is szótáraink vastagságára, szókincsünk gazdagságára, de kétezer esztendő keresztény kultúra után sincs külön szavunk a három különböző magatartásra. Szerelmes vagyok Sáríkába — szeretem. Rokonszenves a munkahelyi főnököm — szeretem. Uram bocsá', izlik a kapuciner — szeretem. Ekkora nyelvi szegénység mellett aztán igazán érthető, hogy nem kevesen reagálnak a jézusi ellenszereket parancsára így: Hát ennek aztán igazán nincsen semmi értelme, mert hogyan **szerethetném** az ellenségem!/? Ideje, hogy áttérjünk a másik kérdésre: mi a tartalma annak a jézusi szeretetnek — félreértés elkerülésére mondjuk a görög eredetivel *agapé*-nek — amelynek teljesítése a feltétele annak, hogy Jézus tanítványa, s az Atya országának polgárai lehessünk.

Említettem már, hogy Jézus hithű zsidó volt. Nemcsak honfi, aki előre megsiratja nemzete fővárosának pusztulását, hanem ragaszkodott vallása szent iratainak szelleméhez is. Most mást is mondom. Jézus úgy volt hithű zsidó, hogy bármely nemzethez, valláshoz tartozót megszólított szeretetfogalmával. Nemcsak annak univerzális terjedelme miatt, amit már láttunk, hanem annak tartalma miatt is, amelyet most szeretnék megmutatni. A tartalom is univerzális. Azt az emberi lelkiismeretet szólítja meg, amely a teremtetés okán mindannyiunkban ugyanúgy szól, akármilyen is az anyanyelvünk, akármilyen vallásban is nevelkedtünk. Allításomat igazolnom kell. Ennek érdekében felteszek három közérthető kérdést, amelyre a világ bármely részében s a történelem bármely időpontjában azonos választ kapunk. Íme a három kérdés:

- Kívánod-e, hogy rajtad és szeretteiden uralkodjanak?
- Kívánod-e, hogy téged és szeretteidet nyomorban tartsanak, abba taszítsanak?
- Kívánod-e, hogy téged és szeretteidet bebörtönözzenek és felakasszanak?

Sokszor feltettem már hallgatóimnak e három kérdést, és senki sem jelentkezett. Senki, mert ezeknek a kívánása ellenkezik Istentől kapott természetünkkel. Ha valaki mégis ilyesmit kívánna, a szakemberek alighanem ösztönbetegséget állapítanának meg.

Aligha tiltakozik valaki is az ellen a megállapítás ellen, hogy az

ember értelemmel felruházott lény, s ennek következtében képes a következtetés műveletére. Ezzel élek most. Hogy senki se kerüljön a három fenti kérdésben megfogalmazott állapotba, annak feltétele, hogy senki se vállalkozzék a fenti állapotokat előidéző magatartásra. Az Isten Országában nincs uralkodás, nincs éheztes és nyomorúságban tartás, nincs börtön és akasztófa. „Az én országom nem ebből a világból való. Ha ebből a világból volna, szolgálaim harcolnának, hogy ne adassam át (paradothó) a zsidóknak. De az én országom nem innen való” (Jn 18,36).

5. Isten Országá — a mennyország?

Hátha nem innen való, akkor nem is ide való — válaszolja Jézusnak az utolsó jó másfélezer év keresztény történelme. Pár századon keresztül próbálkoztunk ugyan a jézusi országgal, de a 4. század elején megragadtuk az első kínálkozó történelmi lehetőséget annak abbahagyására. S az 5. század elejére már meg is született Ágoston buzgalmából a *De civitate Dei*, amely egybemossa Jézus világos két kategóriáját: az országot és a világot. Helyette beszél az államról, amely nem egészen sátáni, meg az

egyházról, amely nem egészen isteni. Ezzel pedig megveti alapjait a „keresztény” Európának. Hogy annak aztán mi köze lesz Jézushoz, azt megítélheti bárki, aki tudomásul veszi a jézusi szeretetfogalom tartalmi elemeit. A megítélésben megelőzött bennünket Erazmus, aki ezeket írja kora „keresztény” világról közel félezer esztendővel mielőttünk *A balgaság dicsérete* c. munkájában: „Arról sem olvashatunk, hogy az apostolok valaha is kardot vagy pajzsot használtak volna a pogányok támadásával szemben, pedig megtették volna, ha Krisztus úgy gondolkodott volna, ahogy ez az alak magyarázza” (LXIV., A szentírás hamis értelmezői).

Mondhatja ezek után valaki, hogy Ágoston csak realista volt: lemérte, hogy mire képes az ember. De akkor azt is kell mondania, hogy Jézus viszont nem volt realista, s csak végtelen naivitásában gondolhatta, hogy amit a Mennyei Atya tervezett, az reális volt, mert az ember igenis alkalmas arra, amire Isten megeremtette, azaz az Isten Országára, Jahve királyságára. Pedig hát történelmi arányokban tapasztaljuk, hogy nem alkalmas, s ezért nincs is semmi különös Loisy abbé századeleji megállapításában: „Jézus Isten Országát akarta, s helyette jött az egyház”.

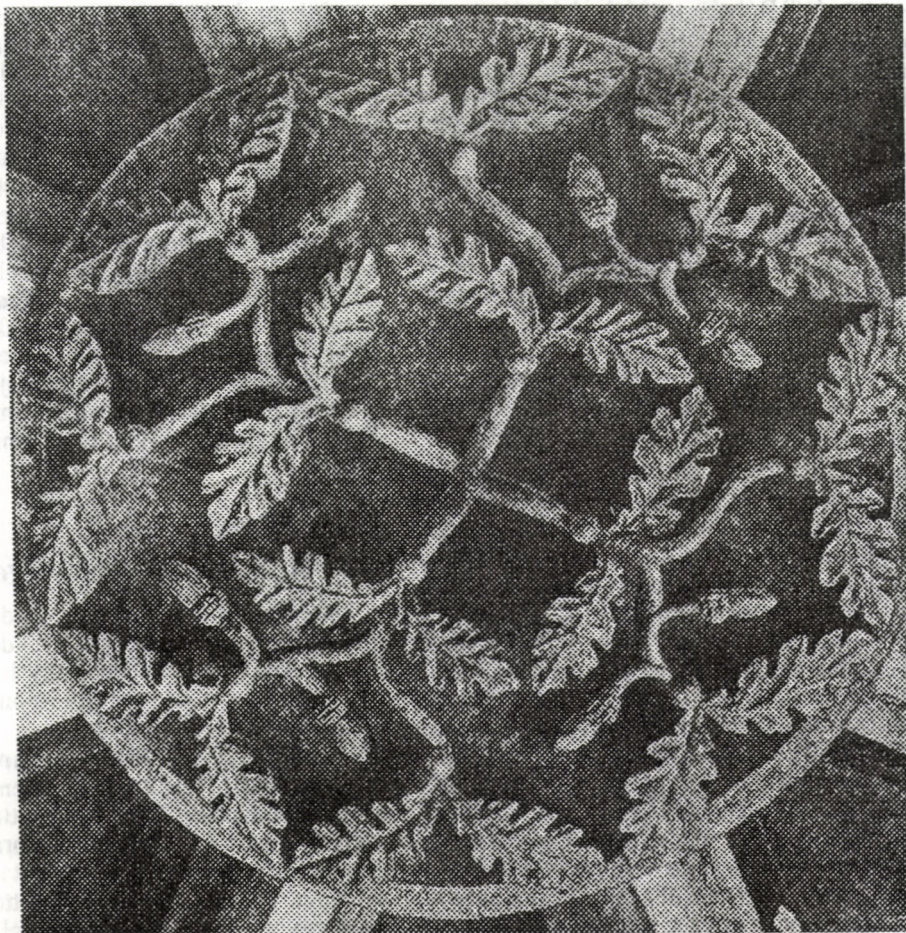
Amit ezek után mondandó vagyok, annak elibe kell tennem egy mondatot. Hiszek Jézus Krisztusban. Ez pedig számomra annyit is jelent, hogy Jézus arra számított, hogy tanítványai nem azt teszik majd, amit a világ tett és tesz Jézus előtt és után, hanem újrakezdik a történelmet, és akármilyen kisdudnyájként is, de Hozzá hűségesen behelyezik a történelembe az Atyától kívánt országot, a szeretet közösségeit és társadalmát is.

Hogyan gondolhatott Jézus ilyesmire? Nem tudom, csak azt tudom, hogy ilyen következményei vannak annak, ha valaki otthagyja falusi kisiparát, s elmegy 40 napra a pusztába, hogy csak Istennel beszélgesen. Hogy Qumránba-e vagy máshová, azt megint nem tudom. Viszont Toynbee életművéből annyit azért tudok, hogy a tér és idő legkülönbözőbb koordinátpontjain rendre megjelennek azok a személyek, akik nem nyugodnak bele abba, hogy úgy mennek az emberiség dolgai, ahogyan mennek, s azt gondolják, hogy lehetne istennek tetszően is élni ezen a Glóbuson. Toynbee azt is elmondja, hogy ezek a személyek rendre tanítványokat gyűjtenek, s mire annyian lesznek, hogy az államhatalom vértanúgyártás útján már nem boldogul velük, vezetőiket meghívja részesedésre a kiváltság, azaz a társadalmi nagyság, gazdagság és erőalkalmazás vagy erőszak világába, s ezzel végez is velük. Marad a tört vért, Jézusé is, fekete folt, mert a meghívást elfogadók az Alapító tartalmait elfeledve, s a „világ” tartalmait magukévá téve liturgiájukba menekülnek, s létrejön újból és újból a trón és az oltár szövetsége. Az, amit Ferenc Jóska, az apostoli király utolérhetetlen tömörséggel így fogalmazott meg: „A hadsereg és a klérus. A többi zérus”.

6. A szeretet tartalmi jegyei

Ezek után lássuk a jézusi szeretetfogalom tartalmi jegyeit. Másképpen fogalmazva, **mi az a bármi, amit tehet** – Jézus tanítása szerint — az, aki szeret.

Aki szeret, szolgálhat. Amikor észreveszi, hogy tanítványai arról disputálnak maguk között, ki a nagyobb közülük, ezt mondja nekik: „Azok, akik a pogányok fejedelmének számítanak, uralkodnak rajtuk, és nagyjaik hatalmaskodnak rajtuk. De köztetek nem ez a rend, hanem aki naggyá akar lenni köztetek, az legyen a szolgáto, és aki első akar

lenni köztetek, az legyen mindenki rabszolgája. Mert az Emberfia sem azért jött, hogy neki szolgáljanak, hanem hogy ő szolgáljon” (Mk 10,42–45). A Jézustól tanított kicsiség, utolsóság, alacsonyosság és szolgál-szerep magatartásának vajmi kevés köze van a keresztény Európa „alázat” fogalmához. Jézus nem tanított öngyalázó hazudozásra. Nem mondotta magát legbutábbnak, legbűnösebbnek. A valóságnak megfelelő ítéletek meghozására buzdított. De magamat helyesen látni, még nem alázat. Az alázat ugyanis nemcsak helyes szemlélet, hanem magatartás is: mégpedig lábmosó szolgálát. Az, amit a családon belül tesznek az édesanyák; amit Sik Sándor akart, aki sarumegoldó templomi tisztelettel ment be órát tartani a III/A-ba; amit, amiket kell tennie Jézusnak és bármely közösségvezetőnek, aki egybe akarja tartani az Ország számára a tanítványokat, azaz szolgál. Aki nem kívánja magának a kiváltságot. A privilegium szó nem található meg a szentírásban, de megtalálható a személyválogatás (*proszopolémpszia*) elutasítása. Jézus nyelvén pedig az „első–utolsó” szópár utal rá. Az utolsó helyet kell választanunk. Jézusból nem lett se főpap, se helytartó. Tanítványainak példát adott. A lábmosó szolgálathoz azok sem vihették többre.

Aki a szolgálatot választja élete alapmagatartásának, az kétféle kitüntetett szituációban találhatja magát: olyanokkal találkozik, akik hiányokat szenvednek, vagy olyanokkal, akik bántalmazzák őt. Ebből a két kitüntetett szituációból születik meg a jézusi szeretetfogalom következő két megnyilvánulása. Az első: **Aki szeret, az ad. Sőt, osztozik is.** A gazdag ifjú hiába ment el Jézushoz megkérdezni, hogyan lehet övé az örök élet. Szomorúan távozott, mert nagy vagyona volt. Hiába volt a gazdag ifjú rokonszenves Jézusnak, Jézus az ő kedvéért sem engedett a 48-ból: „Add el mindened...” Isten az emberiségnek adta oda a Terra nevű bolygót, nem a szerencsés ügyeseknek, s nem azoknak a „keresztényeknek”, akik kiirtják Amerika őslakosságát, négeret hurcolnak Afrikából az amerikai ültetvényekre, s megteremtik ezzel azt a tőkefelhalmozást, amelynek eredményeként — Prakash budapesti szavai szerint — száz indiai gyerek kerül annyiba, amennyibe egy amerikai. Prakash dühöngött a kairói konferencián, ahol megint csak a terhelességet megelőző pirulával akartak segíteni a harmadik világon. A létező szocializmus Európában megbukhatott, de ha meg nem gyógyítjuk azt a nyavalyát, melynek eltüntetésére fogalmazódott meg a

Kommunista Kiáltvány, csak harmadik világháborúra és atomhalálra számíthatunk. Nincs mese, mert meghalt Andersen. És nincs mese a gazdag keresztényekről sem, mert Jézus szava kérlelhetetlen: Jaj a gazdagoknak! Ha alamizsnálkodnak, akkor is, mert minden ember az Isten gyereke. S Isten nem lehet rosszabb, mint édesanyám, aki az őszibarack befőttes is egyenlően osztotta szét hetünk között. Osztoznunk kell! Isten telekkönyvileg be nem jegyzett tulajdonosa a Föld összes javainak, az unokáink elől elfogyasztotaknak is. Ha a mi nevünk szerepel is a telekkönyvekben, ez nem jelent egyebet, minthogy Isten tulajdonának sáfárai vagyunk, s az a dolgunk, hogy ki-osszuk a kire-kire eső búzarást. Az erőszakkal létrehozott köztulajdon nem bizonyult megoldásnak. Isten népének, **Jézus tanítványainak önkéntes közbirtokossága** — ez az, amire vár a történelem, meg annak ura, az Isten.

A második kitüntetett szituáció, amiről szóltam: az, hogy bántanak. Miért bátyja az ember az embert? Csak azért, mert meg akarja védeni a kiváltságait, vagy mert kiváltságokat akar szerezni magának. Miért gyilkolja a szomszédban évek óta reménytelenül egy azonos anyanyelvet beszélő, de három különböző tévedhetetlen valóságban felnevelődő embercsoport egymást? Bálványimádók. A kiváltság nevű istent imádják bálványuként. Ubi serbus, ibi Serbia! A Vajdaságban és Koszovóban nem kell autonómia, a horvátországi Krajínában elengedhetetlen! A meglévő tulajdont meg kell védeni, a meg nem levő tulajdont pedig meg kell szerezni. S a legjövendőbb, a „húzó” iparág a fegyvergyártás. A háború miatt ugyan siránkozunk, de a fegyvergyárosok dolgozhatnak, mert piacra találnak. De csak azért, mert mindig akad, aki hajlandó kezébe venni a gyilkos eszközöket, ha más okon nem, hát azért, hogy agyon ne lője mint hazátlan bitangot.

Emberek vagytok, keresztények vagytok, tehát nem lehettek katonák, nem gyilkolhattok! — ez a szöveg nem hangzik el sem a belgrádi pátriárka, sem a zágrábi bíboros, sem a sarajevói nagy imám ajkáról, de még Rómából és Genfből sem. Így aztán egyik kezünkben az evangélium, a másikban a kézi-gránát. Az etológusok szerint az emberalatti világban a fajon belüli ölés, azaz a gyilkosság ritka kivétel. Isten beprogramozta őket a fajgyilkosság ellen. Az embert nem. Az embernek értelmet adott, s így tudhatjuk: a fajgyilkosság lehetetlenné teszi a faj életét. Elpusztítja magát, s nem éli meg a neki szánt tízmillió esztendőt. Hiába adta? Hiába

kaptuk az értelmet? Hiába, ha „ül” Julien Benda 70 éve írott könyve, *Az írástudók árulása*. Amíg a „gyakorló” katolikusok és nem-katolikusok is kitanulják a tömegmészárlás szakmáját, amíg a *Gaudium et Spes* álláspontja is csak annyi, hogy meg is lehet tagadni a katonáskodást, de aki nem tagadja meg, az a békét védi, addig bizony még érvényben van az ágostoni tétel: aki szeret, tehet akármit... Lehet katona is, csak arra vigyázzon, hogy amíg beleszúrja a kardot ellenfelébe, ne legyen gyűlölet a szívében. Ezzel szemben áll a jézusi szeretet harmadik tartalmi eleme: **Aki szeret, az nem öl.**

7. Ami az ágostoni tételben igaz

Hát akkor semmi sem igaz az ágostoni tételből, hogy szeress, és tégy, amit akarsz? Ugy látszik, hogy semmi. Semmi, mert aki szeret, az szeret, s rengeteg dolgot nem csinálhat: nem lehet se nagy, se gazdag, se hatalmas, és ennek következtében minden bizonnyal kicsi és szegény és üldözött lesz, miként Jézus.

Jó lenne azért valamit megmenteni belőle. Magam is sokszor idéztem helyeslőleg, csak valami egészen másra gondoltam, mint ő. Arra gondoltam, hogy Isten nem szériában dolgozott, hanem egyedi példányokként adott nekünk életet. Minek következtében minden személy és minden közösség autonóm. Véleményt igényelhet mástól, de azt kell tennie, amit lelkiismerete mond. Ez a végső instancia egyed és közösség számára egyaránt. Ebből folyik aztán, hogy senki elő nem írhatja nekem, hogy **miként** szeressem. Szeretek és úgy szeretek, ahogyan én szeretni akarok. Ebben az értelemben ezután is tudom majd mondani: Szeress (de szeress ám, és ne „kiváltságolj”!), és tégy, amit akarsz.

8. A tanítványság és Isten két végtelensége

Történelmi kereszténység — de minek? Jézusi kereszténység — de kinek? Annak érdekében, hogy legyen vállalkozó ez utóbbira, mondok még valamit. Kettőt is.

Az egyik: **Jézus nem volt pap. Laikus volt.** Tanítványait sem szentelte papokká. Nem is osztotta vállalkozását két rétegre: papa meg laikusra (nem-papa). Csak tanítványt ismert. Minek gyűjtötte őket egybe? Csak azért, hogy el-

menjenek a föld határáig, és tanítványokká tegyék az összes nemzeteket. Jelen képletünk: egy aktív és fizetett réteg plusz egy passzív és adófizető réteg. Mondhat akárki akármit, én hozom a Bokor-tapasztatatot: csak az marad meg körünkben, aki tanítványokat nevel ingyen és bérmentve, családi és munkaviszonybeli helytállása mellett. Fizetni csak az éhezőknek fizetünk, jövedelmünknek lehetőleg tíz százalékát. Hallom az ellenvetést: Vagyatok vagy ezren, ez csak elit mozgalom. Válaszolok: a pártállam és a mindenkori államhatalommal szövetséges hierarchia gondoskodik róla, hogy nagyon gyorsan ne szaporodjunk. De akárminő kevesen vagyunk is, nem vagyunk reménytelenek. Nem, mert hiszünk abban, hogy az Isten Országja lehetséges. Azért is tudunk hinni benne, mert dolgozunk érte. És viseljük a vele és érte járókat, mert nem gondoljuk, hogy lehet olcsóbban is. Jézusnak is csak drágán ment. Golgo-

ta-velutával kellett fizetnie. A trón és oltár szövetsége gondoskodott erről.

Mondom a másikat is: **Isten nemcsak az eszmény-állításban végtelen: „Legyetek tökéletesek, miként Mennyei Atyátok...” (Mt 5,48). Végtelen a megértésben is: „Legyetek irgalmasok, miként Atyátok is irgalmas...” (Lk 6,36).** Drewermann meg akar szabadítani bennünket a szorongástól, elsősorban az egyházi elvárásokkal okozottaktól. Jézus nem rak belénk szorongást, pedig nem hazudja le az eszményeket. De el sem taszít magától, ha tékozló utakra indulunk. Várja a hazajövésünket, hazajövésünkön pedig még bünbánati szövegünket sem igen engedi elmondanunk, csak nyakunkba borul, ünnepi ruhába öltöztet, levágja a hizott borjút. Nem ismeri a megbocsáthatatlan bűnt. (A Szent Lélek elleni bűn az, amit nem bánunk meg.) Az ember meg nem ölendő. A másé el nem lopandó. A házasság fel nem bontandó. De: az ember nem

megölhetetlen. A tulajdon nem ellopható. S a házasság nem felbontható. Jézus pedig a gyilkost, tolvajt, az újra házassodottat is szereti. S megbocsát mindenkinek, aki sajnálja, hogy tékozlott.

Befejező mondat következik. Az evangéliumok számomra legcsodálatosabb mondata. Így kezdődik: „Hatalmam van...” Mire van Neked hatalmad, főpapoktól és teológusoktól kigúnyolt, leköpdösött, töviskoszorús, árva Jézusom? — kérdezem Tőle. S ő válaszol: „Hatalmam van odahelyezni (*tithémi*, és nem *paradidómi*!) az életem” (Jn 10,18). Ezt a hatalmat Isten bele rakta a mi tarisznyánkba is. Ennek okán állt le velünk Jézus Isten Országát csinálni. Hátha van itt teológus is, aki megkérdézi: Hát a kegyelem? Válaszolok: benne van a tarisznyánkban.

(Elhangzott 1994. októberében)

Nyíri Tamás

A szerelem antropológiája

A szerelem kulturális jelenség. Megnyilvánulásának mintája ugyanúgy nincs bevésődve az emberi szervezetbe, mint egyéb emberi viselkedésformák. Férfi és nő összetartozásának, testi-lelki kapcsolatának egyetlen társadalmilag kialakult és megszilárdult formája sem „természetszerű” vagy megváltoztathatatlan. Gondoljunk az első bátra, amelyen Natasa és Andrej szerelme kezdődött. Az „első bál” a szexualitás kulturális alakításának egyik módja. A tánc kötött formája gátat szab az érzelmek korlátlan áradásának, mégis ezáltal teszi lehetővé egyértelmű kifejezésüket önmaguk és mások előtt. Az „ösztönön” kívül más hang is megszólal bennük, ez a viselkedésformák egész sorozatát írja elő, úgyannyira, hogy érzéseik belső átélése is ettől az előírástól függ. S ez a belső parancsszó általában erősebb az összes többi élőlényvel közös „ösztön” hangjánál.

Ezért is deríthető ki nehezen, hogy hányféle érzést, rezdülést, indulatot és viselkedésformát takar a szerelem szó: két fiatal romantikus fellángolását az „első bál”, vagy egész életükre szóló szerelmet, ideiglenes szexuális kapcsolatot, a feszültségek levezetését, megvásárolható szerelmet, vagy a házastár-

saknak az emberi létezés valamennyi dimenziójára kiterjedő életközösséget. Értelmező szótáraink szerint a szerelem a szeretett személy iránti vágyban és odaadásban megnyilatkozó, nemi vonzalmon alapuló érzelm. Egyaránt hozzátartozik a szexualitás és a szeretet, azaz ragaszkodás, gyöngédség és önzetlen jóakarát. Jelentheti a gondoskodást, támogatást, elismerést, figyelemmel, a másik hibáinak türelmes elviselését, a megbocsátás, szüntelen változás és alakulás készségét, de a szeretet esztelenségét, a szerelmi függőséget, a szerelmi egyenlőtlenéget, a gyöngébb fél kihasználását és még nagyon sok, a szerelem félreértéséből eredő visszaélést is.

Méltatlan volna az emberi szeretet lehetőségeihez és képességeihez, ha csak szexualitást értenénk szerelmen. Hasonló félreértés volna, ha csak a szorosan vett nemi folyamatokra – a freudi genitális viszonyokra – korlátoznánk a szexualitást, mert jóval több szexuális jelensége van életünknek, mint ahányat „naivitásunkban” annak vélünk. Szexuális késztettségünk független az évszakok változásától, áthatja és erotikusan hangolja viselkedésünk valamennyi formáját. Olyan szövevényben

élünk, amelynek elvileg minden pontján ott van az erotika, de sohasem tudjuk bizonyosan, hogy milyen mértékben és milyen erővel. A szexuális motívumok nem magyaráznak meg mindent a szerelemben, s ez nem redukálható a genitális kapcsolatokra. Mégis nagyon sok minden ered olyan élményekből, rejtett programokból, amelyeket a közzelfogás nem tekint szexuális jellegűnek. Nagyon sok boldogtalanságot előznénk meg, ha a „felvilágosítás” nem érné be néhány kezdetleges anatómiai ismeret közlésével – amit amúgy is elsajátít a legtöbb fiatal –, hanem a rejtett szövevényre is felhívnanánk a figyelmet.

Arról sem feledkezhetünk meg, hogy ugyanúgy nem beszélhetünk elvontan és általánosan „a” szerelemről, ahogyan „az” emberi természetéről sem. Nyilvánvaló, hogy a jövőben is csak a nők fognak szülni, de a nemek anatómiai alkatából nem következik, hogy az ember anatómiája egyúttal a „sorsa” is. Egy országra, népre vagy szubkultúrára jellemző, történelmileg kialakult szocio-kulturális háttér, politikai, műveltségbeli, gazda-

sági tényezők befolyásolják a szerelem megnyilvánulását, amelyre nem állapítható meg általánosítható szabályrendszer, hacsak nem vonatkoztatunk el annyira a konkrét adottságoktól, hogy az így nyert általános érvényű normák semmitmondó közhellyé váljanak, illetve olyan értékeket fejezzenek ki, melyek az emberi viselkedés valamennyi területére érvényesek. Mégis vannak szabályok és normák, amelyek nem tehetjük túl magunkat a szerelmi kapcsolat súlyos károsodása nélkül. Részint az ember *természeti alapjában* gyökereznek, mely ellenáll a teljes antropológiai önkénynek, részint kulturális hagyományok, amelyek egyszer kialakulván, nem tűnnek el soha többé nyomtalanul életünkben.

Szaktudományos megközelítés

Bár az antropológiai reflexió nem a tudományos eredményeket összegzi, figyelmen kívül sem hagyhatja. Napjainkban egyetlen szaktudomány sem vállalkoznék rá, hogy a szerelem alapjául szolgáló szexualitás teljes definícióját nyújtsa, mert éppen arra irányul minden igyekezete, hogy a maga sajátos *szempontjának* legmegfelelőbb módon különítse el a szerelem és szexualitás bonyolult jelenségvilágának egyes *mozzanatait*.

Az endokrinológus, a belső elválasztású mirigyek élet- és kórtaival foglalkozó kutató valószínűleg rámutatna az ember sajátosságára, hogy – az állatokkal ellentétben – fantáziaképek és más tudati tartalmak is aktiválhatják az emberi szexualitást, úgyannyira, hogy a tudati tényezők uralkodnak a szexualitáson, bár hozzáfűzné, hogy nagy mennyiségben adagolt nemi hormonok megfelelő szexuális képzeteket tudnak előidézni a tudatban.

A viselkedéstan képviselői Sigmund Freud nézetével szemben hangsúlyoznák, hogy *nem* a szexualitásban keresendő az élővilágban különféle módokon megnyilvánuló társulási hajlandóság gyökere, mert a szexualitás csakis az emberben vált ilyen rendkívüli, a szocializációs folyamatot élesztő és erjesztő erővé, még hozzá másodlagosan, az oltalmazó és gondoskodó készletek felerősítése által. Adolf Portmann megfigyelésére hivatkoznak: kivételesen hosszú gyermekkor miatt olyan tartós gondozást igényel az embergyerek, amit csak maradandó párkapcsolat biztosíthat igazán, vagy leginkább ilyen. A szexualitás „emberi” természete – nem a minden élőlényben közös, hanem az embert megkülönböztető „természet” – nem irányul tehát egyoldalúan az utódok nemzésére, hanem a párkapcsolatok

megszilárdítására: a szexuális odaadás az egyik legerőteljesebb összekovácsoló erő az emberben. „Nem a szexualitásban gyökerezik a szerelem, de felhasználja a szexualitást a kötelék megszilárdítására” – állapítja meg Ireneus Eibl-Eibesfeldt. A szexualitás szükséges, de *nem elégséges* előfeltétele a szerelemnek. Ezért nem figyelhető meg szerelem az emberhez legközelebb álló főemlősöknél sem. Jane van Lawick-Goodall szerint a csimpánzok promiscuitásban élnek, és anatómiai alkatuk sem teszi lehetővé a „személyszerű” nemi érintkezést. „Az ilyen kapcsolatok talán az emberi szerelem homályos előfutárai lehetnek, mégsem hiszem, hogy a csimpánzok olyan érzellemmel viseltetnének egymás iránt, ami bármilyen módon összehasonlítható volna a legigazibb, legmélyebb értelemben vett emberi szerelem gyöngédségével, oltalmazási vágyával, erejével és lelki gyönyörűségével. A csimpánzok ugyanis általában ügyet sem vetnek egymás érzelmeire, és bizonyos értelemben éppen ez jelenti a köztük és köztünk tátongó szakadék

legmélyebb pontját. A hím és nőstény csimpánz sem testét, sem lelkét tekintve nem vesz határozott tudomást partneréről. A nőstény nem várhat többet lovagjától, mint rövidke udvarlási erőmutatványt, legfeljebb fél percig tartó szexuális érintkezést. Számukra ismeretlen rejtelem az emberi szerelem határtalan gyönyörűsége.”

A szexuális ingerhatás-folyamatok kutatásának nagyon kiterjedt az irodalma. William H. Masters és Victor E. Johnson hangsúlyozza azonban, hogy az eredményeikből levont „technikai” következtetések megtévesztőek, nincsenek tekintettel a szexuális élmény lényegi mozzanataira, a szeretett partnerrel való lelki egybeolvadásra. Mélységes szakadék tátong a szexuális technika és kultúra között. Az ösztönöket át kell alakítani a technikával, a technikát pedig a kultúrával: ez utóbbi nem merőben a kifogástalan működésre irányul, hanem az élmény „jelentésére” is. Erik H. Erikson szerint az ifjúkor végén fejlődik ki a hűség

képessége, s azzal kezdődik a felnőttkor, hogy tudnak *adni* és *elfogadni* szeretetet és gondoskodást. A szerelem lényegi vonása *ajándékjellege*. A szerelem azt adja hozzá az erotikus vonzalomhoz, hogy nem ragaszkodnak görcsösen saját azonosságukhoz a partnerek, hanem új, közös azonosságot fejlesztenek ki. A szerelmi odaadás felülemelkedik a szexualitásra tapadó szembenálláson, ennek megszüntetése nélkül. A szerelem csúcsa az egymás azonosságában való kölcsönös elmerülés, a másik azonosságának és a saját azonosságnak egyszerre történő átélése révén. Erre csak testileg és lelkileg érett, pszichikai fejlődésükben nem gátolt személyek képesek, akik veszik a fáradságot, hogy megismerjék egymás testét és lelkét, érzelmeik legfinomabb rezdüléseit, akik nem szégyenlik magukat; nem szégyenlik leplezetlenül feltárni testüket, lelküket, vágyaikat és álmaikat a szerető társnak. A szerelem hosszú tanulási folyamata alatt nemcsak a másikat kell megismernünk, hanem önmagunkat is, hogy tudjunk *változni*. A szerelem *ösellensége a szégyen*, az a kínos érzés, hogy kedvezőtlen színben tűnünk föl, illetve hogy saját magunk becsülésére sem vagyunk méltók. Ebből fakad az ostoba álszemérem, amely még a gyöngédségtől is irtózik.

A teológusnak is van mondanivalója. Ha lelki fejlődése nem rekedt meg valahol a harmadik, az ötödik, vagy tizenkettedik életév körül, akkor bizonyára nem úgy fog beszélni, mint azok az egyházatyák, akikre Ludwig Feuerbach hivatkozik. Elsősorban arra mutat rá, hogy számtalan idegen felfogás lopakodott be a test és a szerelem keresztény felfogásába. Hivatkozik a gnosztikus emberképre, mely a test megvetését mozdította elő, a római jogi természetfelfogásra, amely szerint az utódok nemzése a „természetes” a szexuális kapcsolatban, mert ez közös valamennyi élőlényben. Végül megemlíti még a sztoikus filozófia fenntartásait a gyönyörrel és élvezettel szemben. A mai teológus nem a görög filozófia, hanem a Biblia nyomán tájékozódik a szerelem és szexualitás kérdéseiben. E kétféle szemlélet összekeveredése különös ellentmondásokat szült, melyek még ma is zavart keltenek az emberek viszonyában testükhöz. Egyrészt úgy, hogy újratermődik a szégyen, az álszemérem, a minden örömet gyanúsító és megkeserítő szigor, másrészt úgy, hogy sokak szerint csak a szexuális technika tökéletesítése, a szexuális szabadoság, sőt libertinizmus, kicsapongás a prűdéria és puritánság ellenszere.

Történelmi visszapillantás

Nem lesz haszontalan valamivel bővebben foglalkozni e két, alapvetően elmentéses történelmi szemléletmóddal.

A szexualitás görög szemlélete

A görög emberkép gyökeresen dualista, még Arisztotelésznek sem sikerült igazán elgondolnia az ember eredendő egységét. Az a nép, amely kifejlesztette a dialektikus gondolkodást, nem tudta magára az emberre is alkalmazni. Nem tudtak úgy gondolni a szellemiségre és anyagiségra, hogy kölcsönös tagadásuk – az anyag nem szellem, a szellem nem anyag – eredménye valami harmadik, az ember, mely mindkettőt megőrzi magában.

Erősz egyik legismertebb leírása Arisztophanész elbeszélése *A lakoma* című platóni dialógusban (189d–193d). A mítosz szerint kezdetben nem volt külön nő és külön férfi. Az egységes természetű embereket elvakította azonban erejük, és magukat az isteneket akarták megtámadni. Zeusz azzal bünteti vakmerőségüket, hogy Apollónnal kettévágatja őket. A férfi és a nő csak egyik fele, tört része (szümbolon) a teljes emberi természetnek, s „az egész vágyát, az egész kívánságát nevezzük szerelemnek.” Arisztophanész istenként magasztalja Erősz, majd a vendéglátó Agathon ragadja meg a szót, s kifejti, hogy Erősz a legifjabb és leggyöngédebb, a legszebb isten. Szókratész szerint Erősz nem lehet szép, mert a szépre vágyik. Sem nem szép, sem nem jó, de ebből nem következik, hogy rút vagy rossz. Porosz és Penia fiaként egyrészt szegény, távol van attól, hogy szép és finom legyen. Durva és piszkos, hajléktalan, örök nélkülöző. Másrészt a jóért és szépért lelkesedik, bájos, vakmerő, hatalmas vadász és féltelmetes bajkeverő, tudásra törekszik, egész életében filozofál, úgyhogy soha nem szegény, soha nem gazdag. Erősz sem nem isten, sem nem ember, hanem köztes lény, daimónion: a *kedves*, és nem a *szerető*, mert a kedves méltó a szeretetre, szép, gyöngéd, tökéletes és boldognak mondható, a szeretőnek azonban más a természete (198a–204c).

A mítosz mondanivalója az, hogy a szerelem a bűn következménye, valami *rossz*, kiküszöbölendő a nemek különbsége. A görög-hellenista világ *betegségnek* tekinti a szerelmet: a szerelem ellenállhatatlan, pusztító szenvedély, a szellem örvöngése, ahogyan a költők ábrázolják is – foglalja össze Lucius Annaeus Seneca (Phaedra, V, 184; Ep. ad Lucilium, I 16,5 stb.). A betegségelmélet legrégebbi tanúja Démokritosz (i. e. 460–370). Harminkettedik töredékében olvasható: „Kis gutautés a szerelem. Az ember

kiesik emberségéből, elszakad magától, mintha kettévágná valami ütés.” Nemcsak bűn és betegség a szerelem, hanem mélységesen *szégyenletes is*. Szüleit, szülővárosát, születésének az idejét sem volt hajlandó megnevezni Plótinosz (205–270): „olyanféle ember volt, aki szemmel láthatóan szégyenlette, hogy testben kell élnie” – jegyzi meg életrajzírója, Porphüriosz.

A szexuális élményben elemi erővel tárul fel természeti voltunk közelsége és kérlelhetetlensége; az „én” könnyen kerül abba a kísértésbe, hogy „megundorodva” féljen attól, hogy az ember szükségleti lény, hogy lényegi vonatkozás fűzi a másikhoz, a „nem-én”-hez. Ha az én nem személyes voltával, hanem a tudattal határozza meg magát, akkor vissza kell rettennie az eszméletlenség valamennyi formájától; önmagát veszíti el, ha tudatát veszíti el. A szerelmi odaadásban csakugyan beszűkül a tudatosság, a figyelem kikapcsolódik és feloldódik az érzelmek egybeolvadásában.

Aquinói Tamás megkísérli helyreállítani a gyönyör (voluptas) becsületét. A gyakorlati észszel összhangban levő élvezet (delectatio) igazi öröm (gaudium) forrása, kitágítja a lelket (dilatio), és felfokozza az életet: „perficit enim operationem sicut pulchritudo iuventutem”; tökéletesé teszi a cselekedetet, miként a szépség az ifjúságot (Summa c. Gentiles I, 90). Azt a tapasztalatot foglalja szavakba, hogy a szeretés átszellemítése nem csökkenti érzékletességét, hanem növeli és tartóssá teszi. Hiába tanítja, hogy akkor is helyénvaló a gyakorlati ész parancsát követő szenvedély, ha átmenetileg felfüggeszti az értelem használatát (Summa theologica II-II q. 158 a. 1 ad 2), mindmáig nem hallgattak el a szerelmi „önkívületet” felpanaszoló hangok. Mintha az elragadtatás nem volna éppen az, amit a jelentése kifejt: ha valaki magánkívül van, akkor nem önmaga körül kering, „elragadta” a másik. Az embernek szüksége van az ekstázisra. Időnként ki kell szabadulnia énje szorongató korlátai közül, felül kell emelkednie a pillanaton olyan mámorban, ami transzcendálja a köznapiságot. Ha pedig azt tapasztalja a visszatérő ész, hogy csak a „természetes szomorúságot” tudatosítja az *animal triste* lelkében, akkor nem azt igazolja ez, hogy az ember *animal*, hanem azt, hogy nem tud szeretni, nem tud felülemelkedni, nem tudja önmagát felülmúlni.

A szerelem a Bibliában

A Biblia szemlélete szöges ellentéte a görög gondolkodásnak. A második teremtéstörténet szerint az Úr kertbe helyezte a földből alkotott embert, akinek azonban még hiányzott valami. Nem volt társa. Ezért az Úr álmat bocsátott az emberre, kivette egyik oldalcsontját, a kivett csontból megalkotta az asszonyt, és az emberhez vezette. Ez örömujjongásban tört ki: „Ez már csont a csontomból és hús a húsból. *Issah* a neve, mert *is*ből vétetett” (Ter 2,23). Az „*is*” férfi jelent, az „*issah*” nőt. Nyelvünk nem tudja visszaadni a szójátékot, ami a két nem egységét fejezi ki, hogy nincs alá- és fölérendelés közöttük. Éva teremtésének képes ábrázolása Ádám bordájából a férfi és a nő szívközelségét jelzi: „egy test” a kettő, mert mivoltuk rendeli őket egymáshoz.

Női egyenjogúságról azért még itt nem beszélhetünk: a férfi kap segítő-társat, nem a nő, a férfit kérdezte meg Isten, hogy tetszik-e neki a nő, ennek érzelmére senki sem kíváncsi. Arra való a nő, hogy kielégítse a férfi szükségleteit, de nem esik szó arról, hogy kielégülnek-e az övei is. A férfi örül, a férfi ujjong. És a nő? A paradicsomból való kiűzetés után olvassuk róla: „Vágyakozni fogsz férjedre, ő azonban uralkodik rajtad” (Ter 3,16). Igaz, hogy a bűnbeesés után mondja ezt az Úr. A bibliai elbeszélés szerzője az élet jelen terheinek az okát nyomozza, azt, hogy miért vannak szexuálisan kiszolgáltatva a nők. Arra a következtetésre jut, hogy az emberek bűne borítja fel a világ rendjét. Nem a férfi hagyja el anyját és apját, hogy szeresse feleségét, hanem az asszony vágyódik utána annak ellenére, hogy a férfi uralkodik őrajta. Mivel a férfi nem tudja ajándékként elfogadni az asszonyt, ahogyan az Úrtól kapta, a nő függ a férfitől: egyszerre kell küzdenie szerelméért és függetlenségéért. Nem értékesebb a férfi a nőnél, a nő nem alábbvaló a férfinél. Azonos értékűek, azonos a méltóságuk, de mások. A nőnek nőként kell kifejtetni tudni életét, nőként kell megvalósítania a férfiével azonos emberségét. Nem a férfi ellen, nem a férfi nélkül, hanem vele együtt. Az ő segítségével és az ebből természetesen adódó korlátozásokkal. Egyenlő joga van mindkét nemnek férfiúi és női mivoltuk kiteljesítésére.

A Biblia nem elégszik meg ennyivel. Az első teremtéstörténet szerint „Isten megteremtette az embert, saját képére alkotta, férfinak és nőnek te-

remtette” (Ter 1,27). Az ember, mint nő és mint férfi, mind a kettő együtt Isten képmása. Mindegyik a maga módján képe Istennek, és egységükben válik teljessé Isten képmása. Ez a kijelentés, mely kb. az i. e. 5. századból való, fölötté áll az akkori történelmi-társadalmi helyzetnek. Nincs benne szó társadalmi és szexuális függésről és szerepről, hanem a férfi és a nő lényegéről. Egyaránt kapja meg mindkettő az uralmat a világ fölött. Együttal azonban férfiként és nőként megkülönböztetve teremti őket Isten. Az embernek kétféle megjelenési módja van, egyedül egyik sem teljes ember. Az hiányzik az egyikből, ami megvan a másikban. Különbözőségük egymáshoz utalja őket, annyira rászorulnak egymásra, hogy csak ketten együtt teszik ki az embert. Az ember létállapota a különbözőség az egyidejű egységében. A különbözőségnek sajátos értékei vannak, a vonzerőből támad a kreativitás, az alkotó fantázia játék- és ötletgazdagsága, ez biztosítja az élet fenntartását és fennmaradását. Ezért nem nézi jó szemmel a Biblia a szexuális különbözőségek elmosását, ezért tiltja, hogy a férfiak női ruhát öltsenek, a nők pedig férfiúit (MTörv 22,5). Nem arra való az öltözék, hogy elrejtse a nemi jelleget, hanem hogy kifejezze és hangsúlyozza. Az egészséges ember örök igénye és öröme, hogy a nő nőnek lássék, a férfi férfinak. Ezért van akkora feladatuk a divatban a női kebleknek, melyek biológiailag is mérőben mások, mint az állatok emlői. Ezeknek egyetlen feladata az utódok táplálása. Az emberhez legközelebb álló főemlősöknél a szoptatás ideje után visszafejlődnek, és a vastag szőrzet miatt alig látszódnak. A szoptatás után az embernél is visszafejlődnek ugyan a tejmirigyek, de megduzzadnak a kötőszövetek, hogy a kebel továbbra is megőrizze az emberre jellemző megjelenési formáját.

A Biblia szerint a szerelmi vonzalom a Teremtő adománya. A legelső, amit az ősszülőkről mond, amikor meg kell találniuk helyüket egy zord és ellenséges világban, hogy a férfi „megismerte” feleségét (Ter 4,1). Az elbeszélés szerzője a szerelemben látja a leghathatósabb erőt, amelynek segítségével meg tud állni a világban az ember. Paradicsomi boldogságukban nem gondoltak erre, de most, miután jóval nehezebbé vált életük, egymásra találnak. Nagyon figyelemreméltó szóval fejezi ki a Biblia a szerelmi odaadást. A férfi *megismeri* feleségét. Ma sokkal prózaibban beszélünk, ha

választékosabban kívánjuk kifejezni magunkat, akkor szexuális aktust mondunk, mintegy jelezvén, hogy elsősorban fizikai műveletnek tekintjük a szerelmi odaadást. A sémi nyelv sokkal mélyebb, emberibb tapasztalatot tükröz. A „megismerés” elsősorban nem intellektuális belátás, nem értelmi megragadás, hanem átfogó értés, mely még nem különült el az érzéstől és érintéstől. Benne van az egész ember: szelleme, szíve, érzékei. A megismerés szívet-lelket gyönyörködtető érintkezés, magában foglalja a szeretetet és szerelmet, a szexuális örömet, az érzelmi boldogságot, a gyöngédséget és jóakaratot. A szexualitást a test közvetíti, a szerelem több ennél, kiterjed az ember egész érzelmvilágára. A Biblia embere még egyben látja mindezt. Nem különíti el a szexualitást a szerelemtől és a szeretettől.

A „megismerés” nőként és férfiként fedezi fel a szerető társat. Az odaadásban kitárulkoznak egymásnak, átéliük társuk egyéni voltát, legmélyebb belső tulajdonságait. Kiismerik magukat, nincs titkolnivalójuk, semmit sem kell leplezniük. Egymásba átáramolva megfedkeznek saját azonosságukról és átéliük az összhangot. Együttal másként ismerik meg önmagukat. Aki el tud merülni a másikban és szerelmében, az gazdagabban és boldogabban, átlényegülten, szerelmétől megerősödött önérettel, magabiztosabban talál újra magára. „És a kettő egy test” – így írja körül a Biblia a szerelmi odaadás csúcspontját. Felfogása szerint az ember test és lélek, szellem és érzékiség, mindegyik szó az egész embert jelenti. Tehát nem „csak” testük lesz egy, hanem teljes valójuk egészen egy. Nem szabad tehát, hogy valami is kimaradjon az odaadásból, nem szabad, hogy valami szellemi, magasabb rendűt, jobbat kívánjon belőle magának az „én”, és a gyönyör pusztá eszközének tekintse a testet.

(Folytatjuk)

Forrás: A SZERELEMRŐL – KOMOLYAN 63-82. o. Szerkesztő: Kamarás I. és Varga Cs., Gondolat Kiadó, Budapest, 1985.

Jézus monológja a kereszttúton

1. Pilátus halálra ítéli Jézust

Megértelek, Pilátus! Mi mást is tehetél volna? Ha felmentesz, népem vezetői máris rohannak Rómába, bárhogy utálják is egyébként a császárt, és bevádolnak, hogy futni hagytál egy Róma-ellenes lázadót, és ezzel veszélyeztetted a Birodalom épségét, te pedig veheted a kalapodat, és eheted a száműzöttek keserű kenyerét valamelyik kopár provinciában. Sokan nyilván így is fogják gondolni. Már-mint hogy inkább mentetted a bőrdet, és keresztre küldtél engem. De te aligha gondoltál kizárólag önmagadra. Bizonyára tekintettel voltál feleségedre és gyermekeidre is, továbbá mindazokra a rokonokra, barátokra, hivatalnokokra meg összes hozzátartozóikra, akik neked köszönhetik felémelkedésüket, és bukásod őket is bajba sodorta volna. S akkor még nem is említettük a legfontosabbat; azt, hogy felelősségtudattal bíró államférfiként nem kockáztathattál egy véres népfölkelést. Persze aligha a lemészárolandó zsidók és családjaik várható szenvedése rettentett el, s talán — ki láthat beléd? — saját szoldosaid élete sem olyan túl fontos neked. De hát egy ilyen háború annyi gonddal-bajjal jár, aztán sosem lehet tudni, mivé fajul, a lázadás tüze áterjed a környező provinciákra is, és főhet a császár feje. Nagyon is érthető, ha úgy taláztat: egy önjelölt zsidó messiás nem ér meg ennyi kockázatot.

2. Jézus vállára veszi a keresztet

Persze hiba lenne, ha azt hinném, hogy egyedül Pilátus hozta meg az ítéletet. Nem, nem. Olyannyira nem, hogy akár azt is gondolhatnám: Pilátus csak annyi volt, mint az ítéletet hordozó papíron a pecsét. Népem vezetőinek izzó gyűlölete, és főleg Kaifás hidegen számító gyűlölete nélkül talán sosem kerültem volna Pilátus elé. Ki tudja? De hát megértem Kaifás is. Nem könnyű egy főpap élete. Különösen egy megszállt országban nem, ráadásul olyan országban, ahol vallás és politika a legszorosabban összefonódik. Mit tudják azt az egyszerű hívek, micsoda egyensúlyozó művészetre van szükség az egyház kormányzásához... Nem véletlenül érvelt azzal a főtanácsban, hogy inkább vesszen egyetlen ember, semmint az egész nép elpusztuljon egy Róma-ellenes lázadásban. Senki sem mondhatja majd, hogy önző szándékok vezérelték. De ez csak a dolgok egyik fele. Bizonyára teljes szívéből átélté azt is, micsoda felelősség terheli — nem ám a nép, Pilátus, a császár vagy más földi halandók, hanem egyenesen Isten előtt a hit tisztaságáért. Az igazat megvallva, nagyon is jól érezte, hogy amiket én hirdetek, az fenekestül felforgat minden józan elképzelést Istenről, hitről, vallásról, s ha az emberek mindezt komolyan veszik — amitől persze nem kellett volna tartania —, akkor hamarosan bezárhatja a Templomot és annak összes intézményeit, mert vége lesz mindannak, amit a vallás jelent, mióta világ a világ. Hogyan is engedhetett volna szabad utat ilyesminek?

3. Jézus először esik el a kereszttel

Persze, nemcsak népem vallási vezetői miatt estem most el. Az effajta elítélésekhez, mint az enyém is, nem elég a hatalmi felelősségtudat, nem elég az Isten előtti felelősség súlya, és kevés a nép örök üdvösségéért meg földi boldogulásáért érzett felelősség is. Ideológiára is szükség van hozzá. Ahhoz meg szakértelemre. És valljuk meg, azzal sem Pilátus, sem Kaifás nemigen rendelkezik. Erre, van az írástudók. Ok szolgáltatták a szakvéleményt. Ok já-

ratosak az Írásokban, ők, vélik tudni, mi az, ami Istentől való, és mi az, ami nem. Ok szaglászta három éve folyton a nyomomban, ők keresték a kákán is a csomót. Nincs a földön árulás, amelynek mélyén ne az ő árulásuk húzódna meg. De őket is meg kell értenem. Oriási a csábítás. Kevés olyan bizsergető érzés van az életben, mint amit ők érezhetnek, amikor arra gondolnak, hogy ime, mi Isten útjainak ismerői, titkainak szakértői vagyunk, ráadásul nem holmi próféta megérzés, vagy pláne hatalmi kinevezés alapján, hanem a tárgyilagos értelem jóvoltából. Mit számít ehhez képest az e világi tudományok ismerőjének lenni? De nemcsak ezért kell megértenem őket. Hanem azért is, mert vakok. Világtalanok vak vezetői. Nem látják, hogy egész szakértelmük csupán évezredek hiedelmek kétségtelenül ügyes, ám nem kevésbé szörszálhasogató boncolgatása. Nem látják, hogy lenyűgöző fejtegetéseiknek és következtetéseiknek éppen csak alapja nincsen. Tulajdonképpen szerencsésük van. Ha házak, paloták építésére adták volna a fejüket, azok már rég összeomlottak volna.

4. Jézus fájdalmas anyjával találkozik

Téged is megértelek, Anyám! Pedig te nem értesz engem. Sosem is értettél. Akkor sem értettél, amikor 12 évesen, megmagyarázhatatlan vonzalomtól indítva ott maradtam Atyám házában. Azt kérdezted, miért tettem azt veled és apámmal. Mintha csak a bosszantani akartalak volna titeket. És húsz évvel később sem értettél. Kánában sem, és azután sem, amikor tanítva és gyógyítva jártam a falvakat. Hitelt adtál testvéreim véleményének, hogy elment az eszem, nem vagyok beszámítható, s eljöttél velük, hogy hazavigyetek, mint egy kisgyereket, akinek még gyámságra van szüksége. De én mégis megértelek. Melyik anya az, aki ilyen sorsot képzel el a fiának? Melyik anya ne érezné úgy ebben az órában, hogy az ő fejét szúrja a töviskorona, az ő vállát nyomja a kereszt, az ő arcát rondítják a köpések? És melyik anya lelkét ne égetné a szégyen, hogy ilyen fiat szült, akit bűnözők társaságában fognak hamarosan fölakasztani! Ráadásul te nem is vagy csupán egy anya a sok közül. Te egészen különleges álmokat szövögettél rólam, mikor még meg sem születtem. Azt beszélik, néhány hetes magzat koromban idős rokonunknál, Erzsébetnél jártál, s elujjongtad neki, hogy reményeid szerint én leszek az, aki által az Úr nagyszerű dolgokat művel majd, uralkodókat taszít le trónjukról, fölemeli a megalázottakat, és nagyvá teszi népünket, amint megígérte atyáinknak. Ehelyett a vesztőhelyre kell elkisérned. Ki csalódhatt nálad nagyobb?

5. Cirenei Simon átveszi Jézus keresztjét

Ez igazán kedves lenne tőled, Simon, ha önként vállaltad volna. De hát láttam, hogy történt. Egyszerűen kirángattak az erre járó bámészkodók sorából, és vállaidra rakták a gerendát. Nem kérdezték, van-e kedved hozzá, bírod-e. Ez nem az a társaság, ahol kíváncsiak az ember igényeire. Rólam is csak azért vették le, mert nem akarják, hogy még az úton kidőljek, és elkerüljem a kivégzést. Hová lenne akkor a példa-statuálás? Te persze nem tiltakoztál. Nem kockáztattál az amúgy sem kellemes cipelés mellé még néhány pofont vagy korbácsütést is, amivel gyorsan jobb belátásra térítettek volna. Megértelek. Az ember ballag hazafelé a mezőről, háta mögött nyolc-kilenc órai kapálással a tűző napon, ráadásul itt Jeruzsálem környé-

kén meglehetősen köves is a talaj – aztán egyszer csak római katonák ragadják meg, és kényszerítik egy kis kereszt-hordozásra. Az ember pedig már a vacsorára gondolt, ami hagyján, de eszébe jut a családja, két szép szál fia, derék leányai, és egyértelmű, hogy most nincs helye se okoskodásnak, se finnyáskodásnak, elemi érdeke, hogy minél gyorsabban és minél olcsóbban túl legyen ezen a kalamajkán, ha már épp őt kellett kiszemelnie a sorsnak arra, hogy belesodrójon a nagyok dolgába. Nem, nem. A kisémbert csak tartsa távol magát a történelemcsinálóktól. S ha mégis odakeveredik, tegye azt, amit mondanak neki. Ha élni akar. Megértelek. Akarhat-e mást?

6. Egy asszony megtörli Jézus arcát

Jó hogy eljöttél. Jó, hogy engedted a jóság csábításának. Otthon is maradhattál volna. Senki nem kérhette volna számon. Az ilyesmire nincsen se törvény, se parancs. Hivatkozhattál volna a rengeteg házi munkára, az éhes gyerekekre, mogorva férjedre, a mosatlan ruhák hegyére. Vagy arra, hogy küszöbön a szombat, kellően és illően elő kell készítened. Vagy nincsen férjed? Meghalt? Elhagyott? Gyerekeid sincsenek? Találhattál volna akkor is kellemesebb elfoglaltságot. Mindig akadnak ráérő szomszédasszonyok, akik szomjasak a legfrissebb pletykákra, vagy viszonzás reményében készek sajnálkozni sorstársukon. Egy kivégzési menetet elkísérni nem kéjutas. Ambar! Sokaknak jó szórakozás. Egy kis változatosság a hétköznapi léleknomorító unalmában. Hetekig lesz miről beszélniük. De te nem tartozol azok közé. Ok sápitóznak, szörnyülködnek vagy röhögnek, és tisztos távolból latolgatják esélyeinket, kibírjuk-e a dombtetőig. Te itt lépdelsz mellettünk testközelségben, beszívod izzadságunk szagát. Vízestömlő van nálad, meg törölköndő, és lesed az alkalmas pillanatot, amikor jóságod célt érhet. Jó, hogy letörölted arcomról a vért és verejtéket. Milyen boldog tud lenni a test, ha csak néhány pillanatra is, ha csak leheletnyit is enyhülnek fájdalmai! Ha mégis szültél volna, hát tudhatod. Es a lélek! Miért is van, hogy egyetlen korty víz, egy kézmozdulat, egy durva szövéssú rúrolása el tudja hitetni vele, hogy a mindent beborító gonoszság csak látás, s hogy létezik egy másik világ, valóságos, túl e látszatokon? Jó, hogy eljöttél. Jó, hogy engedted a jóság csábításának. Tudod-e vajon, hogy téged a legkönnyebb megértem?

7. Jézus másodszor esik el a kereszttel

Nemcsak Pilátus, nemcsak Kaifás, nemcsak az írástudók miatt jutottam ideig. Benne van ebben valahogy egész népem is. A sokaság, amely annyira lelkesedett értem. A kafarnaumiak, akik gyógyításaimat látva szívesen vették volna, ha örökre náluk maradok, s szinte erőnek erejével marasztaltak; a Betsaida környékiek, akikkel megosztottam kenyereket, s akik erre maguk is megosztották sajátjukat a nélkülözőkkel, és annyira fölbuzdultak, hogy egyeseken királlyá akartak tenni; s a jeruzsálemiek, akik élvezettel hallgatták az írástudókkal folytatott vitáimat, s még nagyobb élvezettel nyugtázták, amikor azok alulmaradtak; és a többiek is mind, akik ámultak tanításomon, sirtak örömben a gyógyulásokon, s nem egyszer mondogatták, lám, mindent jól tesz. Boldogan fogadták, amit tettem értük. De ennyivel meg is elégedtek. Tanításomat nem követték, a hatóságok képviselőivel kialakult számtalan összetűzésemben nem emeltek szót értem. Lassanként mind el is tűntek. Így aztán Kaifáséknak, bár egy kicsit tartottak a néptől, nem nagyon fáj a fejük, nem kellett tömeges rokonszenv-tüntetéssel számolniuk, sem attól tartaniuk, hogy tiltakozásul kiürülnek a zsinagógák, vagy nem lesz kinek meggyújtani a Templom áldozati tűzét. De hát megértem az embereket. Amit csináltam, kicsit szebbé, kicsit színesebbé tette az életüket; örültek is neki, hogy ne örültek volna. De tévedhetetlen ösztönnel megérezték, hogy egyúttal fenyegetem is az életüket; legalábbis azt, amit ők az életnek tartanak. Miért is tartottak volna velem? Senki sem ellensége önmagának.

8. Jézus megfeddi a jeruzsálemi asszonyokat

Jeruzsálem leányai! Cirenei Simonhoz hasonlóan ti is úgy vonultok majd be a történelembe, mint a részt vevő szeretet mintaképei, akik utolsó útján bátran megsírtak egy ártatlanul elítélt embert, és arról fognak majd beszélni, hogy én megvigasztaltalak titeket. De ti is tudjátok, én is tudom, hogy nem erről van szó. Népünk szokásai szerint a siratóasszonyok hozzátartoznak a femetési menetekhez, s azonkívül a rómaiak engedélyezik is, hogy jámbor asszonyok enyhítsék a kivégzésre hurcolt elítéltek kinjait. A siratóasszonyok dolga az, hogy sírjanak, s egy törölköndő vagy egy korty ital odanyújtásához nem kell különösebb hősiesség. Még azt is mondhatnám, ravaszul visszaéltetek a helyzettel. Hangos, túlságosan is hangos sírásotokkal tüntettetek a halálra ítélték mellett és Róma ellen, mely brutálisan végez az ellenállási harcosokkal, amint a velem együtt kivégzendő zelóták sorsa mutatja. Persze, énram csak ráfogták a felségárulást. Mi sem állt távolabb tőlem, mint bármilyen indítékból vagy bármilyen szent cél érdekében fegyvert fogni. Legyen az akár a haza sorsa is. Mégis így bántok velem. S ha a megszállók így vetik tűzre a zöldellő fát, hogy fognak bálni az elszáradttal? Veletek és gyermekeitekkel. Veletek, akik az áldozatok siratásának ürügyén titokban hitet tettedek a szent háború mellett. Megértem, hogy szabadon akartok élni, és megértem, hogy csak ilyen burkoltan meretek tiltakozni Róma ellen. De sajnálalak titeket. Ezért mondom: amíg nem késő, addig gondoljátok meg, milyen szenvedélyek fűtenek titeket.

9. Jézus harmadszor esik el a kereszttel

És tanítványaim is benne vannak valamiképpen ebben az elesésben. Ebben a kereszttútan. Nemcsak Júdás, aki a hatóság kezére játszott, és nemcsak Péter, aki azt sem tudja, hogyan határolódjon el tőlem. A többiek is mind, akik elfutottak. Ok, akik legszűkebb baráti körömhöz tartoztak. De a tágabb körbe tartozók is. Akik nem árultak el, nem tagadtak meg és nem futottak el. De meg sem vallottak. Ki sem álltak értem. Vagy csak ideig-óráig, míg igazán forró nem lett a talaj. Ambar, ami azt illeti, megértem őket. Fialatok, előttük az élet. Vagy már nem is annyira fiatalok, de feleségük van, családjuk van. Miért rohantak volna vesztükbe egy ilyen álmodozó kedvéért? Pusztá, eszméért, melyek amúgy sem valósulhatnak meg soha? És különben is, mit érhetek volna el azzal, ha kiállnak és azt mondják, nézd, Kaifás, nézd, Pilátus, mi is itt vagyunk! Ez az ember a mi barátunk, mi hozzá tartozunk. Mi tudjuk, hogy ártatlan. De ha mégis elveszejted, ölj meg minket is! Mire mentek volna ezzel? Pilátus nem széplelek, egy tucattal több vagy kevesebb kivégzett felségáruló, az ő szemében nem oszt és nem szoroz. S ha lettek volna ötvenen? Vajon vállalja-e Pilátus akkor is a tömegmészárlást, és kockáztatja-e a valódi népfölkelést? Nem jutott volna-e Kaifás okfejtésének ellenkezőjére, mondván, inkább fusson ez az egy ember, mint hogy fellázadjon a provincia? De lám, még a Koponyák hegyén is álmodozom. Tényleg nem csodálkozhatom, hogy már egészen egyedül vagyok.

10. Jézust megfosztják ruháitól

Megértem, hogy ennek is így kellett lennie. Hogy az emberi közösség végül is mindenemtől megfoszt és teljesen kivet magából, ahogy ezt pontosan és félreérthetetlenül jelképezi a lemeztelenítés. A jelkép után persze mindjárt jön majd a valóság is, amikor odaszögeznek a keresztre, aztán a magasba emelnek. Lábam se érje a földjüket! Hogy is járhattam volna másképp? Az emberi léleknek törvényei vannak, ahogy az emberi együttélésnek is megvannak a maga törvényei. Évezredes, évtizezredes, megszentelt törvényei. Hogyan is képzelhettem, hogy jövők majd én, fittyet hányok ezeknek a törvényeknek, feje tetejére állítom mindazt, ami az emberek szemében szép, és jó, és szent, ők pedig boldogan követnek, és lelkesen a fejük tetejére állnak? Hogyan is hihettem, hogy a kézzelfoghatótól, a megeghetőtől, az elfogyaszthatótól föl fognak emelkedni a szellem ritka levegőjű magaslataira; hogy a

minél többet szerzés helyett egyszer csak a minél többet ajándékozást fogják vonzónak találni; hogy a saját biztonságuk megteremtése és növelése helyett odafordulnak a valóban kiszolgáltatottakhoz és fölkarolják őket; hogy a határt nem ismerő önsajnálattal helyett majd megsajnálják bajban lévő embertársaikat; hogy a pusztá létezésnél többre fogják tartani a tartalmas és értelmes létezést? Es végképp hogyan várhattam el, hogy lehetségessé váljon a lehetetlen, és természetesnek tartsák a természetellenest: hogy semmibe vegyék a halált? Hogy megértsék: halál nincs, mert amit ők annak tartanak, az csak a halál látszata, átmenet, pászka, belépés az élet teljességébe.

11. Jézust keresztre feszítik

Sintérmunka, amit csináltok. Hírekhez méltóan brutálisak vagytok és könyörtelenek. És szakszerűek. Rutinosak. És kellően közönyösek. Ha majd végeztetek, testvériesen megosztotok ruháimon, melyek szokás és jog szerint megilletnek titeket; jól is jön egy kis kiegészítés a nem túl fényes zsold mellé. Egybeszótt köntösömrre meg majd sorsot vettek, ebből ne legyen harag. Aztán leheveredtek a földre, s őriztek engem meg a másik kettőt, kockázással is mulatva az időt. Sokan azt gondolják rólatok, szömyetegek vagytok. Ti azt mondjátok, ez is csak egy szakma. Az embernek valahogy meg kell élnie. És mit csináljon az ember, ha nem ért máshoz, csak a gyilkoláshoz? Különbben is. Szép, nem szép, ezt is meg kell csinálnia valakinek, amíg az emberek a felséges császártól az utolsó rabszolgáig úgy gondolják, hogy a világban rendnek kell lennie. Ha így gondolják, ne legyenek finnyások akkor se, ha olykor-olykor néhány csont török, s egy kis vér folyik. Vagy éppen sok... De azt hiszem, én meg tudlak érteni titeket. Bár nem ismerem éltetek történetét, nem nehéz elképzelni, hogy miután elhagytátok anyátok méhét – vagy már előbb is? –, annyi brutalitás és könyörtelenség ért titeket, testben-e vagy lélekben, egyre megy, vagy legjobban esetben is annyi közöny, annyira nem számított senkinek, vagytok-e vagy sem, s ha igen, kik is vagytok, olyannyira csak a hétköznapi rutin tárgyai voltatok, hogy nincs mit csodálkoznai azon, ha felnővén ide jutottatok.

12. Jézus átadja Atyjának az élet leheletét

Itt vagy hát karnyújtásnyira, te, akit úgy hívnak, halál! Téged sem nehezebb megértenem, mint bármi mást, vagy bárki mást. Te is csak egy vagy a végtelen élet számtalan jelensége közül. Nem vagy kevésbé természetes és szép, mint születés, első önálló lépéseink, vagy az első rügyek a fügefán, a mandula korán kibomló szirmjai, a madárak hajnali dalai, a gránátalma ízei, a sajtóból kicsordogáló must kéksége, a kiscsikók rohangászása a tavaszi fűvön, a bárányfelhők – vagy felhőbárányok? – kergetőzése az égen, a kisgyerekek másvilágot tükröző tekintete és magafelejtő játéka, az ifjúság ereje, vágyai és reményei, a szerelem, a társra találás és az ölelés, a tapon ringó halászbárka, a gyalupadról röpködő faforgácsok, a műhelybe behallatszó gyereksírás, a jól illeszkedő iga és a kézre álló kapanyél, birkaik bőséges szaporulata, a tűzhely lángjai és a készülő vacsora illata, a szívet vidámitó kancsó bor, az alkonyi beszélgetés, a szomszédból idehallatszó lant pengése, az elülő tyúkok, a kezdődő éjszaka neszei, ikertestvéred: az alvás, aztán az újra felkelő nap, az újrakezdődő gondok és fájdalom, a ránk törő, majd megintcsak továbbálló betegség, az eszelősök borotvaél-tánca valóság és képzelet között, gyerekeink eltévelyedése, a csapdába esett nyulak szemében a megtört fény, a galileai tenger háborgása vagy az évi termést elverő jégeső, a rablók késének villanása és nyomában a rekedt síkoly, a magukra hagyott öregek vállának tétova megereszkedése, a sirba szállók szemsugarának utolsó pásztja s a tüdejükben rekedt búcsúsóhaj...

13. Jézust leveszik a keresztről

Ti persze most mind azt gondoljátok, halott vagytok. Nem baj. Mozdulatlanságom mögött én látlak, hallak titeket. Téged is, József, téged is, Nikodémus! Kicsit későn kaptatok ugyan bátorságra, de ne gondoljátok, hogy ezt nem tudom értékelni. A kevés is valami. Mint ahogy azt is megértem,

miért csak most vállaljátok a közösséget velem. Nem könnyű a gazdag, tekintélyes emberek helyzete, különösen ha vezető testületek tagjai. Annyiféle elgondolásra, emberre, ügyre és érdekre kell tekintettel lenniük, ha tetszik nekik, ha nem! Sajnos nem engedhetik meg maguknak azt a fényűzést, hogy a szívükre hallgassanak. Hová is jutnának, ha komolyan vennék egy agrórszakadt vándortanító első pillanatra szépnek tűnő, ám annál valószínűtlenebb elképzeléseit, már ami a szegények fölkarolását, a vagyon megosztását, a feltétlen megbocsátást, az erőszak elvetését, a kiváltságokról lemondást – úgymond a testvériséget illeti? Kicsi megszokott helyükről és szerepükből, hogyan is élhetnének a megszokott életszínvonal alatt, a megszokott barátok és társadalmi kapcsolatok nélkül, a megszokott megbecsülés és tekintély hiján, a megszokott biztonság nélkül? Kitehetnék-e mindennek családjukat, gyermekeiket? Nem is szólva arról, kiszolgáltatathatják-e a rendezett emberi közösséget a tervszerűtlenségnek, a hozzá nem értésnek, a céltalanságnak, az egymásnak ellentmondó elképzelések tömegének, a kiszámíthatatlanságnak, a létbizonytalanságnak? A kaosznak. Vállalhatják-e mindezért a felelősséget?

14. Jézust sírba fektetik

Eltemettek, és ez is érthető. Bár korántsem magától értetődő. Szerencsém volt. Sürgette őket a szombat, le kellett venniük a testeket. Különbben, ki tudja, talán a sakálók és keselyűk gyomrában kötöttünk volna ki. És szerencsém volt, hogy József elkérte a testemet, különben alighanem engem is csak behajítottak volna egy gödörbe. Így azonban, ha kissé kapkodva is, de eltemettek, szokás szerint. Már-mint az előkelő, gazdag József családjában dívó szokás szerint. Bizony, nem hiába mondják, hogy a szokás nagy úr. Talán a legnagyobb? Hiszen, ahogy láttam, az embereket leginkább szokásaik vezérik. Az örökölt, közös szokások, meg a maguk egyéni kis szokásai. Szokásból dolgoznak, szokásból szórakoznak, szokásból házasodnak, szokásból szünek és nevelnek gyerekeket, szokásból járnak a zsinagógába, vagy kerülük el azt, ki-ki a maga szokása szerint. Szokásból gyűlölködnek, mert megszokták, hogy bizonyos helyzetekben úgy szokás, s néha már-már azt hiszem, örülni is csak szokásból örülnek, mert más helyzetekben meg azt diktálja a szokás. Persze a szokások változnak, de ezt nemigen veszik észre, mert pillanatnyi szokásaikat mindig természetesen tartják, nem kevésbé, mint amennyire természetellenesnek mások szokásait; így aztán szokásaik miatt csaknem mindig mindenki hadban áll a másikkal. Ami engem illet, kiléptem szokásaikból. Ahogy gondolkodni szoktak, ahogy beszélni szoktak, ahogy cselekedni szoktak. Eleinte csodálkoztam ellenségességükön. Most már nem csodálkozom, hogy szokásuk szerint eltettek láb alól.

15. ...

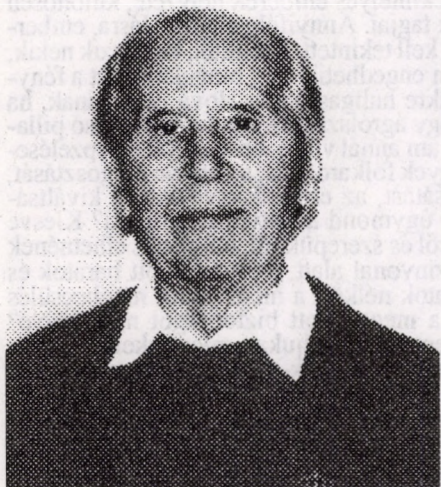
Itt vagyok most még két világ határán. Amim volt, már nincs, amim lesz, még nincs. Amim van, az csak a megértés.

Megértem, hogy Pilátus több okból is úgy gondolta, nem kockáztathat egy zendülést. Megértem, hogy Kaifás felelősnek érezte magát népe hitének tisztaságáért. Megértem az írástudók becsvágyát és büszkeségét. Megértem anyám álmait és csalódottságát, megértem szenvedéseit. Megértem, hogy Simon élni akart, hát nem okoskodott és nem finnyáskodott. Megértem az ismeretlen asszonyt, hogy szívében utat engedett a jóságnak. Megértem népemet, hogy csak az kellett nekik tőlem, ami megnyihette sorsukat. Megértem a jeruzsálemi asszonyok szabadságvágyát és ravasz tüntetését. Megértem tanítványaim röghöz kötöttségét, s hogy nem rohantak a falnak furcsa álmáimért. Megértem a kivégző osztag hideg brutalitását, közönyükben a kristályos kétségbeesést. Megértem József és Nikodémus kényelemföltétését, de késői bátorságukat is. Megértem a természet törvényeit, és megértem az emberi közösség törvényeit, megértem még a szokásaikat is. Mindent megértek, és mindenkiket megértek. Megértem az életet. És megértem a halált.

Vajon megért egyszer majd engem is valaki?

Vagy te értesz engem, Atyám?

Istenem, Istenem! Miért hallgatsz?

Farkas József, a református egyház utolsó „nagy öregje” 1999 karácsonyán, életének 86. évében váratlanul az Örök Hazába költözött.

1914. október 16-án született Budapesten, nem hívő családban. Ifjúkori egzisztenciális válságában érintette meg Jézus hívása. Teológiai tanulmányai után egy-egy évig Németországban és Svájcban volt ösztöndíjas. A VIII. kerületi Gyulai Pál utcai egyházközség alapító lelkésze volt, és nagyon rövid időt leszámítva itt szolgált közel 52 éven át. Házasságából öt lánya született.

Két könyve *Kezdetben*, illetve *Tíz segítség az emberréválás útján* címmel Nyugat-Európában jelent meg a hatvanas években. Itthon – néhány prédikációs füzet mellett – 1988-tól három kötete jelent meg *Több az élet*, *Szántások magatoknak új szántást!* *Alternatív teológia és Menet közben*. *Számadás a megtett útról* címmel.

Utóda, Karsay Eszter írja róla búcsúztatójában: „Kereste az igazságot. Szervedélyesen és józanul, szelíden és kiméletlenül. És megtalálta. És tovább kereste a gyermekek és a tudósok kiapadhatatlan kíváncsiságával.”

Saját szavai is megerősítik ezt. 85. születésnapja alkalmával mondta: „Most kezdek ráeszmélni, mi az, hogy ember... Én még mindig nagyon boldogan tanulok... Életemnek a legnagyobb öröme, hogy még mindig képes

vagyok ilyesmire, hogy elcsodálkozom, felsóhajtok, felujjongok, hogy végre kezdem érteni...”

Szenteste istentiszteletet tartott, majd másnap is elment, hogy segítsen úrvacsorát osztani. Előtte leült a lelkési szobában, és csöndesen, minden szenvedés nélkül befejezte földi életét.

Az utóbbi években lapunkban is megjelent néhány írása, legutóbb 1999 októberében. Alábbi igehirdetésének közlésével tisztelgünk előtte és emlékezünk rá.

Boldog boldogtalanság

Van ebben a címben valami játékos, valami nevetséges, de egy kicsit cinikus is. Van benne valami abszurd, de van benne nagyon mély igazság is, életbölcseesség, kiélezett egyoldalúság. Az étellel való birkózás során a legtöbb, amire eljuthatunk, hogy jól karbantartott boldogtalanságban, boldog boldogtalanságban élünk. Együtt marad a kettő, mind a kettő hangsúlyt kap, de a vége nem az, hogy boldogtalanságban élünk. Mérsékeli, fegyvelmezi valami ellenerő.

Máris felvetem az első nagyon kemény kérdést: *Valóban csak ennyi telik ki az emberi életből?* Csak ennyi, hogy karbantartott boldogtalanság? A kérdés nagyon fontos. Anál is inkább, mert itt minden utcasarkon mondják a különböző vallásos vagy nem vallásos csoportok, hogy gyere ide hozzánk! Nálunk csupa boldogságot, tiszta boldogságot, maximális boldogságot kapsz. Ezt ígérjük mindenfelé. Ezekkel az ígéretekkel szemben nagyon szegényes a mi kínálatunk. Mi azt ígérjük, hogy ötleteket adunk arra nézve, hogyan lehet karbantartani a boldogtalanságunkat. Tehát *becsületes számadás van e cím mögött*. Számot vettünk az étellel. Eljutottunk oda, hogy nagy eredmény, ha karbantartjuk a boldogtalanságunkat. Akinek ez kevés, ám menjen el ezekre a meghívásokra, s lássa, milyen az,

amikor csak boldogságot, csupa, teljes, maximális boldogságot kínálnak. Akinek van ideje arra, hogy kísérletezzék, ám kísérletezzék! Én azt mondom, olyan nincs, hogy csupa, maximális, mennyei boldogság már itt a Földön. Az lehetséges csupán, hogy karbantartott, boldog boldogtalanságban élünk.

A másik kérdés ez: *Honnan tudom, hogy csak ennyi?* Onnan, hogy olvasom a Bibliát. Az az alapvető Ige, ahonnan *tudom*, hogy „boldog boldogtalanság”, Pál apostol második korinthusi levelének 6. fejezetében található, ahol a dialektikus emberlét nagyszerű kettősségeit írja le az apostol. Erdemes kikeresni. Most csak ennyit olvasok belőle: „...mint szomorkodók, de mindig örvendezők”. Olyanok vagyunk mi, mint akik szomorkodnak, de mindig örvendeznek. Aztán „...mint szegények, de sokakat gazdagítók, mint akiknek nincsen semmijük, és akiké mégis minden”. Csodálatos dolgok ezek!

„Mint szomorkodók, de mindig örvendezők.” Ez az apostol szerint a keresztyén lét teljessége. Aki ennél többet ígér, az valamit lecsal, elfedez. Ismét mondom: az életünk, sokaknak az élete rábólint erre az Igére: bizony, így van. Szomorkodók, de mindig örvendezők. Honnan tudom, hogy a karbantartott boldogtalanság szükségszerűen hozzátarto-

zik az életünkhöz? Legyőzött szomorúságokon át jutunk el az öröm fénylő világába. A teljes életen belül vannak keserves szomorúságok, azokat nem lehet radikálisan kiirtani, hanem karban lehet és kell tartani. Karbantartott boldogtalanság.

A továbbiakban elmondok hét tételt.

1. A boldogság melléktermék, a lüktető, zajló élet lendületes mellékterméke. Tehát *nem cél* a boldogság. Nem lehet megcélozni: én boldogságot akarok, minél több boldogságot! Ez már eleve egészségtelen dolog. Az emberi élet törvénye az, hogy az életet élem, lendületesen, lüktető elevenséggel, és az elevenen zajló élet mellékterméke a boldogság. Tehát dönteni kell, akarni kell, kockáztatni kell, elbukni, megsebesülni, gyógyulni, váltakozva. Aki ezt az életet vállalja és csinálja, az kapja meg melléktermékként a boldogságot.

2. Az ember társas lény. A boldogsághoz kell az én és a te kapcsolata. Szeretném, ha szeretnének! Ismerjük a klasszikus verset. De az az érdekes, hogy ennél erősebb kutatási eredmény is van. Nemcsak „szeretném, ha szeretnének”, ha valaki észrevenne, szeretne! A lélektani vizsgálatokban kiderült, hogy ennél erősebb az, hogy szeretnék szeretni! Az ember jobban el tudja viselni azt, hogy nem szeretik, mint azt, hogy nem tud,

nem lehet szeretni. Tehát az én-te kapcsolatban a legmélyebb motiváció az, hogy van bennem szeretet-energia: szeretnék szeretni! Boldogtalan vagyok, ha nem tudom kiadni ezt az energiát. Egy kapcsolat akkor tiszta, amikor ketten nem egymást nézik, hanem együtt néznek előre egy bizonyos cél felé. Ez a tökéletes megvalósulása az én-te kapcsolatnak. Nem az, hogy én téged nézlek, te engem, hanem ketten látunk valami látomást, valami célt, valami értelmet. Összefogunk, hogy egymást segítve haladjunk a cél felé. A második tétel ez, az ember társas lény. Társaságban lehet megélni a boldogságot, és lehet megkínlódni a boldogtalanságot, ha nincs meg az én-te kapcsolat.

3. Az ember hiánylény, ugyanakkor vágytöbblettől szenved. Ez egy belső dialektika. Hiánylény, de van benne többlet is. A hiánytól is szenved, a többlettől is szenved. Hiánylény: éhes vagyok, szomjas vagyok, kellene ez meg az az életemhez. Nem egyszerűen csak szex; kellene egy kis pénz, egy kis sikerélmény. Hiánylény: kevés az, amit kapok. Ugyanakkor van bennem vágytöbblet. Vannak bennem energiák, szeretném kiélni őket, de nem tudom, mert nem szabad. Elerőtlenült a belső világom. Ezt ki-ki próbálja magában felismerni. Sok minden hiányzik, s ugyanakkor vannak bennem olyan energiák, amiket nem tudok kifejteni. Szexuális energiák is; több szexuális energia van bennem, mint amit a társadalom megenged kiélni. De ugyanúgy van bennem több kreativitás, van bennem több gyógyítási akarás. Tudnék gyógyítani, tudnék kreatív életet élni, szeretnék teljesebb szexuális életet élni, és nem szabad. Ez a harmadik tétel: az ember hiánylény, s ugyanakkor az ember vágytöbbleteitől szenved.

4. Embernek lenni azt jelenti, ütközpontra élni. Az emberben különféle valóságok, erők ütköznek: férfi-nő feszültsége, test és lélek feszültsége, Isten és állat van bennem, a szellem és az anyag találkozási pontján vagyok. Régebben úgy gondoltam, hogy embernek lenni azt jelenti: egy szoros mezsgyén, a szellem és az anyagvilág mezsgyéjén járni. A szellemi világból szellemi érintést, az anyagi világból anyagot kapni. Test és szellem, középen van a lélek. A test impulzusait és a szellem impulzusait feldolgozza a lélek. Csodálatos műhely; egyfelől szellemi, másfelől anyagi érintések. Ebben a műhelyben, a psziché műhelyében

ezeket feldolgozom. Ez volt a modellem. Ujabban kezdek áttérni egy másik modellre, amit így mondok, hogy a dolgok felszíne és mélysége. Isten országa a mélységben van. Kísért minket, hogy itt van a romlott démoni világ, s valahol a fellegek felett az Isten országa, mi pedig valahol fent és lent között vagyunk. Mostanában átrendezem a szemléletemet. Jobb modell, hogy a dolgok felszíne mögött, a mélységben van Isten országa. En, az ember, a felszín és a mélység között bukdácsolok. A felszín sodor, nehézség a mélységbe és a mélység sodor, nehézség a felszínbe. Isten országa a dolgok mélységében van. Tehát embernek lenni azt jelenti, hogy feszültségekben élni. Az újfajta szemlélet ugyanazt mondja, csak kicsit más szemléltetésben: a dolgok felszíne és mélysége. A boldogtalanság a felszínen járás. Van olyan furcsa vízipók – biztosan láttatok már olyat –, amelyik csodálatosan tud futkosni a víz színén, csak éppen a vízbe nem hatol be. Kihasználja a felületi feszültséget, és csodálatosan tud futkosni. Ez a boldogtalan élet. Gyorsan futkos, csak éppen a mélységbe nem megy. A nagyobb mélység a boldogság lehetősége. A kettő között, felszín és mélység között botladozik az emberi életünk.

5. Az okos ember pesszimista, a buta ember optimista. Ez nagyon primitív tétel, de elgondolkoztató. „A butának sorsa földi éden.” Ez a valóság; hogy minél okosabb valaki, annál inkább pesszimista, mert látja az összefüggéseket, látja a fenyegető távlatokat. Minél okosabb valaki, annál inkább elszomorodik, keserűbb lesz, boldogtalan lesz. Ha butább valaki, akkor tud gátlástalanul örülni. Most ebből az következik, hogy tehát dobjuk el a tudást, és ne törekedjünk ismeretekre? Nem. Ezt a szituációt valahogy fel kell dolgozni, „karban kell tartani”. Igenis, én akarok több és több igazságra eljutni, azon az áron is, ha meg kell kínlódni a dolgot. Nemrég találkoztam egy emberrel, egyetemi tanárral. Ő nem nyitja ki a tévét. Ez is megoldás. Akkor nem látja a nyomorult gyerekeket, a taposóaknákat, a rabszolgákat és az iszonyatokat. Hát én kinyitom, s megpróbálok ezen közben valamiféle békességre, boldogságra jutni. De itt bizony karban kell tartani a boldogtalanságot, amit egyszerűen a hírek szolgáltatnak. Karban kell tartani, és mégis, mindezen közben szabad boldognak lenni. Ez az ötödik tétel. Az okos ember pesszimista, depressziós, az ostoba ember tud gát-

lástalanul örülni. De azért ne menjünk vissza az ostobák közé! Vállaljuk, hogy értelmesen élünk, és megbirkózunk a hírekkel, megbirkózunk a valósággal, ami ma zajlik ebben a nagyvilágban. Kezdek érteni, mi az, hogy „karbantartott boldogtalanság”? Nem becsületes ember, akinek nincs szüksége a boldogtalanság karbantartására. Nem néz szembe a valósággal, hanem elmenekül, akár meditációs magányba, akár vallásos rajongásba. Az egészséges hívő ember inkább részt vesz a világ nyomorúságában – és karbantartott boldogtalansággal hordozza az életet. Végül is: szomorodók, de mindig örvendezők. Ez a mindig örvendezés a keresztyén lehetőség. Újabb hírek, újabb csalódások, fájdalmak, nélkülözések. A régi Biblia így mondta: bánkódók, de mindig örvendezők. Keresztyén lehetőség: tudomásul veszem, benne élek, és mégis örvendező vagyok.

6. Az emberlét törvénye az átjárhatóság. Gyönyörű törvénye a létezésnek, az emberlétnek. Átjárhatóság. Önmagamon belül a test, lélek, szellem átjárható. Ez nagyon fontos törvény. Ha valaki „a lelkében kárt vall”, az az átjárhatóság törvénye szerint a testében is kivetül. Így mondják manapság a pszichológusok, pszichiáterek, hogy szomatizálódik a pszichés élmény. Ha a pszichés élményben keserűség, bűn, könyörtelenség, agresszivitás van, az kivetül úgy, hogy végül a testbe érkezik el a dolog eredménye. De fordítva is igaz: az is jó, ha a testemet karbantartom, a testemmel tudok beszélgetni. Az emberek nevetni szoktak azon, hogy én beszélgetek a testemmel, a szívemmel, tudómmal. Nem akarom részletezni. Tízegynéhány évvel ezelőtt az orvos, amikor éppen műtött, azt mondta, hogy uram, itt még van egyéb is, amihez most nem nyúlunk hozzá. Akkor elkezdtem beszélgetni a sejtjeimmel, hogy gyerekek, itt van valami idegen dolog, tessék szíves lenni elvinni! Tízegynéhány évvel ezelőtt az orvos felkínálta: Ha ebből felgyógyul, jöjjön be, és a másikat is elintézzük. Azóta se mentem, és tapasztalom magamon, hogy nincs is miért. Azok a „vérgyerekek” elvitték. Ha ma odamennék, megkérdeznék: „Uram, mi történt magával? Tízegynéhány évvel ezelőtt kitapogattam, hogy ott van

valami.” Szóval: átjárhatóság. A testem, lelkem, szellemem között csodálatos kommunikáció van a bőrömon belül, önmagam életén belül. Ez nagyon jó, ha megvan. De ugyanígy kommunikáció van az ember és a természet között, az életem és a természet egésze között is. Csodálatos, ha engedjük érvényesülni ezt a kommunikációt. Belefeledkezni a természetbe, elfeledkezni szerelemről, háborúról. Ha még van ilyen hely, ahol fel lehet lélegezni, tiszta levegőt lehet szippantani, nézni az erdőt, az éjszakát, a csillagokat. Átjárhatóság, kommunikáció a mindenség és közötttem. Ebből következik, hogy a trombózis a boldogtalanság forrása. Egyik forrása, amikor elakad ez az áramlás, ez a közlekedés, amikor megbicsaklik valami, amikor görcsbe merevedik az élet. A boldogtalanság tipikus esete a lelki trombózis. A testi is katasztrofális, de a lelki legalább annyira. Görcsbe merevedés szüli a boldogtalanságot.

7. Az emberlét Istenre van méretezve. Itt is a kommunikációtól függ az ember boldogsága vagy boldogtalansága. Végső soron az ember nem az én-te viszonyra van méretezve – az is benne van persze –, de a végső viszony az, hogy én és Isten, Isten és én. Csodálatos példákat lehet hozni a Bibliából. Most csak elmondok valamit röviden. Victor Frankl példáját. Sokan ismerik, a huszadik század egyik legnagyobb szelleme. Pszichiátriai iskolát teremtett a logoterápiával. Mint bécsi zsidót haláltáborba vittek. Elmondja, hogyan jutott hitre és győzelemre. Kihalt az egyik köpenyből egy zsidó. Ott maradt a köpenye, és akkor ráadták ezt a köpenyt. Annak a köpenynek valamelyik sarkában talált egy cetlit, amelyen az állt: Söma Jisraél, Jahve Elohénu Jahve Echád! A zsidók nagy hitvallása ez: Halljad Izrael, az Úr, a mi Istenünk az egyetlen Úr! Ez a hitetlen bécsi ideg orvos ettől a cédulától életre támadt. Van Isten, él az Isten, és akkor nekem élnem kell! Ez a Jahve Isten meg fog engem segíteni. Kikerülök

innen, előadást fogok tartani arról, amit itt átéltek. Söma Jisraél! Tehát Istenre van méretezve az emberi élet. A boldogság vagy boldogtalanság legvégső kérdése az, hogy ez a kommunikáció megvan-e Isten és közötttem.

Mit jelent embernek lenni? **Összegzésként** azt a szép hasonlatot idézem, amely az egyik legcsodála-

lehet gúzsba kötve *táncolni*, és megpróbálok egyre jobban táncolni, akkor egyszer csak boldog ember leszek.

Gúzsba kötve táncolni. Ez ma a mondanivalóm. Embernek lenni ezt jelenti: gúzsba kötve táncolni. Jóllehet szorít a gúzs, de *tudok* táncolni, és gyönyörködök abban, hogy ebben a gúzsba kötött álla-

potban is milyen jól tudok mégis táncolni. Erre van egy *bibliai példa* is. Az Apostolok cselekedetei könyvének tizenhatodik fejezete szól arról, hogy Pál apostol Filippiben prédikál. Felházióják ellene a hatóságokat. Ezt olvassuk: „Ezekkel az emberekkel együtt a sokaság is rájuk támadt. Az előljárók pedig letépték ruhájukat, és megbotoztatták őket. Sok ütést mértek rájuk, majd börtönbe vetették őket, és megparancsolták a börtönőrnek, hogy gondosan őrizze őket. Az pedig, mivel ilyen parancsot kapott, a belső börtönbe vetette őket, és a lábukat kalodába zárta.” Meltatlan rabság, még hozzá a legbelső börtönben, kalodába zárva. „Éjfél-tájban Pál és Szilasz imádkozott, és székkel magasztalta az Istent. A foglyok pedig hallgatták őket...” Aztán csodálatosan kiszabadultak. De a lényeg az, hogy börtönben vannak, kalodában

van a lábuk, és elkezdnek *énekelni*. Börtönben énekelni, gúzsba kötve táncolni.

Ok csodálatosan kiszabadultak. Kérdés: Mindig kijövünk a börtönből, ha megtanulunk akár a börtönben is, kalodában is imádkozni? Nem. Van úgy, hogy nem szabadulunk ki. Maradunk a börtönben. De *ez az emberlét hallatlan lehetősége*: gúzsba kötve táncolni, börtönben énekelni.

Farkas József

(Ez az előadás egy prédikációs sorozat első darabjaként hangzott el; a sorozatra tett utalásokat kihagyva, jelentéktelen rövidítésekkel adjuk közre.)

A csavargó a halálra gondol

Uram, a tél bevert templomodba.
Álltam vaspántos portádon belül
s ámulva néztem botra-font kezemre
sugárban omló fényességedet.
Térdelt a nép, én álltam egyedül,
úgy hallgattam, amit beszél papod:
„Ez világot szívedben megutáljad
és úgy menj ki belőle meztelen –”

Uram, te ezt így nem akarhatod.

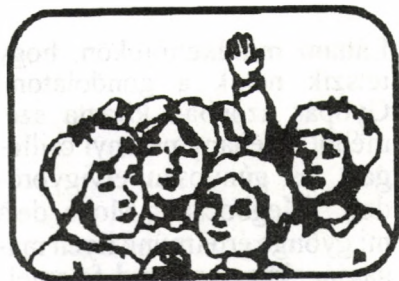
[...]

Ha menni kell, vállamról rongy-ruhámat
egy rándítással elhullathatom,
saruiam szíja sem marad velem.
Uram, utálni nem tudom világot,
de indulhatok, amikor kívánod,
igéd szerint: egészen meztelen.

Áprily Lajos

(Részletek Farkas József egyik kedves verséből)

tosabb kép: **Embernek lenni azt jelenti, gúzsba kötve táncolni.** Gúzsba kötve: ez a szomorúság; táncolni: ez a mindig öröm. Nincs ember, aki ne ezt az életet élne. Gúzsba kötve táncol. *A kérdés csak az: hova merevedik a tekintetem?* A gúzsba kötésre, a köteleimre meresztem a szememet? Akkor depressziós leszek. Sok kötelék van! A legboldogabb embernek is, a hívő embernek is csak gúzsba kötve lehet táncolnia. Ha a köteleimre bámulok, s ott megmerevedik a tekintetem, menthetetlenül boldogtalan leszek. Ha észreveszem, hogy gúzsba kötve is lehet valamit mozogni, lehet ritmikusan mozogni,

Leszkay András bácsi Moha-meséje

Létező, ami nincs

Tízestendős koromban útnak indultam egy délután a hegytető felé, Földigszakáll bácsihoz. Egy könyvért mentem, amelyből – mint előző nap mondotta – könnyűszerrel megérthetem a bolygók keringését. Siettem hát fölfelé az erdei úton, és örömmel gondoltam rá, hogy mindjárt nála leszek. Nemsokára kibukkan az út az erdőből, és akkor már csak egy nagy lejtős réten kell átvágnom csillagvizsgálós, kupolás házáig. Amikor azonban csakugyan kibukkantam az erdőből, elcsodálkozva megálltam. A vadvirágos rét helyén gyöngye árpavetés zöldellt. Hallottam én már erről az előző hetekben, de megfeledkeztem róla. Élt akkoriban Törpeháza hatnyolc öreg törpe, akik minden esztendőben együttesen sört főztek árpából. Az idén pedig megmondták mindenkinek, hogy nem szabad átvágni a réten, mert az már nem rét, hanem sörtermőföld. Ők ugyanis fölásták, és árpát vetettek bele. Mozdultam hát tüstént, hogy megkerüljem. De tüstént meg is álltam, észrevettem ugyanis, hogy nem én lennék az első, aki átvág rajta, mert ugyanott, ahol rét korábban átvágtunk, taposott ösvény volt most is, az árpavetésben is. De láttam azt is, hogyha ezentúl senki sem járna rajta, még erőre kapnának a földre taposott hajtások. Mozdultam tehát ismét, hogy megkerüljem. De újból megálltam, mert eszembe jutott, hogy ha én nem vágok is át rajta, mások ezentúl is átvágnak, akkor pedig semmi értelme a kerülésemnek. Ráléptem hát, és siettem a ház felé. Amikor már a közepe táján jártam a táblának, egyszerre csak felugrott a közelemben egy nyúl. Észrevette azonban futtában, hogy törpétől ijedt meg, ezért már néhány ugrás után megállt

és folytatta az eszegetést. Mitőlünk ugyanis nem félnek a Törpeháza környéki nyulak. Megtanulták az évszázadok folyamán, hogy nem bántjuk őket. Néhány méterrel följebb egy másik ugrott föl, aztán egy harmadik. Észrevettem eközben, hogy Földigszakáll bácsi kint ül a háza inenső teraszán, és nézi, amint sietek a ház felé. Meg is hökkentem egy kicsit. Bizonyosan megpirongat, amiért átvágtam az árpán. De amikor a szobákon át kimentem hozzá, meglepetten így szólt: „Nini, Mohácska, hát te honnan csöppentél ide? Hátulról jöttél a szikla felől?” Csodálkoztam a kérdésén: „De hiszen még

nézni is tetszett, amint jövök. Itt jöttem...” Szégyenkezve az árpátábla felé intettem. De Földigszakáll bácsi újból csak bámult: „Ott?? Ott csak nyulakat láttam. Három nyúl felugrott, egy meg fölfelé ugrabugrált a kitaposott ösvényen. Hát te voltál az? Nem nyúl?” Tudtam, hogy gyöngül a látása, picike is voltam, az igaz, de ezt az összetévesztést mégis sokallottam. „De Földigszakáll bácsi, én igazán egy cseppet sem hasonlítok nyúlhoz!” Ismét csodálkozott: „Hogy mondhatsz ilyet? Hiszen te még abban is ha-

sonlítász rájuk, hogy te sem tekintesz létezőnek olyasmit, ami nincs...” Na! Ez nagyon furcsa kijelentés volt. El is nevettem magam rajta: „Hát nem is akarok létezőnek tekinteni olyasmit, ami nincs.” Nevetett Földigszakáll bácsi is: „Na látod, a nyuszi sem akar. Még ebben is hasonlítotok...” „De én nem is tudom, mi az, amit létezőnek kellene tekintenem. Hát tessék megmondani, mi az!” Földigszakáll bácsi azonban nem mondta meg, hanem ismét nevetett: „Na ugye, hogy hasonlítotok? A nyuszi se tudja, hogy mi az.” Gondoltam, valami tréfa lesz, és nem törődtem tovább vele. Amikor hazaindultam a könyvvel, Földigszakáll bácsi a ház túlsó oldalán volt, ismét átvágtam tehát az árpátáblán. Megint ugrott előttem a nyúl, és eszembe jutott a furcsa mondas. Azért hasonlítok a nyúlhoz, mert én sem tekintek létezőnek olyasmit, ami nincs. De mi lehet az, amit létezőnek kellene tekintenem. Annyira sejtelmem sem volt róla, hogy a legszívesebben elfelejtettem volna ezt a talányt, de ezen töprengtem odahaza is. Hiába olvasta szemem a kölcsön kapott csillagászati könyvet. Oda is mentem édesapám műhelyszobáscsájához, hátha ő meg tudja magyarázni. A kilincsvasról azonban visszahúztam a kezem, mert hátha megkérdezi, hogyan került szó erre, s akkor meg kéne mondanom, hogy átvágtam a sörfőző törpék árpáján. Másnap délután, amikor a szekrényemhez léptem, hogy kivegyem és tovább olvassam a könyvet a bolygókról, nem találtam a helyén. Tüstént Gyopár bátyámra néztem: „Csak nem te adtál megint kölcsön valakinek könyvet az én szekrényemből?” Gyopár így felelt: „Csak igen!” Ak-

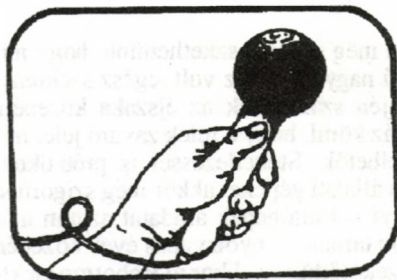
koriban még nagyon felingereltek Gyopár szándékos bosszantásai. „Bár ezerszer kértelek, ne nyúlj a szekrényembe?! Éppen azt adtad kölcsön, amelyet magam is kölcsön kaptam, és még olvasok. Ki-nek adtad?” „Csipicsókának!” Most már üvöltöttem: „A magadéból nem adsz neki, mert tudod, hogy lekávézza és összezsírozza. Az én szekrényemből meg adsz. Pedig nem is érdekli a csillagászat. Csak azért adtad oda, hogy bosszants. Ez legyen az utolsó eset, hogy a szekrényembe nyúltál!” Most már Gyopár is kiabált: „Ne parancsolgass nekem. Ha nem tetszik, hogy a szekrényedbe nyúlnak, lakatold be, mint én. Ott a pánt rajta, lakatod is van. Tedd rá, és akkor majd nem nyúlok bele.” Most már szinte feljajdultam: „De mit akarsz mindig azzal a lakattal, hát nem vagy te tolvaj, hogy zárnom kelljen előled a holmim. A bátyám vagy, akit ha megkérek, hogy ne nyúljon a szekrényembe, akkor elvárhatom tőle, hogy nem nyúl. Én akkor se nyúlnék a szekrényedbe, ha nem zárnád. Ha szeretnék belőle valamit, szólnék neked: Légy szíves, add ide!” Már rohantam is Csipicsókákhoz. A könyvet a földön láttam viszont. Csipicsóka két kisöccse csapkodva lapozta, és maszatos kézzel bökdöste a bolygók képeit: „Gömbölyű, és ez is gömbölyű!” Csupa, csupa gömbölyű!” Ezután három napig nem történt semmi baj. Elolvastam a könyvet, és a negyedik napon, vasárnap délután bementem érte a szobánkba, hogy visszavigyem Földigszakáll bácsinak. A könyv azonban ismét nem volt a szekrényemben. Gyopár az asztalnál ült, mellette Csipicsóka, vihogva rajzolgattak valamit, és Csipicsóka könyöke alatt megpillantottam a könyvet. Odaléptem, hogy szó nélkül elvegyem, de Gyopár megelőzött. Felkapta az asztalról: „Most már igazán kölcsön adhatjuk Csipicsókának, hiszen már elolvastad.” Nagyon igyekeztem nyugodtam felelni: „Nem adhatom kölcsön. Kölcsönkönyvet nem szabad tovább

kölcsönözni, különösen akkor nem, ha tudom, mennyire nem vigyázna rá, akinek adnám. Ha fontos Csipicsókának, majd elkéri Földigszakáll bácsitól. Téged viszont ismét nagyon kérlek, Gyopár, most már igazán ne nyúlj többé a szekrényembe!” Gyopár elvigyorodott: „Megmondtam! Tégy rá lakatot, akkor majd nem nyúlok bele!” Nyugodt akartam maradni, de erre már nem bírtam fel nem kiáltani: „Értsd meg már, hogy van rajta lakat. Az a lakatja, hogy tudod róla: nem a te szekrényed, hanem az enyém. Sőt egy másik lakat is van rajta, az, hogy kértelek rá, ne nyúlj bele. Ha igazi lakattal, vassal és acéllal zárnám be, ez azt jelentené, hogy nem bízhatom benned. Hát miért akarod mindenáron, hogy megsértselek, megalázzalak az igazi lakattal?” Gyopár és Csipicsóka is elgondolkodva hallgatott. Kezükben a ceruza, amellyel rajzoltak az előbb, de most meg se rezzent.

Én meg folytattam: „Tulajdonképpen semmit sem volna szabad vassal és acéllal zárnai. Legföljebb csöppségek elől a gyufát, lúgkövet, mérges gyógyszereket. De egyebet semmit. Nem volna szabad, hogy szükség legyen lakatra és zárra, mert akkor se nyúlna be az ember másnak a szekrényébe, nem osonna be rossz szándékkal idegen a házba. Gondoljátok csak el, mennyi munkát meg lehetne takarítani vele, ha nem volna szükség az egész világon egyetlen lakatra, egyetlen egy zárra sem!”

Láttam mindkettőjükön, hogy tetszik nekik a gondolatom. Gyopár azonban kirázta szeméből a néhány percnyi csillogást, és gúnyosan elvigyorodott: „Megbocsáss, Moha, de a mi gyöngé értelmünk ilyen magasságokba nem tud fölemelkedni.” Rákiáltottam: „Ne hazudozz! Ez nem magasság, hanem a legtermészetesebb dolog, hogy mindent, amihez semmi közünk, ugyanúgy bezártnak tekintsünk, mintha lakat volna rajta!” De még mindig akadékoskodott: „Megbocsáss! Ha valamin nincs lakat, vagy nincs körülötte kerítés, az az én egyszerű eszem szerint nincs bezárva és nincs bekerítve. Igazán nem tudom, miért kellene létezőnek tekinteni olyasmit, ami nincs.” Ráripakodtam: „Mert ember vagy, nem pedig...” Azt akartam kiáltani: „Nem pedig állat.” De ez az „állat” a torkomon akadt. Egy pillanatig magam elé meredtem, aztán ujjongva felüvöltöttem: „Megvan! Megvan! Köszönöm, Gyopár! A kerítés az, ami nincs az árpa körül, és a nyuszi nem is tekinti létezőnek.” Annyira meglepte őket az ujjongásom, és annyira elbámultak rajta: árpáról megnyusziról kiabálok, hogy Gyopár megfélemezett az ellenkezérről, amikor kikaptam kezéből a könyvet. Mert kikaptam, és rohantam Földigszakáll bácsihoz. Most már egy pillanatra sem álltam meg a kitaposott ösvény előtt. Megkerültem az árpatáblát, és örömmel láttam, hogy Földigszakáll bácsi vidáman integet felém a teraszról. Amikor felértem hozzá, lelkesedve nekikezdtém a monológomnak, tudom már, mi az, amit létezőnek kell tekintenem akkor is, ha nincs! Tovább nem is kellett mondanom, mert megsimogatott, és megszólalt: „Mihelyt meglátalak, tudtam, hogy tudod, hiszen ma már ugyanúgy megkerülte az árpat, mintha be volna kerítve!” Huncut mosollyal hozzátette: „De ma már nem is tévesztetlek össze a nyuszival!”

Értelem és életharmónia

Interjú Simonyi Gyulával,
az „Érted vagyok” alapítójával

Az „Érted vagyok” kolofonjában szerepel egy sor – igaz, apró betűvel, de hát ilyenek a kolofonok – „Alapította: Simonyi Gyula”. Az újság tízéves jubileuma alkalmából kerestem meg az alapítót, akit számítógépe előtt, a web-oldalt gondozva találtam családi otthonában, Székesfehérváron.

Mutasd be nekünk röviden ezt a mostani, elektronikus „folyóiratodat”.

Ezen a képernyőn sok mindent láthatsz, ami mind az élet része. Van, ami a múltban volt jelentősebb, s van, amivel ma foglalkozom többet. Mindig fontosnak tartottam a szellemi kincseket, és ami lelkesített, igyekeztem másoknak is elérhetővé tenni. 1996 óta számomra nagyszerű lehetőség ehhez az internetes világháló.

A világ egyik legrövidebb webcíme a miénk (<http://bocs.hu>), ahol a látogató jelenleg 1600 szöveget és 700 képet találhat, és az Európa-térkép segítségével tizen-nég nyelv közül választhat. Kiváló keresőprogram segíti az eligazodást, és egy külön navigátor-ablakban tartalom-, tárgy- és névmutatók is megjelennek. A látogatók – vannak bőven, a tavalyi év során 430 ezerszer nézték meg lapjainkat – írhatnak a vendégkönyvbe, és ajánló e-mailt is küldhetnek barátaiknak, amelyhez három nyelven csatolhatják webhelyünk bemutatkozását.

Már a címlapon rengetegféle nevet, témát látsz. A jogi keretet a negyedszázada működő Bokor Öko Csoport számára 1994-ben bejegyzett BOCS Alapítvány adja; a mozaikszó medvebocs jelentése utal a környezetvédelemre, barátságos bocsánatkérés jelentése az erőszakmentességre. Emblémánk a sokak által ismert pandakölyök. Aztán itt van a „Bokor” név az „Érted vagyok” címlapján is szereplő égő csipkebokor-emblémával – ami itt színes és mozog, ahogy a szél fújja a lángot. De találsz ilyen hívószavakat is, mint „Ökológia”, „Béke”, „Vallás”, „Igazságosság”. Kiemelt helye van többek közt a környezeti nevelésnek, a békére nevelésnek, a balkáni háború fotóinak és az ottani katonaságmegtagodók támogatásának, az aknabetiltás-kampányoknak, a dévai ferences iskolának és Prakash indiai kollégium-hálózatának a Harmadik Világ Alapítvánnyal együtt. A „Vendégeink” főcím alatt szerepel például a Talpalatnyi Zöld, a Háló (Katolikus Kisközösségek Hálózata), a MAKUSZ (Magyar Katolikus Újságírók Szövetsége), az Ezredvégi beszélgetések tévésorozat szövegei, és így tovább. Számomra mindezek a hívószavak jelentős tartalmakat hordoznak, sok kedves emberrel kapcsolódnak össze a világ minden tájáról.

Hogyan lesz az ember „civil szféra-internet-guru”?

Diákkoromban könnyen ment a tanulás, megerőltetés nélkül voltam kitűnő, nyolcadikos koromban benn voltam a legjobb tízben az országos matematika versenyen. Mat-fiz. tagozatra mentem tovább, s hogy ne unatkozzak, például korrepe-táltam az osztálytársnőimet. A beszélgetések során kiderült, hogy nemcsak a matekdolgozattól félnek, hanem általában a jövőtől, nem látják értelmét a tanulásnak, sokszor az életnek sem. Mélyen érintettek barátaim gondoljai, boldogtalanságai, és úgy éreztem, tudom a megoldást, ezért egyrészt nagy társasági életet szerveztem – klubot, tábort, bulikat, kirándulásokat –, másrészt szellemi pezsgést: a kezembe kerülő írások javát dossziérendszerben gyűjtöttem, és barátaim kezébe adtam. A társaság főleg osztálytársaimból állt, de egyre bővült, ki-ki hozta a barátait. Kiderült, hogy nagy igény van erre, nekem meg kedvem is, tehetségem is volt hozzá.

Ebben az életformában találkoztam a Bokor eszmeiségével, Dombi Feri bácsival, aztán Bulányi Gyurka bácsival, aki a lakásunkon tartott fiataloknak – többek között a nővéreméknek – lelki gyakorlatot. Eppen csak bekíváncsilkodtam, aztán ott ragadtam. Úgy éreztem, én pontosan azt a közösségi és szellemi életet élem és szervezem, mint amiről itt eszményként oly sok szó esik.

Természetesen matematika szakra mentem az ELTÉ-re, hogy továbbra is maradjon időm-erőm a közösségre. Az informatika és az „iratmisszió” területeinek összekapcsolódása logikusan vezetett az internethez már akkor, amikor ez még ritkaság volt Magyarországon.

Az, hogy a diákevek alatt volt idő közösségi életre, könnyen érthető. De ezután, többgyerekes családapaként már nyilván következtek a szorgos munkásévek, és lassan „kinőhettél” volna a mozgalmi életből.

Már egyetem közepén összeházasodtunk Ágival, és mire diplomáztam, volt két aranyos kislányunk, Kaci és Cilkó. De a diákeveknek még nem lett vége. A cég, ahová kerültem, nyugati számítógépet akart venni, s amíg vártak a valutakezretre, engem elküldtek tanulni. Így nappali tagozaton szereztem további két posztgraduális diplomát, szoftver-mémők és rendszerszervező lettem. A tanulás és a család mellé elfért az egyre növekvő közösségi élet. A székesfehérvári Bazilikába 1975-ben új, fiatal káplán került, akivel nagyon jó barátok lettünk, együtt hitoktattunk és szerveztük az ifjúsági életet. Nagy virágzás indult, sorra jöttek létre a közösségek.

Sok elismerés és sok támadás ért bennünket ezért a munkáért egyházi és társadalmi téren egyaránt. A kor ellentmondásainak tipikus példája volt, hogy az Állami Egyháziügyi Hivatal nyomására hivatalosan többször elutasították felvételi kérelmemet a levelező teológiára, de ügyes konspiráció révén mégis három püspök aláírásával kaptam meg kitűnő hitoktatói oklevelemet a római katolikus hittudományi akadémián.

A szokásos megélhetés-család-hívás közti időbeosztás-konfliktus is bekopogtatott 1980 őszén, amikor véget ért a diákelet, és dolgozni kezdtem. A napi nyolc óra munka nem fért be a hivatásom mellé – hiszen ez utóbbit sokkal hasznosabbnak és örömtelibbnek éltem meg. Ebből a helyzetből született meg a TAB becenevű tanulmányom (Töprengések a bérmunkáról – ld. az „Érted vagyok” 1991/5. és 6. számában), amely kéziratban terjedt. Félreérthető lenne röviden összefoglalni a mondanivalóját. Olyan gyakorlati megoldásokat keresek benne, amelyek lehetővé teszik a megélhetést úgy, hogy a pénzkérésnél sokkal fontosabb hivatásra több idő maradjon.

Bő két évig végeztem munkámat beosztottként. Közben született Gyula fiam, aki már 15 éves korára számítógépes munkatársammá vált.

1983 elején sajátosan nyugalmas időszak köszöntött rád: lecsuktak katonaságmegtagodásáért. „Benőtt-e a fejed lágya”, megokosodtál-e, lehiggadtál-e a börtönben?

Nehéz, de szép és mélyen átélt időszak volt. Hogy gyümölcsöt megosszuk a közösséggel, feleségemmel (és három gyermekünk közül a két nagyobbal) naponta váltott levele-

inkből egy kis válogatást kéziratban közzétettünk. Jó hasznát vettük a néhány évvel korábban a félelemtől és bátorságról írt tanulmányomnak is, amelyben a négy evangélium tanítását törekedtem összegyűjteni.

Hogyan sikerült összegegyeztetned később a megélhetés, a család és a hivatás időigényét?

Szabadulásom után nem kaphattam végzettségemnek megfelelő állást, de munkahelyemen oly sokan szerettek, vártak vissza és igyekeztek (a főnökeimtől kezdve a munkautyigisig és a vállalati jogászig) kiskapukat biztosítani, hogy ha hivatalosan nem is, gyakorlatilag ugyanott folytathattam. De közben már más munkahelyet kerestem a Töprengések a bér-munkáról szellemében, hogy jóval kevesebb munkaidővel biztosítani tudjam családom megélhetését, ahová '84 végén megérkezett Agacska és '86 végén Kristóf is. Heti két napos állást találtam Budapesten – természetesen a fizetés is csak a szokásosnak kevesebb mint fele volt (később már csak heti egy napot dolgoztam egyötöd fizetésért), de kijöttünk belőle, és legalább volt munkahely a személyimben. A boldog élethez, ha a szükséges anyagiak megvannak, sokkal fontosabb a szabadidő, mint a több pénz. A hivatásom és a család mellé egyszerűen nem fért volna be több pénzeszköz munka. 1985-től '90 nyaráig dolgoztam a Selyemgombolyítóban, amely a rendszerváltás egyik műhelye volt, nagyszerű emberekkel lehetett ott találkozni, könyvtára pedig különleges szellemi gyönyörűség.

A növekvő önállóság 1990 nyarán vált teljessé, szellemi szabadfoglalkozású lettem. Addigra már bőven volt tapasztalatom arról, hogy a sokoldalú képzettséget igénylő, különleges és sürgős munkákat milyen jól fizetik. Például 1987 tájt egy új típusú lemezmeghajtó szállítmányt nem tudtak árusítani, mert nem volt hozzá magyar nyelvű gépkönyv. Megkerestek, hogy bármennyit kérhetek, ha meg tudom csinálni a kétszáz oldal fordítását, a korrektúrát és a nyomdakészre formázást – egy hét alatt! Örült vállalat volt, nem sikerülhetett volna a sok ezer oldalnyi szamizdat (közösségi, földalatti kiadvány) gépelésében szerzett gyorsaság, a fogalmazókészség, nyelvtudás, számítógépismeret és kiadványszerkesztés készségeinek együttese nélkül. De készen lett, és ennek az egy heti munkának a béréből éltünk fél évig – ami azt is jelentette, hogy szabad voltam a közösségi feladatokra. Még csináltam hasonló munkákat, amíg mások is rá nem hajtottak erre a piaci résre. '90 körül új és elegáns dolog volt a „desktop publishing”, a nyomdakész kéziratoldalak előállítás; egy oldalért akár ezer forintot is fizettek! Jól jött, hogy az „Érted vagyok” készítése érdekében beletanultam ebbe is. A „keves idejű, magasan kvalifikált munkával sok pénzt keresni” stratégia lehetővé tette, hogy az ÉV alapításának, írásának, szerkesztésének, terjesztésének – még külön címnnyilvántartó-postázó szoftvert is írtunk több hónap munkával –, a levelezésnek stb. rengeteg feladatát ingyen csinálhassam. Persze az embert mindig utoléri, a kiadványszerkesztést egyre többen megtanulták, ez lenyomta az árakat. De ekkor meg a kiadványszerkesztés tanításával lehetett jól keresni, hiszen óriási igény volt tanfolyamokra. Aztán jött az Internet. Már 1993-tól e-maileztünk, 1995-ben gimibe kerülő fiam nálam gyorsabban megtanulta a honlapok készítését. Ezt nagyon jól fizették – akkor! Ma a diákok jó része saját honlapot készít, csak úgy kedvtelésből.

Hogyan jött az „Érted vagyok” indítása?

Már középiskolás korom óta magam is írtam, és a kezembe akadó érdekes írásokat legépeltem, terjesztettem. Dossziéfelelősök működtek a közösség-hálózat csomópontjaiban, ők kaptak egy-egy példányt, amit körbeadtak, aztán megőrizték. A mennyiségre, gyakorlottságomra jellemző, hogy a titkárnőket megelőztem a vállalati gépirőversenyen.

Később lett – persze a legnagyobb titokban – lyukszalagos írógépink. Rémesen zajos volt, először valami falusi helyet kerestünk neki, de senki nem merde befogadni. Végül nálunk hangszigeteltük a kisszobát (álmennyezet, párnázott ajtó,

habtáblák a falakra), és még így is reszkethettünk, hogy mikor bukunk le. Szörnyű nagy és nehéz volt, egész szekrény, papám kocsijának tetején szállítottuk az éjszaka közepén. Rádióval járkáltam a ház körül, hogy a relék zavaró jelei milyen távolságból észlelhetők. Stencilezéssel is próbálkoztunk, de a nyomdákat, vállalati gépeket akkor még szigorúan ellenőrizték. A személyi számítógépek áradatát azután már nem lehetett így számon tartani. A nyolcvanas évek közepén a Commodor 64-et összekötöttük az akkor új Robotron elektronikus írógéppel: ez már óriási technikai haladás volt! 1986-tól 89-ig egy Palmaág c. szamizdat folyóiratot szerkesztettem így, ennek 13 száma jelent meg.

A rendszerváltás idején a „végre mindent lehet” lázában égtünk; de hónapokig csak ábrándozás folyt, mindenki amatőrnek érezte magát. Így végül valahogy rajtam maradt a lap-alapítás feladata. Az első számok egy ma már (10 év telt csak el!) talán csak múzeumban fellelhető XT-n készültek. Az „Érted vagyok” címet most is nagyon jónak érzem, Gyurka bácsi javaslata volt.

Az első évfolyam, négy szám 10000 (nem elütés: tízezer) példányban jelent meg. Abban az időben a cenzúra alóli felszabadulás hatására havonta több száz új lap indult, óriási versenyfutás folyt a felébredt érdeklődésért. Igyekeztünk itthon is, a környező és nyugati magyarsághoz is mindenhová eljutni, mindenhol ismertté tenni az ÉV-et. Szerkesztőségek sokaságával léptünk cserekapcsolatra, alakuló civil szervezetek, mozgalmi csoportok, egyházi és más ismert személyek, plébániák százainak küldtem beköszöntő kíséreléssel mutatványpéldányokat, kezdeményeztem együttműködést. Persze aki csinál valamit, azt rögtön külső és belső támadások is érik; ezek is sok energiát vittek el. Családom rengeteg munkát vállalt, 15 éves Kaci lányom – megyei helyesírási verseny győztesként – korrektúrázott, az összes gyerek címezte a borítékokat, csomagolta az újságokat, cipekedett a postára stb. Gyűjtöttük a címeiket, az előfizetőket. Máig hálásak lehetünk az „örökös előfizetőknek”: akik 3000 forintot szántak egy épp csak induló folyóiraatra – bizalomból, az ügy szeretetéből! A zűrzavartól Fehér Jóska mentett meg minket, akivel több hónap munkával postázó szoftvert fejlesztettünk. Ha már ilyen volt, akkor vállaltuk a szaporodó Bokor-könyvek, kiadványok terjesztését is.

Lelkes, lendületes, alkotó korszak volt, de nagyon nehéz. Akkor még úgy tűnt, hogy a Bokor képes lesz egy nagyhatású lapot vinni. Voltak vitáink a lap jellegéről is. Kéthavi 32 oldal igen kevés, nehéz mindent beleszorítani. Az első számok apró betűi mutatják, hogy sokféle témát, érdekes, mindenkire szóló lapot akartunk, de ugyanakkor komoly, időálló, nagy tanulmányokat is közölni. Nem akartam beszűkülten vallásos folyóiratot szerkeszteni, de azért alapvetően katolikus szemléletet képviseltem. A világ legnagyobb tömegszervezete, a katolikus egyház igen fontos területe annak, hogy a jézusi üzenet, amit meghallani, megélni s megértetni mindig igyekeztünk, eljusson az emberekhez. Ha ezt szolgálja a lap, akkor a botrányokról is írni kell, mert ezek nagyobb figyelmet kelthetnek és meghökkentőbben, elgondolkodtatóbban hozdozhatják az üzenetet.

A lappal kapcsolatos vágyainknak persze reális korlátai is voltak. Templomi terjesztését a legtöbb helyen tiltották, a Bokor körüli évtizedes rágalomhadjáratnak hitelt adó „jó katolikusok” sokszor civil szervezetekben is bizalmatlanságot keltek iránta, egyes konzervatív Bokor-tagok túlzónak, más vehemensebbek óvatosságnak tartották, és ezért nem támogatták. (Tudod, mi a különbség katolikus és „jó katolikus” közt? Ami a madár és a jómadár közt.) A Bokor tagjai a megnyíló sok-sok lehetőséggel élve többnyire jól leterhelték magukat, mások túl amatőrnek érezték magukat ahhoz, hogy segíteni tudjanak. Nagyon kevés ember tudott TAB-szerűen a hivatásának élni (pedig maga a Bokor is ilyenek munkájából jött létre), másoknál többnyire a hivatás hobbiszintre került a

megélhetés és a család terhei mellett. A Bokornak akkor sem volt központi pénze. 1990 végére már látszott a bevezető kampány eredménye, de az ellenérők és a piac telítődése is. A második évfolyam ezért már csak ötezer példányban készült.

A lap nem bővült, nem lett havi, színes, de induláskori helyzetét máig is tartani tudja. Némely rovatai kezdetektől megvannak: például a Moha-mesék, vagy a vasárnapi szentírási elmélkedések. És egyáltalán: VAN az „Érted vagyok”, (miközben a vele egy időben keletkezett lapok nagyrészt megszűntek – köztük sajnos nagyon jó és fontos lapok is). Van, aki írja, fordítja, szerkeszti, tördeli, terjeszti, előfizeti, olvassa stb. A tízéves jubileumot csak komoly lapok érik meg.

Az „Érted vagyok” szerkesztését, gondozását átvette Tóled egy csapat. Te mire fordítottad a Benned lévő rengeteg energiát?

Szeretek új területeken kezdeni, olyasmit csinálni, amit más még nem (nagyon). Érezni, hogy valamihez kifejezetten én kellek. (És aztán szívesen átadom az ügyeket másoknak. Csak legyen, aki átveszi!) Az ÉV-korszak – amivel párhuzamosan egyébként a Bokor Közösségen belül elindítottam és öt évig szerkesztettem a Tájékoztató c. belső, gyakorlati tájékoztatót is – után főleg a nemzetközi kapcsolatokkal foglalkoztam.

Például a „Bruderhof”, ez az erőszakmentességben és osztozásban élő keresztény közösség már 1989-ben megkeresett bennünket. Akkor kalauzoltam őket, tolmácsoltam nekik, lefordítottam bemutatkozó kis füzetüket. 1991-ben megszerveztem az első, hét fiatalból álló csoport Amerikába utazását, 92-ben pedig mi is elmentünk családosul angliai falujukba. Lefordítottam és kiadtam egy könyvüket. A kapcsolatot ma főleg a Bokorliget Alapítvány ápolja velük, sokan jártak kint az ő életközösségeikben tapasztalatokat gyűjteni a kommunáról.

Még 89 tavaszán is elutasította a BM az útlevélkérelmünket (a gyerekekét is), azzal, hogy „kiutazása közérdeket sért”. De pár hónap múlva már kaptunk útlevelet, így végre igent tudtam mondani egy meghívásra. Hollandiában egy „Igazságosság, Béke és a Teremtés Megőrzése” konferencián beszél-

tem. Ilyen ún. Zsinati Folyamat csoportokkal azóta is kapcsolatban vagyunk szerre Európában. Útközben több katonaságmegtagadó csoportot is meglátogattunk, azóta is élő barátságok születtek. Hollandiában vettem az első autónkat, egy használt, itt-ott horpadt Ladát, az itthoni ár ötödéért. (Ekkor vettük magunkhoz feleségem, Ági szüleit: édesapja 85 éves volt, édesanyja pedig rokkant – ezért jobban szükségünk lett saját autóra.)

Még abban az évben a környező magyarság felé is tettünk egy utat. A diktátor bukása után nyomban (gondoltuk, ki tudja, meddig lesz nyitva a határ) elvittük a Ladával és egy tele Barkasszal a könyvtárunkat Erdélybe. Mi akkor költöztünk a megyei könyvtár mellé, így nélkülözhetőnek tűnt az otthoni könyvtár. A szentestét még otthon töltöttem, aztán december 25-én reggel indulás. Ez a lelkesedés jellemezte azokat az időket. A határon mondták, hogy csak konvojban és csak nappal közlekedjünk, de konvoj nem volt, és az éjszaka hamar leszállt, bizony éjjel keltünk át a hegyeken Máramarosba. Figyelmes akartam lenni az itthoniakhoz, táviratoztam hát nekik, hogy ne izguljanak. A távirat a hazaérkezésem után három nappal érkezett meg.

Az ezt követő években sokat jártam Erdélybe, de a Felvidékre, Vajdaságba, Kárpátaljára is. Táborokat szerveztünk, előadókörutakat tartottam, képzéseket vezettem. Nyugatra is több meghívás volt, mint aminek eleget tudtunk tenni, volt érdeklődés irántunk. Ismét kevés volt a nyelvet tudó, és főleg a szabad, TAB-életformájú ember. Lányaim igazi munkatársakká nőttek, Európa szinte valamennyi országában vettek részt programokon, Cili (aki japánul is tanult) Japánban adott elő az egyetemisták béke-világkonferenciáján, Kaci Pakisztánban és Nepálban helyettesített sikeresen (és ennek kapcsán – máig egyetlenként innen – meglátogatta Prakash-ék iskolahálózatát Indiában). 1997-ben a gráci Második Európai Ökumenikus Gyűlésen mi szerveztük a Virtuális Falut, az „alulról”, a mozgalmi oldal internetes kommunikációját.

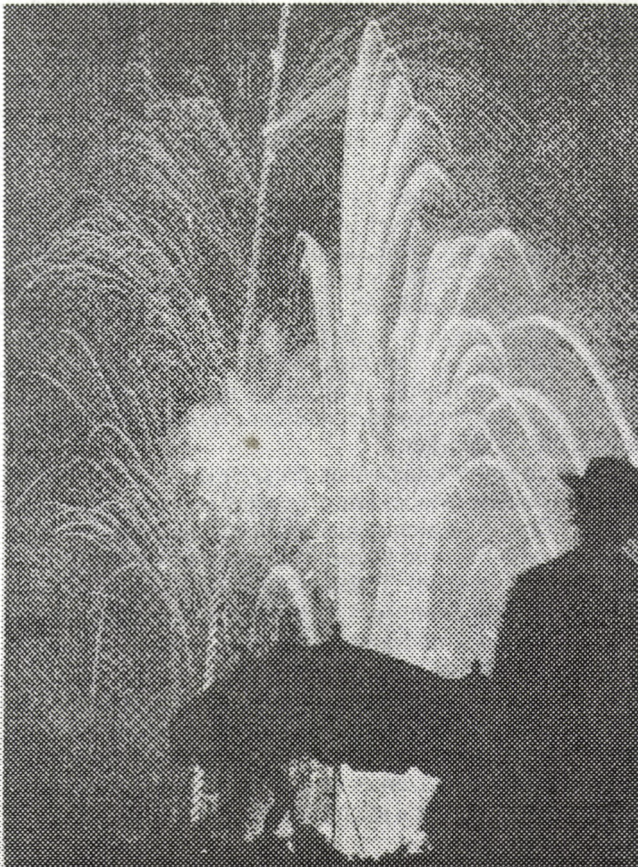
Mi újat lehet mondani az információs társadalomban előtűnik járó Nyugatnak, ahol már mindenről tudhatnak?

Azzal, hogy Közép-Kelet-Európában rendszerváltás történt – amiben a Bokornak is megvolt a szerepe, és amit a Bokor első időszaka egyik sikerének is megélhetünk –, civilizációnk alapproblémája – a túlfogyasztás és túlnépesedés – még nem oldódott meg. Az Életharmónia, amiről a TAB-ban írok, azaz a nem-anyagi kincseken (szellemi, lelki javak és a személyes kapcsolatok új minősége) alapuló boldogság aktuálisabb, mint valaha. A Nyugat is, a Dél is csak nehezen fogja fel a globális válság természetét. A mostani fiatalok életében sokkal nagyobb sorskérdés fog eldőlni, mint amivel a Bokor az első félszázadában küzdött. Van mit mondanunk és tennünk.

A harmadik világ szintén fontos élet-fejezeted?

1974-ben stoppal jártam egy hónapig Európát, és igyekeztem minél kevesebbet elhasználni a drága keményvalutából. Taizében töltöttem 10 napot, és a valutát onnan küldtem el Helder Camara érseknek Brazíliába. Hogy milyen jól tettem, bebizonyosodott Rómában, ahol kiraboltak, amikor egy parkban aludtam. Szerencsére már nem nagyon volt mit elvinniük, de legalább megtapasztalhattam, hogy sok jó ember van, és egy fillér nélkül is el lehet még egy hetet tölteni Olaszországban, és haza lehet jutni.

A taizei ismeretségek teremtették meg később a kapcsolatot Cedric Prakash-sal, aki az indiai ESP iskolahálózat jezsuita igazgatója. Finn barátainkkal szövetkeztünk, itt kifizettük népművészeti vásárlásait, még többletet is vásároltunk nekik; ők otthon finn márkában befizették az összeget, árveréseket is rendeztek, tehát az eredeti ár többszöröse jött össze, és azt átutalták Indiába. Így lett a mi nem-konvertibilis magyar forintunkból ennivaló meg tanszer Indiában. 1986-ban Prakash Európában járt, és eljött Magyarországra is, mert látni akarta, kik támogatják a „vasfüggöny mögül”. Nagy élmény volt, amikor egy este becsöngetett hozzánk, és megkér-

dezte: „Vajon most rátok hoztam a titkosrendőrséget? Sajnos nem találtam az utcát, kénytelen voltam megmutatni a címeteket egy taxisnak.” A közösségi találkozáson egy kézzel hímzett leplet magára borítva, a földön ülve misézett. A baráti kapcsolat azóta is él, a segítség pedig már jogi keretet is kapott a Harmadik Világ Alapítványban (HVA).

Grácba is elvittük Cedricet, aki 1986 és 1993 után harmadszor járt nálunk, és előadási lehetőséget szerveztünk neki. A Bokor ma is évente több millió forinttal támogatja Prakashékát. Szerintem a HVA, ill. ez a tevékenység nagy jövő elé néz, mert ENSZ-elvárás, hogy a fejlett országok nemzeti jövedelmük 7 ezrelékét civil szervezetek által juttassák el fejlesztő programokra a Harmadik Világba. Ha tehát Európa-konformok akarunk lenni, akkor Magyarországnak is egyre komolyabban kell segítenie a fejlődő országokat. És egy negyedszázada jól működő kapcsolat, amely ráadásul a leghatékonyabb fajta, oktatással foglalkozó projektet támogat, igazán méltó a támogatásra.

Hogyan tudsz ennyi szálát kézben tartani, mozgatni? Ennyi emberrel kapcsolatban állni?

A személyes kapcsolatok, találkozások nagyon fontosak. De az ember mégsem töltheti fél életét találkozókon, pláne nem azokra utazgatva. Ma szerintem nagyszerű kapcsolattartási eszköz az e-mail, az Internet, napi 20-50 levelet csak így lehet kezelni. Én tanácsadásra, „lelkigondozásra” is használom. Évek óta igyekszem segíteni barátaimat is, hogy használni tudják az elektronikus postát, amely gyors, kényelmes, környezetkímélő.

Apropó, környezetvédelem. Hogyan lett ez a BOCS fő témájává az erőszakmentesség mellett?

Már a 70-es évek közepétől foglalkoztunk környezetvédelmi témákkal a fehérvári közösségekben, 1977-ben a Karácsonyi Határozatban konkrét tervek is készítettünk. Például gondos előkészítéssel lomtalanítás-napot tartottunk, aztán válogattuk és hasznosítottuk az eredményt: a könyvek antikváriumba kerültek, a papír és fémhulladék a MÉH-be, a használható ruhákat, cipőket rendbehoztuk és „kiárusítottuk”. Összejött több mint 30 000 forint, ami 1978-ban szép pénz volt. Eljuttattuk Teréz anyának. A táborokban is mindig tartottuk környezetvédelmi napot, és külön remetenapot is a természet-misztika fejlesztésére. Amikor még az egyházak, sőt a zöld- és béke-mozgalmak sem figyeltek eléggé oda erre, mi a közösségekben már fontosnak tartottuk a népességrobbanás szerepét is a környezeti válságban és az agresszivitás növekedésében. Ebben persze közrejátszott, hogy a szerelem kiemelt téma volt, erről könyvem is jelent meg.

A béke ügyében mit lehet tenni itt a Balkán szomszédságban?

Például amikor a boszniai NATO-csapatokat IFOR-nak nevezték, ez jó alkalmat adott, hogy több színben, sokezer levélapon elmondjuk az embereknek: az IFOR egy háromnegyed évszázados, világméretű békeszervezet, amelynek minden vallásból vannak résztvevői. Ez a nemzetközi kampány is közrejátszott abban, hogy a NATO-csapatokat átkeresztelték SFOR-nak. Mostanában szerb nyelvre ültetünk át erőszakmentesség irodalmat – talán nem kell magyaráznom, miért fontos ez – angolról és magyarról (ez utóbbi elsősorban a Bokor írásait jelenti) szerb katonaságmegtagadók és vajdasági magyarok segítségével. Folyamatosan dolgozunk azért, hogy legalább a civil szolgálat lehetősége létrejöjjön a környező ortodox országokban is. A jugoszláviai katonaságmegtagadókról nemrég megjelent Amnesty International jelentést is közzétettük szerbül.

Most egy öko- és békenaptáron dolgozunk, amit főleg az ifjúságnak szánunk, ezért egy teljes tanévet magában foglal, 2000 szeptemberétől 2001 decemberig. Ez a naptár hétről hétre értékes gondolatokat, példaértékű életrajzokat ad, s felhívja a figyelmet évfordulókra, eseményekre.

Nem sínylette meg a családod a Te szerteágazó tevékenységedet, rapszodikus időbeosztásodat?

Sokszor éreztünk túlterheltséget, de szerencsére ilyenkor szabadok voltunk arra, hogy átrendezzük, harmonikusabbá tegyük az életünket. Igyekeztem mindig a munkaidőből csoportosítani át a család és a hivatás fontosabb területeire. És amint és amibe lehetett, bevontam a családomat. Így a gyerekek is nagyon hamar társaink lettek, gyakran élvezték az együttes munkát, a sok baráti kapcsolatot, közös élményként élték át az utakat, kalandos fordulatokkal, szegényes szállásokkal, de szép tájakkal és érdekes eseményekkel. Ennek köszönhetően nem úgy látták és élték meg a közösségi munkáimat, mint valami utálatos dolgot, ami elvisz itthonról, ami elvonja a családjától az apjukat. A bulikat a kicsik is élvezték, a közösség nekik is barátokat jelent. A most megjelenő angol könyvben benne lesz néhány nagyszerű emléket őrző fénykép: pl. Kristóf, amint 11 évesen szendvics-fiúként angolul invitálja az embereket Grácban a katonaságmegtagadásról rendezett programunkra (és meg is telt a nagy színházterem), vagy Ágacska, amint a farsangi buli öko-színjátékában szülei mellett, 4 évesen kis királylányt játszik. Sokan járnak hozzánk: beszélgetni (velünk vagy egymással) is, szállóvendégnek is; ez rengeteg új impulzust jelent. A nagyobb gyerekeink pedig már önállóan viszik a maguk vonalait. Munkánk, kommunikációnk egyik fő eszköze a számítógép, amely a lakásunk étkezőjében van: állandóan találkozunk, „egy máshoz ér az életünk”.

Ma is dolgozol egyházi keretekben?

Úgy látom, idehaza az egyházak szerepe erősen csökkent. A magyarországi katolikus egyházvezetés a múltban nagyrészt tönkretette, elűzte saját egyházának legszebb megújulásait (korántsem csak a Bokorról van szó), így gyenge, hitetlen lett, és még ma sem mer szóba állni korunk igazi problémáival. Szerencsére vannak olyan vezetők, közösségek, szervezetek, akikben ma is él az egyház, ezekkel öröm együtt működni. A határon túli magyarok közösségeiben, vallásosságában pedig néha egészen különleges élmény megmerülni.

Sokrétű, intenzíven élt műltről beszélgettünk, aminek csak egy apró eleme az „Érted vagyok”. Mi a saját jelen- és jövőképed?

Nemcsak a napokon, hónapokon belül kell harmóniát teremteni, hanem a nagy életszakaszok is kiegészítik egymást. Az ember egy-egy újabb életszakaszban azt keresi, amit az előzőben kevésbé élt át, ami még kevésbé valósulhatott meg az élete harmóniájában. A fiatalokkal, különösen a nem-hívőkkel való foglalkozás továbbra is fontos. Azonban a nagy szervezős, mozgalmi évek után ma ismét a gimis, egyetemista, hitoktató és börtönidőszakom elmélyültebb módszerei kerültek előtérbe. Például a szép átélése a tájakban, zenékben, filmekben, művészetekben, kapcsolatokban, s ezeknek az élményeknek a megosztása. Szinte receptként írom fel tanácsadásaimban egy-egy film megnézését, zenéket, hegycsúcsok, tavak, ősfák, barlangok, völgyzugok meglátogatását, verseket, regényeket, játékokat, a másikat meghökkentő, megmólyogató évődéseket.

Szívesen tartok előadásokat. Most éppen Amerikába indulok két hónapos előadókörútra (szokás szerint családommal együtt). Erre az alkalomra megjelent egy angol nyelvű könyvünk Gyurka bácsival közösen: Rapture of the Gospel (Az evangélium bővölete). Tőle az Egyházrend (Church Order), tőlem a TAB (Economy of Life Harmony) és a félelem-tanulmány (Challenge of Nonviolence) van benne, valamint ismertetések és képek a közösségi életéről.

A nyugalmas hétköznapokon pedig tovább publikálom az interneten (kellemes, hogy nincs nyomda és postaköltség, mégis bárholnan bármikor bárki olvashatja), fordításokat készíttetek stb. Azaz szerkesztem soknyelvű elektronikus folyóiratomat a múlt és a jelen értékeiből.

Alkoholfüggés

(Egy italos éjszaka után már el kellett mennem a körzeti neurológushoz, aki azonnal beutalt a Pszichiátriai Intézetbe kivizsgálásra. Egy hét eltelte után kezdtem kiírni magamból a gőrcseimet. Megpróbáltam felülről nézni magamat. Talán mások is okulhatnak belőle.)

Novemberi reggel van, ébredezik az osztály. Méregtelenítő kúrán veszek részt. Most tiszta az agyam, ideje rendbe tennem a gondolataimat. Két napja, hogy hosszasan beszélgettem a pszichológus főorvos aszszonnyal. Olyan problémák kerültek terítékre, amelyek mindennaposaknak is mondhatók, számomra mégis reménytelenül megnöttek, és valóságos megoldások helyett menekülési reflexeket indítottak el bennem. Most reggel van. Kint havas a táj, leest az idei első hó. Rácsozott ablakon keresztül nézem. Már nem lázadozom, próbálom önámítás nélkül nézni a tényeket, a külsőket is, a belsőket is.

Hat évvel ezelőtt kezdődött. Már előtte is, középiskolás koromban megízleltem az alkoholt, de ez nem volt több felnőteteskedő próbálgatásnál. Alkoholfüggőségem kialakulása Vácán kezdődött. Az ottani kórházban dolgoztam, és olyan társaságba kerültem, amelyben a munkaidőn kívüli élet fő tevékenysége az ivással egybekötött programokból állt. En is hamar „felnőttem” hozzájuk. Természetesen azt hittem, hogy én aztán nem leszek sem alkoholfüggő, sem alkoholista. Az embernek könnyű átvernie magát, és hősködő szövegeléssel nyugtatgatnia a lelkiismeretét. Az italmennyiségek nőttek, emberi színvonalunk egyre csökkent. Volt, hogy csak mámorig ittam, volt, hogy amnéziás állapotig. A kísérő jelenségek sem maradtak el: elhagytam irataimat, pénzem ellopott, leütöttek...

Miután elkerültem onnan, egyik szesztestvérem váratlanul meghalt: belefulladás a Dunába. Mint később kiderült, „holtrészegre” itta magát, és át akarta úszni a Dunát. A boncolás megállapította, hogy alkoholmérgezés állapotában volt. Megsírattam – és ittam tovább, amennyire megváltozott körülményeim lehetővé tették. Havonta egyszer biztosan „kiütöttem magamat”. Szüleim, szeretteim látták a helyzet komolyságát, és mindent bevetettek eszköztárukból, hogy leállítsanak, mielőtt az ital rabjává válok. Visszacsejengenek akkori mondataim: „Ha akarom, én bármikor le tudok állni”, „Nem vagyok alkoholfüggő, bármikor megállom, hogy ne igyak”. Amit mondtam, akkor azt úgy is hittem. A tények mondataim ellenkezőjét mutatták, mégis ámitottam magamat és környezetemet.

Itt vagyok a drogelvönő kúrán, és az a dolgom, hogy minden jó eszközzel kitöröljem életemből az önámítást. Sokat segít ebben az a megalázónak érzett körülmény, hogy olyanok között vagyok, akiket mentőápolóként lenéztem, kinevettem... Le kell győznöm az önámítást és az alkoholt, amely mintegy megszemélyesült erőként irányította az életemet egy-egy kritikus időszakban, amikor „úgy rámjött”.

Kinézek az ablakon, a rácson. Kisütött a nap, a fák lassan megszabadulnak hatalmas hőterhüktől. Nemsokára kiegyenesednek, s bár csupaszon, de az ég felé nyújtják ágait. En is erre vágyom. Bennem is olvadozik valami, ami nyomasztott. Remélem, irányt tudok venni fölfelé. Lehettem volna heroinfüggő, kokainista... Most visszagondolva is megborzongok. Tény, hogy gyenge vagyok szembenézni problémáimmal, és inkább elfutok, inkább kábítom magam. Aki fél az élet kihívásaitól, az belemenekül egy maga gyártotta világba, struccként homokba dugja a fejét. Azt hazudjuk ilyenkor, hogy nem jól látunk a szeretteink, rosszak a körülményeink, mi sajnálatra méltó áldozatok vagyunk. Törz módon kezeljük magunkat: a látszat megőrzése állapotzerű hazugságba visz. Ezt csak úgy lehet elviselni, ha az ember egyre-másra „beállítja magát”. Rózsaszínű lesz a világ, kellemes lesz a közérzet, gátlásaink feloldódnak... Ehhez még ivócimbora sem kell. Csak én kellek hozzá, és a pia.

Megoldást keresek. A bennem felvillanó lelkiismereti szikrákat nem szabad kioltanom. Ezek adhatnak erőt a segítségkérés kimondásához. Ez a kimondás állapotom beismerését jelenti, és aktivizálja a segítőkész kezeket. Aki már függő, annak kevés a biztatás, kevés a dorgálás, kevés a kényszeríteni akarás. Saját belső ereje, szerettei ereje és a szakemberek segítsége kell a gyógyuláshoz. Ha az ember trágyába esik, azt a ruháját már soha nem lehet tisztává, illatosá tenni. Újat kell vennie, és kerülnie kell elsüllyedésének helyét. Summáznom kell a segítségnyújtás személyi köreit, mert olyan jó lenne, ha az én esetem mások gyógyulását is segíthetné!

Mindenekelőtt rajtam fordul az, hogy belássam: nem tudom magamat Münchhausen báróként kirántani a bajból. Vegyem észre környezetem jó példáit, és merítsek belőlük. Találnom kell meghallgatásomra készséges embert, és akarjam kimondani az engem nyomasztó dolgokat. Nem a gőrcseim másokra való

kivetítése, hanem a realitásokkal szembenézni tudás menthet meg. Megkárosítottak, leütöttek, meglóptak, átverték, kihasználta gyengeségemet, linkségemet. Magamra hoztam a bajt. Véletlenek nincsenek. En adtam esélyt, önsajnálát helyett magamban keressem az okot. Ha nem látom az életem értelmét, akkor keressem, de tiszta fejjel! Elkábult állapotban még a segítő kezek is szálnak, tehetetlen, idegesítő kezekkel válnak szemünkben. Hozzáálláson múlik, hogy milyen eséllyel indulok a gyógyulás felé.

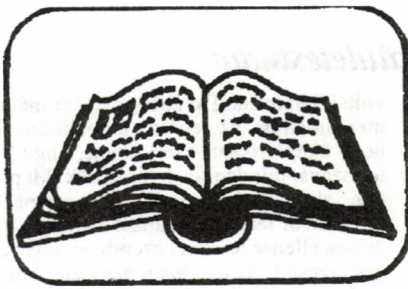
Mérhetetlenül fontos, hogy szeretteink mellettünk álljanak. Az igazi szeretet képes különbséget tenni a beteg személye és betegsége között: az előbbit menteni, az utóbbit gyógyítani akarja. Zuhánáskor az ő kezeik védőhálója ment meg a tragédiától. Amíg van erre erejük. Ha már elviselhetetlen vagyok, és törekvésük meddő segíteni akarására silányul, akkor zuhanásomat mi fogja fel? Viszsaélni a segítőkészséggel nem más, mint az önámításba belekapcsolni a külső, jóhiszemű erőket is. Egészséges embereket nem tudok magammal rántani, bármennyire szeretnek is. El fognak szakadni tőlem. Becsüljem meg nagyon és időben a felém nyújtott kezeket!

A szakember a gyógyulás szakirányú segítségére hivatott. A gyógyítás, a lelki vezetés a hívő emberek Istenre figyelő segítőtje. Súlyos esetekben azonban nem nélkülözhető egyéb szakemberek segítségül hívása. A pszichiáter célzott beszélgetéseivel, tesztekkel, laboratóriumi vizsgálatokkal olyan diagnózishoz jut, amellyel a gyógyulás esélyét jelentősen növeli. Szervezetünk konfliktusmegoldó képességének is vannak laboratóriumi kimutatható feltételei, amelyek hiányát vagy egyensúlyvesztését gyógyszeresen rendbe kell tenni.

Kinézek az ablakon. Ahogy a havas, de már csepegő ágakat nézem, mintha nem is lenne rácslöttem. Távolra kell nézmem, a jövőbe. A legeléesebben feleségem arcát és születendő gyermekünk ultrahang-felvételét hozza elem gyógyulni akaró lelkiismeretem...

(Két hónap telt el azóta, hogy beültettem az egy évig hatékony tablettákat, és odafigyelek az életemre. Egészséges vagyok.)

Király György

BIBLIA

Az áprilisi elmélkedéseket Galla Gábor darnózseli plébános, a májusiakat Kovács László készítette.

Április 2. – Nagyböjt 4. vasárnapja – Jn 3,14-21 – Miért jött el Jézus?

„Úgy szerette Isten a világot, hogy egyszerűen Fiát adta oda érte, hogy aki benne hisz, el ne vesszék, hanem örök élete legyen” – olvashatjuk a mai evangéliumi szakaszban. Nagyböjt arra is alkalom, hogy Jézus eljöttéről, küldetéséről elmélkedjünk.

Miért jött el Jézus? Azért, hogy megváltson minket – hangzik a keresztény tudatban mélyen meggyökeresedett válasz. De valóban így áll a dolog? Mást nem mondhatunk? Ha Jézus tanításából indulunk ki, és nem az egyházi hagyományból, akkor másképp is válaszolhatunk kérdésünkre. A teljesség igénye nélkül két gondolat köré csoportosítom az evangéliumokban fellelhető választ.

1. Azért jött el közénk Jézus, hogy **tökéletesítse a Törvényt**. Jézus sokat foglalkozott ta-

nitálásában az Ószövetséggel, pontosabban az ószövetségi törvényekkel, hiszen zsidó kortársainak életét ezek a törvények szabályozták. Jézus kettős értelemben is fölébe helyezte a saját tanítását az ószövetségi törvénynek. Egyrészt **kiemelte az ószövetségi törvény lényegét**: „Mindazt, amit kívántok, hogy tegyék veletek az emberek, ti tegyétek velük. Ez a törvény és a próféták tanítása” (Mt 7,12). Másrészt **korrigálta az ószövetségi törvényt**. Többször is így vezette be tanítását: „Hallottátok a régieknek szóló parancsot... Én pedig azt mondom nektek...” (pl. Mt 5,21).

Jézus mint a Törvény tökéletesítője mutatkozott be, ami azt jelenti, hogy kiigazította a Törvényben azt, ami ellenkezőt a szeretet parancsával. Ezek a törvény-kiigazítások mindig

a nagyobb szeretet irányába mutatnak. Az Újszövetséget úgy is értelmezhetjük, mint ennek a nagyobb szeretetnek a szövetségét. Számunkra, keresztények számára már ez a tökéletesített szeretet-törvény az életünk, a lelkiismeretünk normája.

Mindazonáltal erős kételyeim vannak arra nézve, hogy ez a valóságban is így van-e. Gyóntatási tapasztalataim inkább az ellenkezőjét mutatják. Bizony, nagyon sokan még a magukat kereszténynek vallók közül is ószövetségi gondolkodásmóddal és gyakorlattal élnek az életüket. Pedig a mi törvényünk a jézusi szeretet-törvény, a nagyobb szeretetre felszólító törvény. Most, amikor nagyböjtben önmagunkba nézünk, ez legyen lelkiismeret-vizsgálatunk döntő szempontja.

2. A bevezetőben feltett kérdésünkre, hogy miért jött el közénk Jézus, további válaszunk így hangzik: azért, hogy **életünk legyen**. Jézus a törvény tökéletesítésével akarta elérni, hogy a tökéletesített törvény tudásából élet legyen, mégpedig szeretettel valószínű élet. Mindegyikünk előtt ott a választási lehetőség: önmagunknak élni, vagy másokért élni.

Hiába jött el Jézus, hiába tökéletesítette a Törvényt, ha a törvény holt betű marad, és nem válik életté. Igaz ez az egyházra, a kisközösségre, az egyénre egyaránt. Nem másokra mutogatva, hanem önmagunkkal őszintén szembenézve fog csak változni valami.

Április 9. – Nagyböjt 5. vasárnapja – Jn 12,20-33 – A szenvedésre kész Jézus

Jézus csak Izrael házának eltévedt juhához küldetett – olvassuk Máté evangéliumában. Egyszer-kétszer megfordult pogányok lakta vidéken is, például Tírusz és Szidón föníciai Jeruzsálem határában. A mai evangélium örökíti meg azt a drámai pillanatot, amikor görögök keresik fel, és találkozni akarnak vele. Ezek nem az ószövetségi írásokon nevelődött emberek, akik olvasták Mózes törvényeit és a prófétákat, és imádkozták a zsolnákat, tehát ha homályosan és rejtetten is, de be voltak avatva Isten terveibe.

Most pogányok jönnek Jézushoz, és az ember azt gondolná, hogy Jézus filozófiai magasságokba emelkedik, és filozofikus eszme-futtatásokkal magyarázza meg nekik az örömhír lényegét. De nem ezt halljuk, hanem azt, hogy **küldetését a földbe hulló és ott elhaló búzaszemhez hasonlítja**, amely majd sok gyümölcsöt terem. Azután arról

beszél nekik, hogy aki neki szolgál, az kövessé őt azon az úton, amelyen ő jár, és akkor el fogja nyerni az örök életet.

Ez a találkozás kicsit előrevetíti a Getszemáni kert vérellerítkezését. Jézus ugyanis a görögök előtt feltárja vívódó lelkét. Nem akarja magát emberfeletti embernek feltüntetni. Ő is fél rá váró szenvedéstől. Nem a hurra-optimizmus csendül ki szavaiból. De ez a félelem nem bénítja meg, illetve nem tántorítja el őt. Az a nagy és tiszteletreméltó benne, hogy félelmeit legyőzi, és nem futamodik meg.

Ebben a nehéz órában Jézus **nincs magára hagyva**. A Mennyei Atya szózata megerősíti őt abban, hogy a rá váró szenvedést és halált nem tragédiaként, kudarcként kell felfognia, hanem a megdicsőülés jeleként. Lefordítva nyelvünkre: küldetése teljesítéséért, amit az Atya elfogad és elismer. Az erőszakról lemondó és kiszolgáltatottságot

vállaló Szeretet abban a világban, amelyben az erőszak vastörvénye uralkodik, szükségszerűen az erőszak áldozata lesz.

A tragédia tulajdonképpen az ember oldaláról megközelítve tragédia. Az a tragédia, hogy a vallási hatalom a világi hatalommal összefogva keresztet ácsol Isten Küldöttének. Ez azonban nem egyedi jelenség, hiszen Jézus előttről (lásd Ószövetség) és Jézus utánról (lásd egyháztörténelem) számos példát lehetne felhozni ennek igazolására.

Hogy mi következik mindebből számunkra? Elsősorban az, hogy Jézus ebben a vonatkozásban is **mintá számunkra**. Küldetést vállalni, és ahhoz egy életen keresztül hűségesnek maradni nem könnyű dolog, de mégis felemelő. Ahogy a Mennyei Atya megerősítette Jézust a nehéz órákban, mi is mindig magunk mögött tudhatjuk az Ő megerősítő és biztató szeretetét.

Április 16. – Virágvasárnap – Mk 14,1–15,47 – A kereszttét hordozó Jézus

Jézus passiójának olvasása egy személyes emléket idéz fel bennem. Néhány évvel ezelőtt eljutottam Jeruzsálembe. Többek között végigmentünk a Via Dolorosán, a Fájdalmak Útján is, amelyen Jézus kereszttét cipelve ment a falhoz támasztva. A zárándokcsoportok felvesznek közülük egyet-egyét, és a zárándokok felváltva viszik a keresztet az egyik állomástól a másikig.

Az első benyomásom erről a keresztútról az volt, hogy élesen különbözik attól a keresztút-járástól, amelyet a templomban megszoktunk. Ott ájtatos csend, jámbor elmélkedések követik egymást, itt pedig nyüzsgő tömeg, árusok hada, géppisztolyos katonák, emberek, járművek zaja.

Aztán arra gondoltam, hogy az első keresztút inkább hasonlított erre a jeruzsálemi-re, mint a számunkra megszokott templomira. Jézus tolongó emberek között, zsvíjban, ellenséges vagy közömbösen szemlélődő tekintetek előtt hurcolhatta a maga kereszttét.

Ez az egészen más keresztút-járás valamit megéreztetett velem annak az első keresztútnak a légköréből. Azóta mindig ez az élmény jut eszembe, amikor virágvasárnap a templomi énekkar passió-énekletét hallgatom a barszentelési szentmisében.

Elgondolkodtam azon, mit jelent számomra a kereszttét hordozó Jézus.

Először is **a hiteles Tanítót jelenti**. Az evangéliumokban többször is elhangzik ez a mondat: „Aki utánam akar jönni, tagadja meg magát, vegye fel kereszttét, és úgy kövessen engem” (Mt 16,24). Keresztfelvételre csak az buzdíthat hitelesen, aki maga is felvette a saját kereszttét.

Másodsor Jézus kereszthordozása azt jelenti számomra, hogy **mindvégig hűséges maradt a küldetéséhez**. Tudjuk, tanítványai el sem tudták képzelni, hogy Mesterük szenvedni fog, hiszen az erőszakos Messiás képe határozta meg őket. A szelíd Jézus azonban mindvégig hűséges maradt küldetéséhez, a szelídség evangéliumát kereszthordozásával is hirdette.

Harmadszor pedig a kereszthordozó Jézus **a másokért élni akaró ember jelképe** is számomra. Kereszthordozását nem választhatjuk el egész életművétől. Nem önmagáért és nem önmagában élt. Egész élete másokért élés volt, és ebbe beletartozik a kereszthordozás is.

Végül, de nem utolsósorban a kereszttét hordozó Jézusra nem lehet csupán hideg racionalitással tekinteni. Sik Sándor gyönyörű és megrendülést árasztó sorai együtterzésünket is kifejezik:

Szomorú, lefosztott oltár felett fekete, fátolyos nagy feszület.

Vérzik, vérzik a Krisztus!

Idenéz megtört két szeme rám.

– Templom ez itt, vagy Golgota tán?

Vérzik, vérzik a Krisztus!

Csak sírok, sírok. Csak susog ajkam:

Jézus, Jézus, könyörülj rajtam!

Vérzik, vérzik a Krisztus!

(Véresó esik)

Április 23. – Húsvétvasárnap – Mk 16,1-7 – Húsvéti hit és küldetésstudat

Csak Márk evangélista örökíti meg számunkra a sírhoz siető asszonyok tanakodását a kő elhengerítéséről. Tudtuk szerint ugyanis Jézus sírját Arimatheai Józsefék egy kővel zárták el, méghozzá nem is kicsivel, mert ugyancsak Márk jegyzi meg, hogy az „igen nagy volt”. A sírhoz közelítve látták, hogy a kő már el van hengerítve. Ők akkor még nem tudták, hogy feltámadásában Jézusnak nincs szüksége arra, hogy valaki kinyissa a lezárt sírt.

Azért annyit megjegyezhetünk, hogy nemcsak a sírhoz siető asszonyoknak, hanem magunknak az evangélistáknak sem volt tiszta képük Jézus feltámadásáról. *A feltámadt Jézusról szóló evangéliumi tudósítások* ugyanis *kettős jellegűek*: egyrészt azt akarják érzéltetni, hogy *valóságos, történelmi* esemény volt, másrésztől viszont azt, hogy Jézus már nem a mi világunk része, hanem a *transzcendens* világhoz tartozik. Ezt a kettőséget szellemesen fogalmazza meg a teológus

R. Bulls, amikor azt mondja, hogy Jézus feltámadása a történelem „peremén” végbement esemény volt.

Ha az apostolok húsvéti élményét, illetve annak tartalmát vizsgáljuk, azt látjuk, hogy az elsősorban nem Jézus halálán aratott diadalának pusztá ténye volt, hanem az a meggyőződés, hogy „*Jézus ügye továbbmegy*”. A húsvéti élmény tulajdonképpen a tanítványok küldetésstudatra ébredése volt. Jézus feltámadásának tényéből megértették, hogy az ő csodatévő Mesterük és Isten országának ígérete nem végződhet tragikusan, nem fulladhat kudarcba. Jézus ügye nem halt meg, rajtuk keresztül, az ő hitük erejében életre kelve megy tovább.

A feltámadás tényéből fakadó *küldetésstudat* aztán az egész ősegyházat meghatározta. Az őskeresztény apologéta, *Jusztinosz* így ír erről: „... Jeruzsálemből mentek szét a világra az emberek, szám szerint tizenketten. Egészen képzetlenek voltak, és a beszédben sem

voltak járatosak. De Isten erejével mégis megmutatták az egész emberiségnek, hogy őket Krisztus azért küldte, hogy Isten szavát mindenkinek hirdessék. Mi pedig, akik egykor gyilkoltuk egymást, most távol tarjuk magunkat nemcsak az összes ellenségeinkkel szembeni ellenséges érzéstől, hanem azon vagyunk, hogy ne hazudjunk, és még a vizsgálóbíró se csapjuk be, mert a Krisztusért való hitvallásért még a halálba is örömmel megyünk.”

Vajon nekünk, mai keresztényeknek mit jelent a feltámadott Krisztusba vetett hit? Jelenti-e azt az elkötelezett küldetés-vállalást, amely kicsendül az előbb idézett őskeresztény iratból? A húsvétot akkor ünnepelek hitelesen, ha Jézustól kapott küldetésünkben meg tudunk újulni. A Jézust követni akaró kereszténységben ugyanis a *húsvéti hit és a küldetésstudat nem választható szét*.

Április 30. – Húsvét 2. vasárnapja – Jn 20,19-31 – Fejlődő hit

Jézus feltámadása radikálisan új jelensége az emberi történelemnek. Annyira újszerű, hogy elfogadása sem történt zökkenőmentesen, és ez nemcsak a múlt, hanem a jelenre is érvényes. A mai vasárnap evangéliuma, a hitetlen Tamás története ezt mutatja be. A történet nekünk is szól, mindazoknak, akik nincsenek abban a szerencsés helyzetben, hogy közvetlen tapasztalatokat szerezhettek volna a feltámadt Jézusról.

„Ne légy hitetlen, hanem hívő!” – hangzik el Jézus ajkáról a felszólítás Tamáshoz. Ugy gondolom, ez e a felszólítás nemcsak Jézus feltámadásának elfogadására vonatkozik, hanem általános érvényű is. A hit mibenlétéről, jelentőségéről mindig aktuális elmélkedni.

A folyamat-teológia arra tanít minket, hogy a valóságot csak folyamatában ragadhatjuk meg igazán. Ez a megállapítás érvényes a hit területére is. *A hitet olyan folyamatként foghatjuk fel*, amely egyre jobban megnyitja az embert Istenre, aminek következtében egyre tisztábban érzékeljük Isten

jeleit, üzeneteit, hívását. A felénk kitérő Isten egyre jobban megértjük, és ráhatgatkozunk, hogy mozgásba hozzunk minket. Isten szeretete bizó szeretet, ezért hív meg minket a Vele való barátságra, de ugyanakkor küld is minket az emberekhez, és sokszor olyan útra küld, amelyet magunktól nem választanánk. Ha viszont ráépünk erre az útra, fölsejlik bennünk, hogy az a lege célra vezető több számunkra. De míg az ember azonosul Isten terveivel és útjaival, míg véglegesen Mellette tud dönteni, választások sorozatát éli át.

A hit útján járnunk azonban nem azt jelenti, hogy ez kizárólag az én benső ügyem, köztem és Isten között lezajló folyamat. Aki igazán a hit útján akar járni, annak szüksége van a másokra, *szüksége van barátokra, testvérekre, testvéri közösségre*. Egyszerűen az ember könnyen elfrad, elbátortalanodik, hajlamos félúton megállni. Aki került már ilyen helyzetbe, az tudja, hogy mit jelent ilyenkor egy igazi barát vagy testvér, aki útjának egy szá-

kaszán továbbblendíti, továbbsegíti. A hit útján járásban *szükségünk van mások kritikájára is*, a kellemetlen, nyugtalan, kételkedő tanítványokra is, akik arra készítenek minket, hogy hitünket átgondoljuk, mélyebben megéljük. Szükségünk van egymással, hogy ne csak saját utunkon járjunk, hanem Istennel és egymással járjunk a hit útját, ami annyit jelent: törődünk egymással, figyelembe vesszük a másik véleményét, odafigyelünk gondolataira.

Hogy a hit útján hol tartunk, csak Isten tudja igazán. Mi csak azt tudjuk érzékelni, hogy előrehaladunk, visszaesünk vagy megállunk. Annyi bizonyos, hogy *még egyikünk sem ért célba*. Mivel ez így van, mindenkinek önmagával szemben is, meg testvéreivel szemben is türelmesnek kell lennie. A nagylelkűség és a másik iránti bizalom teszi lehetővé saját magunk és mások számára is, hogy a peremről eljussunk a hit középpontjához – mindig tudva azt, hogy úton vagyunk.

Május 7. – Húsvét 3. vasárnapja – Lk 24,35–48 – Testben támadt fel?

Vannak, akik az evangéliumban vallási tanítást keresnek, és vannak, akik az életüket eligazító erkölcsi tanítást. A hittani kérdéseknek az a nagy veszélyük, hogy rövid időn belül szembekerülünk egymással, és az ellentétes értelmezések miatt kiközösítjük, máglyára küldjük egymást.

Vannak veszélyei az erkölcsi kérdések keresésének is. Ezek azonban elsősorban belső konfliktusokhoz vezetnek. Ugyanis ha az evangélium túl szigorú erkölcsi követelményeket támaszt velünk szemben, és nem teljesítjük azokat, akkor igen rosszul érezzük magunkat. De ebben az esetben csak magunkkal kell szembeszállnunk, és nem másokkal.

A májusi elmélekedésekben mindkét szemléletet érintem, de „csupán” az erkölcsi tanításra leszek kíváncsi, mert ezt ítélem meg életünk számára döntőnek.

1. Vallási üzenet. — Divatos ma üzenetekben gondolkodni. A hittani kérdésekre érzékeny emberek ebből az evangéliumi részből azt az üzenetet hallják ki, hogy Jézus feltámadt a halálból, és a tanúknak Jézus feltáma-

dásának üzenetét kell hirdetniük Jeruzsálemtől kezdve minden népek.

A feltámadás-hitnek manapság két formája van forgalomban a teológusok között. Az egyik szerint Jézus valóságosan meghalt, és Isten a meghalt testet élesztette fel erre a világra. A másik verzió szerint Jézus az örök életre támadt fel, és onnan jelzett vissza olyan valóságosan, mintha valóságos, nem pedig nem üdvözült teste lenne.

2. Erkölcsi üzenet. — Az erkölcsi üzenetet keresőknek többnyire nagyon földönjáró elképzeléseik vannak. Nem különösebben zavarná őket, ha semmiféle természetfölötti jelenséget nem tartalmazna a húsvéti történet, például ha Jézus nem halt volna meg a kereszten, és barátai közt a sebeivel együtt jelent volna meg, hogy még egyszer lelkükre kösse a legfontosabbakat. Ez a legfontosabb érdeklő őket.

Ez a legfontosabb pedig ugyanaz, mint amit Jézus nyilvános működése kezdetén is elmondott: „Nevében megtérést és bűnbocsánatot kell hirdetni, Jeruzsálemtől kezdve minden népek.”

3. Megtérés és bűnbocsánat. — A megtérés (metanoia) gondolkodás- és életátalakítás. A kéttörvényű világnak az egytörvényű világ felé fordítása. A szeretet és gyűlölet bennünk működő erőinek felismerése, és szabad akarátú döntés a szeretet világának szolgálatára. Ha a harácsoló ösztön támad fel bennem a szomszéd új autóját látván, legyek képes eladni még a régi autót is, mert autó nélkül lehet élni. Ha az uralkodásra készítő ösztön az új főnök megfúrására indít, legyek képes kimaradni a másokat letipró élet-halál harcából, mert így nagyobb esélyem van a fennmaradásra is. Ha a sadista ösztön az azonnali visszafozásra készíten, fordítsak egyet az indulatomon, és a rosszra tudjak jóval válaszolni.

És minden esetben tudjak megbocsátani az ellenem vétőnek szívből és igazán.

— Jézus jelenése és búcsúbeszéde ettől az erkölcsi üzenettől és annak megélésétől lenne igazán hasznos a földön. Így a földön is épülhetne Isten Ország.

Május 14. — Húsvét 4. vasárnapja — Jn 10, 11–18 — Főpapi vezetőket?

Egy kerítés falára óriási betűkkel írta ki valaki ezt a mondatot: „Vallási vezetőket!” Valószínű, hogy a választások idejéről maradt a falon a felirat. Az illető bizonyára azt gondolta, hogy akkor lenne itt jó világ, ha nem a pártok vezetői lennének hazánkban a vezetők, hanem valamelyik vallás vezetői. Az a sejtésem, hogy a falmázoló mindjárt ajánlott volna is ilyet, mégpedig saját vallásának vagy szektájának vezetőjét. Vajon Jézus elgondolható-e olyan falfirkaónak, aki az ország, de egyháza számára mindenképpen ezt reklámozná: „Főpapi vezetőket!”?

1. Vallási üzenet. — Azoknak, akik az evangéliumban elsősorban vallási tanítást keresnek, a Jó Pásztor példabeszédéről bizonyára a „főpásztor” vallási vezető eszméje ugrik be. A katolikus fejekben az évszázadok során összerosódott a jó pásztor és a főpásztor. Az is természetes, hogy egy hívő közösségben ez a jó pásztor, főpásztor egyértelműen a főpap. Az meg sem fordul senkinek a fejében, hogy

Jézus foglalkozására nézve ács volt, és semmi köze nem volt a zsidó papi renchez. Az sem jut ilyenkor senkinek eszébe, hogy éppen a zsidó főpap ítélte halálra. Az pedig egyenesen botrányos, ha valaki azt állítja, hogy Jézus nem vallást alapított, hanem egy életformára tanított, és egy nem e világi (politikai, vallási, vagyis hierarchikus) közösséget akart, hanem szeretetközösségeket.

2. Erkölcsi üzenet. — Jézus erkölcsi üzenete mindenfajta közösségnek egyformán szól. Ablakról és ajtóról beszél, béresről és pásztorról. Tártyilag és személyileg is megfogalmaz valamit, amit minden közösségnek meg kellene fogadnia. Az ablak és béres jelképezi a szerzésre és vevésre beállított vezetőket, az ajtó és pászor a nyitottságra és adásra kész vezetőket. Az ablakon a tolvajok járnak keresztül, a béres csak a pénzért dolgozik. Az ajtón ki-be az a gazda jár, aki a nyájnak nem haszonleső pásztor, hanem életét is odaadó vezetője.

3. Tolvaj, béres vagy pászor? — A tolvaj a lopásra, a béres a fizetésre van beállítva. Az egyik igazságtalanság-„etikát” vall, a másik igazságos bér-erkölcsöt képvisel. Vezetőnek egyik sem alkalmas. Vezetőnek a közösségéért az életét is odaadni kész vezető alkalmas a jézusi tanítás szerint.

Az állami és egyházi vezetőkkel kapcsolatban sokszor nemcsak a „fizetett szolgáló” jelző, de a tolvaj vád is nem egyszer elhangzik. Korrupciós botrányoktól hangos a mi világunk!

— Jó lenne tudnunk, hogy ha egy tolvajt vagy bérest vallási köntösbe öltöztetnek, attól még nem lesz szent, nem lesz pászor, és főleg nem jó pászor. Jó lenne tudnunk, hogy a szolgáló vezetők (jó pásztorok) bármilyen ruhában járhatnak, mégis ők építik a földön a szeretet közösségét, Isten Országát.

Május 21. — Húsvét 5. vasárnapja — Jn 15, 1–8 — Kegyelem áradjon?

Csodálatos a szőlőtöke és szőlővessző hasonlata. Szinte maga előtt látja az ember a szőlőskertet a szőlősgazdával, amint lehajol egy tőkéhez, megfogja a szőlővesszőket, és keresi rajtuk a szőlőfürtöket. A hasonlat kikapácsolatlan bőségét adja azoknak a tanulságoknak, amelyeket a magunk egyéni és közösségi élete számára levonhatunk belőle.

1. Vallási üzenet. — A fellegekben járó képzelet egy ilyen példabeszéd hallatán mozdul meg igazán. Magasroptú vallási üzenetet sejt és talál is ebben a csodálatos természeti képből. Azok, akik Szent Pál teológiáján nőttek fel, különösen is elemükben lehetnek. Mert ugyan mi lehetne az éltető nedv, amit az Isten belead a szőlőtökébe, vesszőbe és gyümölcsbe? Nyilván a kegyelem. A kegyelem, a megszentelő kegyelem által lehet egyéni az ember Jézussal és Istennel. Ha valakiben nincs ez a kegyelem, az elszárad, lemetszik, és a pokol tüzére kerül. Tehát mindig a kegyelem állapotában kell lennünk!

2. Erkölcsi üzenet. — A gyalogkeresztény számára is csodálatos ez a kép, de a hasonlatot

nem akarja egy újabb ismeretlennel tetézni, főleg ha van a birtokában egy csodálatos és önmagában is fenséges természetes valóság. Mi tehát ez az éltető nedv, amely a Gazdától való, Jézusban megvolt és amit barátainak is akart, hogy általa sok termést hozzanak? Ez az éltető nedv természetesen a szeretet. Az a szeretet, aki és ami az Isten. Az a szeretet, amelyet Jézus tanított és élt. Az a szeretet, amelynek tanítását már befogadták a tanítványok, és amit nekik is élniük kell. Az a szeretet, amely új szeretet-embereket terem. Nemcsak egyet-kettőt, hanem fürtöket, kiscsoportokat, kis szeretetközösségeket. Igen, ennyire egyszerű. És az én szememben fenségesebb is, mint Szent Pál kegyelemtana.

3. Sok gyümölcs. — Amennyire magasztos és felemelő ez a hasonlat, olyan kemény üzenet is. A történet ugyanis nem arról szól, hogy Szeretet az Isten, szeretet van Jézusban, szeretetnek kell lennie bennünk, Jézus tanítványainban. A történet csúcsa a szőlőfürt. „Az dicsőíti meg Atyámat, ha sok gyümölcsöt hoztok, és így lesztek tanítványaim.” Hány szeretet-embert

teremttem eddigi életem folyamán? Férjem vagy feleségem szeretet-ember? Gyermekemből szeretet-embert neveltem? A további kérdés az igazán kegyetlen. Hány ember lett általam, szeretet-tanításom és példám által szeretet-ember? Fürtben lógnak rólam? Jézus-féle 12 fős fürtjeim vannak-e? Velük nem akarom megdicsőíteni, megörvendeztetni az Atyát? Kell, hogy szeretet áradjon bennünk!

— A vallási értelmezés mindig megengedi, hogy hamis illúziókban ringassam magam. Van az Isten olyan hatalmas és jó, hogy a kegyelmével egyszer majd bepasszíroz engem a fényes mennyországba! Az erkölcsi üzenet nem enged meg ilyen álmokat. Szeretet-embernek kell lennem, szeretet-embereket kell teremnem — és kész. Ezen az áron lehet csak közöm a szőlőskert Gazdájához és a Tőkéhez. Különben csak más Gazdához és más Tőkéhez tartozhatom, az evangélium szóhasználatával a Sátánhoz és a Mammonhoz... Szabad a választás!

Május 28. — Húsvét 6. vasárnapja — Jn 15, 9–17 — Rabszolga-erkölcs?

A szőlőtöke hasonlat folytatása ez az evangéliumi rész. Itt fogalmazódik meg a szeretet új parancsa. Vajon igaza van-e Nietzschének, hogy a keresztény erkölcs szolgál-morál, mert parancsokra épül és jutalomért dolgozik (mennysország)? Hogy látják ezt a vallás és az erkölcs képviselői?

1. Vallási üzenet. — Jézus szereti az Atyát, nekünk szeretnünk kell Jézust, akkor megmaradva szeretetében, mindent megad nekünk az Atya. A vallás erre teszi a hangsúlyt. Bizony van ebben egy kis szolgál-lelkület, sőt lakáj-lelkület.

Parancsát teljesítve beavatottak leszünk, és már nem szolgálak. Mi leszünk nemcsak a meghívottak, hanem a kiválasztottak is. A vallás mindig a kivételezésre és kiváltságokra játszik. Csakhogy Isten nem személyválogató!

2. Erkölcsi üzenet. — A parancsoktól meggyötört és mindenhol tilalomfákat ta-

pasztáló egyszerű ember tudja jól érteni Jézus parancs-szavát. A parancsot törvény előzi meg. A törvény pedig lehet életet szolgáló és életet nehezítő. A mezítlás Jézus nyomában járó gyalogkeresztény Jézus új parancsát a jó törvény szavának éli meg. Szeretni kell, de nem a parancsuralmi önkényi kényszer miatt, hanem szabadon választva a szeretetet és annak következményét, a boldogságot. A szeretet a cél, a boldogság „csak” következmény!

Az új „parancs” különben nem arról szól, hogy az Ursten szereti a Fiát, a Fia szeret téged, és neked szeretned kell a Fiút és Urat. A szeretet törvény egyirányú: Isten, Jézus, én, embertársaim. Ebben a tovább-szeretésben nyilvánul meg a vissza-szeretés. Különbben nem hiteles. Nem szerethetem Istent, ha nem szeretem embertársaimat! Ily módon nem is bódíthat el a kiváltságosok öntudata.

3. Barátság. — Aki igazán ismeri a kereszténységet, és nemcsak a keresztény vallást, annak a fejében egy pillanatra sem fordulhat meg a szolgál-morál képzete. Isten barátságos Isten, Jézus barátokat akart gyűjteni, Isten országa a földön barátságok hálózata, akik azt a fajta „királyi törvényt” követik, amely éppen nem a káros, országalmás és jogaros királyok sajátja.

Ez a barátság kötelez. Nem kevesebbről van szó, mint hogy a szeretetet akár az élet-odaadásig kell gyakorolni. Nagyobb szeretete ugyanis senkinek sincs annál, mint aki életét is odaadja barátaiért. Jézus ezt megtette.

— A vallásos lakáj-lelkület nem vezet sehová. A baráti elkötelezettségben van az erő és az öröm. Erő kell az áldozatváltásokhoz, és öröm lesz a jó barát elismerő tekintete. „Ezeket azért mondtam nektek, hogy az én öröömöm legyen tibenetek, és örömtök ezzel teljes legyen.”

A lelkiismeretes ember

A lelkiismeret fogalmával ellentétben annak melléknévképzős alakjával, a 'lelkiismeretes' kifejezéssel elég gyakran találkozunk a mindennapi életben, sokszor és sokan használják ezt a szót. Hogy közelebb hozzuk magunkhoz a mai témát, foglalkozunk először a lelkiismeretes emberrel, és emeljünk ki négy alapvető tulajdonságot, ami őt jellemzi.

1. Jól körülhatárolt, egyértelmű világkép. Tudja, hol a helye a világban; komoly érvekkel áll csak szóba, nem lehet akármivel megingatni. Ha meghallja véletlenül a reklámban, hogy mi a „legtöbb, mi adható”, akkor nem kezd lázasan kidolgozni maga számára egy új értékrendet, bár amúgy igyekszik az erejéhez mérten mindenkinek megadni azt, ami a legtöbb.

2. Jól fejlett feladattudat. Tudja, mik a világképéből adódó feladatai; szembenéz a tényekkel, ezekből értelmesen következtet, feladatait rendszeresen egyeztetni céljaival (ezt úgy is mondják, hogy céltudatos). Megjegyzem, az, hogy a cél nem szentesíti az eszközt, eleve benne van az értékrendjében, tehát annyira látszik céltudatosnak, amennyire az eszközei megengedik. Például egy bezöldült lelkiismeretű ember nem támogatja új autópálya megépülését, még akkor sem, ha ezt környezetvédő beruházásnak állítják is be a hivatalnokok, sőt, még ha netán saját egyéni érdekei is ezt sugallnák.

3. Erős felelősségérzet. Kötelességként éli meg a meglátott feladatok megoldását; számára nem az a dolgok elintézési módja, hogy „ha más nem csinálja, akkor én minek csináljam”, a birkaszellem; értékrendjével összeegyeztethetetlen, hogy „egy fecske nem csinál nyarat”. Ha neki a lelkiismerete azt diktálja, hogy repülni kell, akkor nekiindul, akárhányan akarják is lebeszélni róla. Egy kis kitérő: ha másra várunk, hogy elkezdje, akkor lehet, hogy nem is annyira akarjuk a dolgot. Ilyenkor mielőbb meg kell vizsgálnunk az értékrendünket, hogy valóban úgy gondolkodunk-e még most is az adott témában, mint régen, amikor erről a dologról elviekben már döntöttünk. Persze előnyösebb, ha a fecskék minél inkább egyszerre indulnak, így jobban tudják támogatni egymást. Valamelyiknek azonban mindenképpen el kell indulnia, mert különben az egész társaság látja kárát.

4. A meglátott jóhoz való ragaszkodás, akár áldozatok árán is. Itt szintén megemlíthetjük, hogy a lelkiismeretes ember értékrendjével összeegyeztethetetlen egy másik közhely, miszerint „Széllal szemben nem lehet...”

A lelkiismeret meghatározása

1. Az egyénnek saját magára vonatkoztatott erkölcsi tudata, ill. az önmagától megítélt erkölcsi állapota. 2. Az az erkölcsi érzék, amellyel valaki saját tetteit és gondolatait megítéli (Értelmező Kéziszótár).

Más szavakkal megfogalmazva, hogy mondandóm a következőkben érthetőbb legyen: az egyén saját magára vonatkoztatott erkölcsi tudata

A személyes erkölcsi értékrend

Mi kell ennek felállításához?

1. A világmindenség, azon belül a földi természet rendjének az egyén képességeihez mért és az emberiség jelenlegi tudásának megfelelő megismerése; világkép kialakítása. Ennek módszere a tanulás, az ismeretszerzés.

2. A magam helyének megkeresése a fenti rendben; egyéni felelősségem felismerése. Ennek módszere az életelmélkedés.

3. Tennivalóim meghatározása (életfeladatok); a feladatok rangsorolása. Ekkor jó hasznát vehetem a belém nevelt feladattudatnak. Az életfeladatok meghatározásának módszere szintén az életelmélkedés.

Az erkölcsi értékrend

tartalma

Az ember értékrendjét a bolygói és az egyéni boldogságra törekvés közötti kompromisszumkeresés eredményei határozzák meg. Ha csak az egyik fajta igyekezet van jelen meghatározó módon, abba rendszerint beletörök a bicskánk. Ha, mondjuk, kizárólag a mások boldogulásán fáradozom, akkor előbb-utóbb nem bírom ezt az áldozatot sem testileg, sem lelkileg. Például azok a városban fölnőtt, világjobbító szándékú fiatalok vagy akár idősebbek, akik csapat-papot odahagyva, elvonulva élnek egy vidéki tanyán, és nem készültek föl erősen lelkileg és fizikailag egyaránt az életkörülmények ilyen mértékű megváltoztatására, nem bírják huzamosabb ideig ezt az életmódot. Vagy egy másik példa, amikor valaki a Föld élővilága, vagy akár csak a körülötte élők egészségének érdekében lemond az autóhasználatról, ennek ellenére mégis megpróbál olyan életmódot folytatni, mintha lenne gépkocsija. Mesebeli királyfira tervezi a napirendjét: hipp-hopp, ott legyek, ahol akarok —

megfelel annak az erkölcsi értékrendnek, amelyet az ember magáénak vall; az erkölcsi érzék pedig mindazon módszerek, eszközök összessége, melyeknek segítségével az ember megállapítja, megítéli, hogy egy adott helyzetben mennyire gondolkozott, beszélt vagy cselekedett saját erkölcsi értékrendjének megfelelően, vagyis milyen volt az ő aktuális erkölcsi állapota.

vagyis annyi feladatot vállal, mintha rendelkezésére állna egy autó, amelyik egyik helyről a másikra viszi. Sokszor még tán lelkiismeretfurdalása is van, mert nem tud annyi „hasznosat” tenni, mint a sok-sok királyfi körülötte. Ebbe egy idő múlva bele lehet rokkanni. Természetesen ezzel nem azt szerettem volna mondani, hogy egy városi ember ne költözzön falura, tanyára, vagy aki hozzászokott a gépkocsihasználathoz, az ne váltson át a tömegközlekedésre, gyaloglásra, kerékpározásra. Eppen hogy erről van szó. Váltanunk kell, de tudnunk kell, hogy ennek mi az ára, milyen következményekkel jár, és a tőlünk telhető módon föl kell ezekre készülnünk.

Az erkölcsi értékrend másik szélsőséges tartalma, ha önző módon csak a magam vagy az enyém (akár szellemi, akár fizikai) boldogságát keresem, és a többiekét kizsákmányolom, legyen az élő vagy élettelen társunk a világban. Úgy gondolom, mindnyájunk számára egyértelmű, hogy az ilyen erkölcsi beállítódás ellentétekhez, vizslávkokhoz, ökológiai katasztrófához vezet.

„Az Élet él, és élni akar” — mondta Ady, és ebbe most beleétem a saját életünket, a körülöttünk lévő élő és élettelen dolgokat is. Hagyjuk élni vagy vegyük el? — ezt a döntést minden pillanatunkban meg kell hoznunk, egész életünk során. Nem eshetünk egyik végletbe sem, és ezt a mindennapok tapasztalatából tanulságként le kell szűrni. Azt a következtetést is levonhatjuk azonban a gyakorlatból, hogy mivel a dolog természetéből eredően az önzésre nagyobb a hajlamunk (egyszerűen a saját testünket és gondolatainkat térben és időben hamarabb és erőteljesebben érzékeljük), az önzetlenségre jobban oda kell figyelni. Minden pillanatunk egy, az önzés és az önzetlenség közötti kompromisszumos döntés eredménye. Akár rutinosan, oda sem figyelve, akár

vért verítékezve hozzuk meg ezeket a döntéseket, mindenképpen lelkiismeret, ezen belül értékrend, ezen belül elmélkedés szükséges hozzá. Ez a szellemi munka nem spórolható meg, nem szabad árukapcsolással adni-venni egymástól (pl. árukapcsolást fejez ki az az előítélet, mely szerint az elmélkedés csak a vallásos emberre jellemző), és nem kényszeríthető rá másokra, csak a tiszta érvelés módszere alkalmazható.

Az alapvető erkölcsi értékrendnek egyetemesnek, minden ember által elfogadhatónak kell lennie: ez egy közös nevező, ahogyan azt, Bulányi Gyurka bácsitól hallhatjuk. Ő a jézusi evangéliumok tanulmányozása során összegzett „három 'sz'-ben” látja a közös nevezőt: szelídség, szolgálat, szegénység — ami együtt is egy 'sz', a szeretet —, és úgy tudom, hozzávette még a környezetvédelmet, mert arról közvetlenül nem szólnak az evangéliumok. Simonyi Gyusza pár évvel ezelőtt úgy fogalmazott itt, az ökoszoportban tartott, Ökológia és erőszakmentesség (Mit tehet a kisember?) című előadásában, hogy az ember erkölcsi értékrendjének három sarokköve van: igazságos elosztás, környezetvédelem és tudatos népességszabályzás. Mindez gazdaságilag az ökoszociális piacgazdaság keretei között lenne (úgy vélem, itt a schumacheri közgazdaságtanra gondolt), és tömeges megvalósulása elvezetne a tartós és akár az egész világra kiterjedő békéhez. Dóry Pista pedig azt állította az immanens etikában, hogy mindaz, amit itt elmondtunk az értékrend tartalmával kapcsolatban, az a lét törvényeiből kikövetkeztethető. Szeretném még hozzátenni azt is, amit egykori kántorképzős hittantanárom mondott erről: Szeretet = akarom, hogy élj!

Erkölcsei érzék

Erkölcsei állapotomat erkölcsi érzékemmel ítélem meg. Ez az érzék, vagyis hogy észreveszem, rossz fát, ill. jó fát tettem, tesztek vagy fogok tenni a tűzre, lehet hosszantartó is, de lehet egy villanásnyi tudatalatti megézés is. Ha az elsőről, a hosszabbikról van szó, akkor azt általában önvizsgálatnak, lelkiismeretvizsgálatnak szoktuk nevezni, ha rövidebb ez az önmagunkról történő ítéletalkotás, akkor a jobbik énemről, Isten szaváról, a bennünk lakó kisbíróról, a lelkiismeret megszólalásáról szoktuk beszélni.

Annál hamarabb tudom helyesen megállapítani az erkölcsi állapotomat, minél többet gyakorlom a lelkiismeretvizsgálatot. Vagyis kialakul a rutinom gondolataim, szavaim és cselekedeteim megítélésében. Úgy is mondhatjuk: egyre gyakrabban szólal meg a lelkiismeretem. Ez két oldalról is veszélyt is rejt magában. Egyrészt így az ember könnyen felszínessé válhat, „immunis” lesz a saját maga által kifejlesztett erős önkritikával szemben; másrészt ez a rutinos önkritika esetleg tartós és kóros büntudathoz, önmarcangoláshoz vezethet. Ezért akármilyen profi módon ítélem

meg a saját, ill. mások cselekedeteit, a világban folyó történéseket, a hosszabb időt igénylő erkölcsi „érzéknek”, a lelkiismeretvizsgálatnak is meg kell hogy legyen a helye az életben, azt is rendszeresen kell gyakorolnom. Például itt van a multi-level-marketing cégeknek és biztosítóknak az esete. Mondjuk, ha én környezetudatos vagyok, akkor, úgy gondolom, nem állhatok be közéjük, hiszen ők azt várják ügynökeiktől, hogy agyonbeszéljék a potenciális vevőt, és ha nincs szüksége a portékára, akkor kimutassák, hogy igenis, szüksége van rá. Sőt, ha megtudják, hogy az „áldozatnak” környezetvédelmi aggályai is vannak, akkor rövid úton kiderítik, hogy ez a legkörnyezetkímélőbb termék, a legkörnyezetbarátabb technikával eladva, és persze a legolcsóbb is. Mindezeket megjelöli a mesés jövedelem ígéretével, és szegény környezetvédelemre hajlamos gyese anyuka, ha nem gondolja át, ha nem tart lelkiismeretvizsgálatot, hogy beleillik-e értékrendjébe ez a fajta tevékenység, hamarosan átlényegül a rokonait, barátait és ismerőseit szinte csak potenciális vevőkként kezelő ügynökké. Alkalmam volt megismerni „halászó” módszerüket, mert mint főállású anyát, engem is rendszeresen megkörnyékeztet ajánlataikkal.

Erkölcsei érzékünk kimunkálásához nagyban hozzásegítenek még családunk, baráti közösségünk tagjai, és ha van(nak), a lelki tanácsadó(i)nk. Ők mint referencia-személyek folyamatos visszajelzéseket adnak elveinkről és gyakorlatunkról.

A lelki élet alapvető eleme az elmélkedés

Sokszor emlegettem, ezért szeretném jobban megvilágítani, mit értek elmélkedésben.

Az elmélkedés az erkölcsi értékrend és érzék, vagyis a lelkiismeret kialakításának és ápolásának elengedhetetlen, de nem egyedüli eszköze. Lehet egyedül és ketten, vagy több emberrel együtt végezni.

Két fő tartalmi része van:

1. Lelkiismeretvizsgálat (amely a múlt tényeinek megállapításából, az ok-okozati összefüggések felderítéséből — lásd pszichoanalízis —, az eredménynek az értékrenddel történő egybevetéséből áll). Az önvizsgálatban segítenek az egyedül vagy lelki tanácsadóval, közösségben, esetleg könyv alapján készített lelkiismeretvizsgálati szempontok, és az e szempontok alapján írt lelkítükör. Ez tulajdonképpen az életelmélkedésben felállított értékrendnek és a hozzá tartozó életfeladatoknak az aprópénzre váltása. Mondok példaként néhány főbb szempontot, melyeket kedvünkre és magunkra szabottan tovább lehet részletezni.

Otthoni energiafogyasztás:

Fűtés – Víz – Melegvíz – Elektromos áram – Hulladék – Berendezés – Vásárlás – Munka – Közlekedés – Tanulás – Tanítás stb.

A szempontok alapján mindenki elkészítheti a maga részletes lelkítükörét. Például ilyen kérdések lehetnének benne:

Ha fáztam, akkor jól felöltöztem-e, vagy még jobban befűtöttem? Odafigyeltem-e, hogy a fürdővízzel öntsem le a WC-t? Pohárral mosok fogat, vagy csorgatom a vizet? Ingerültem vagy békésen érvelve próbáltam gyermekeimet rávenni a melegvízzel (fűtéssel, vízzel) való takarékoskodásra? Ha ingerült, ideges voltam, akkor annak mi volt az oka? Hogyan lehetne ezt az okot kiküszöbölni? Kénelemből vagy rosszul tervezett idő miatt használtam többet a porszívót? Lusta voltam-e a komposztba rakni, ami odaváló? Írtam-e bevásárlócedulát? Vittem-e szatyrot, hogy ne adjon az eladó nylonzacskót? Barátságosan, de hatékonyan elmondtam-e neki az érveimet, hogy miért teszem ezt? Megbeszéltem-e otthon, hogy a vásárolni tervezett háztartási gép előállítását, működtetését milyen környezetterheléssel jár? Munkámmal a meglátott jó elterjedését segítem-e elő? És így tovább... Sokat segít a Zöldköznapi kalauz c. könyv

A lelkiismeretvizsgálathoz tartozik, de időben lehet, hogy eltolódik a következő négy dolog: a) a helyes cselekedetek magamnak való elismerése (ez fontos a megerősítés szempontjából) b) a bűn bevallása annak, akit illet c) bocsánatkérés attól, akit illet d) a bűn vagy tévedés jóvátétele.

2. Tervezés (értékrend alapján történik, napi, heti, éves, alkalmi).

Az elmélkedésbe belefér ezenkívül bármi, aminek kifejezett erkölcsi tartalma van (ének, felolvasás, játék stb.) A formákat rugalmasan kell kezelni, mert a lényeg az, hogy a két fő tartalmi rész meglegyen, a többinek az a szerepe, hogy elősegítse, motíválja az említett két dolog létrejöttét. A forma szolgálhat megtartó erőként, de ne ragaszkodjunk hozzá mindenáron. (Szelíden erőltetni lehet, néha kell is.)

A lelkiismeret kialakításához és ápolásához szükséges eszköztár

1. Tanulás (elsősorban példa alapján, családban, iskolában, vagy önálló módon, szóban és írás útján, tárgyi emlékek segítségével, folyamatosan: a jó környezetvédő holtig tanul). Számomra tanulás volt például az eldugott kis viharosokbéli falvakban történő nyaralás, amikor az egyszerű magyar parasztek életének részese voltam. És hiába telt el azóta három évtized, most is sokszor elgondolkozom az ottani tapasztalatok kapcsán, hogy tulajdonképpen mire is van szüksége az embernek az életben. Sok minden kipotyog a listából, és ez erőt ad ahhoz, hogy továbbra is gajai módon igyekezzem gondolkodni és

alakítani az életemet. Azonkívül arra indít, hogy tanuljak. Ma már úgy el- és összekutyultuk az életet fejlett technikákkal és fejletlen erkölcsünkkel, hogy tanulás, ismeretszerzés nélkül nagyon elszúrhatjuk a dolgainkat. A tanuláson nemcsak a szaktudományok alapismerteteit értem (mondhatni: a gimnáziumi tananyagot), hanem az ezekre épülő összefüggésrendszereket (tudományköziséget), az egészben való gondolkodást is. Mivel a folyamatok bolygói méretűek, a gondolkodásnak és a cselekvésnek is azzá kell válnia. Ne csak a tőkés, az ember és természet kirablói gondolkozzanak így, hanem a jóra való emberek is. Az előbbieket bolygói gondolkodásmódjára csak egy példa a reklám. A mi jóra valóságunknak túl kell nőnie az ő ravaszságukat. Ehhez pedig a jószándék kevés. Több kell, az értelem. Persze az értelem sem ér semmit, sőt, káros is a jószándék nélkül.

2. Életelmékedés (lelkigyakorlat). Évente javasolt tartani, hosszabb időt igényel. A három nap bevált időtartam, mert egy nap kell a lecsituláshoz, egy a hatékony munkára, egy a visszazökkenésre, a feladatokra való fölkészüléshez.

3. Heti elmékedés. Ez a mindennapok által összekuszált sorok rendezéséhez kell, tapasztalatok szerint átlagosan 2–3 órát vesz igénybe.

4. Napi elmékedés. Nagyon változó, átlagban este fél óra, reggel negyed óra, ha lehet, a nap derekán is legyen pár perc, negyed óra.

5. Lelki tanácsadó (referenciaszemély). Ismernünk kell értékrendjét, hiteles életét. Ez szükséges ahhoz, hogy szemünkben alapja legyen tekintélyének. Bízunk kell ítéleteiben, de vakon még így sem követhetjük tanácsait.

6. Közösség. Tagjai fizikailag és lelkiileg is segítik egymást. (referenciacsoport) A közösségnek fizikai és lelki fokozatai vannak: szellemi-lelki közösség (pl. a Bokor egésze, vagy egyes emberek Prakash-sal és társaival való kapcsolata),

összejáró közösség (Bokor csoportjai), egymás közelében lakók, együtt dolgozók és végül az együtt lakók közösségei. A leghatékonyabban és legkönyvetkímélőbben biztosan az együtt lakók, a kommunában élők tudnak csinálni bármit is. Úgy gondolom, ezt a fajta közösséget spontán kialakulással, szerves fejlődéssel, illetve messzemenően azonos értékrenddel lehet csak megvalósítani. Szerves fejlődésen azt értem, hogy a kommunába lépők elég jól ismerjék előtte egymást (huzamosabb közelben lakás, egymás értékrendjének és gyakorlatának ismerete).

A végére hagyom, ennek ellenére a leghangúlyosabb mozzanata lelki életünknek: a család. A velük együtt történő elmékedés, az egyéni elmékedések együttes megbeszélése külön időt igényel. A házastárral és a gyerekekkel folyamatos kommunikációs közösségben kell élni. Az élő párkapcsolat, az élő szülő-gyermek kapcsolat egyik legfontosabb eleme a rendszeres verbális kommunikáció, a beszélgetés. Ha ez kialakul, és mégis időnként elmarad, az ember lelkiismeretében rögtön megszólal egy ébresztőóra, amely jelzi, hogy nem rendben folynak a dolgok, baj lehet, ha nem pótoljuk mihamarabb a beszélgetést, nem vesszük föl az elhagyott szálakat.

A lelkiismeret alakulása az ember élete folyamán

1. A lelkiismeret kialakítása: gyermekkor, kamaszkor. Az lesz bennem, amit belém neveltek, és amit a génjeim megengednek. Minél hamarabb beépülnek az ifjú ember életébe a lelkiismeret kialakításához és ápolásához szükséges eszköztár elemei, annál jobb, de persze mindig az aktuális életkorak megfelelő mértékben és formában. Erről köteles gondoskodni a szülő. A memeket, a gondolatcsomagokat igyekeznünk kell hatékonyan átadni az utódoknak. Olyan lelki kereteket biztosítsunk a gyerekeknek,

amelyben kialakulhat a lelkiismeretes ember. Nem a véletlenre kell bízni az általunk legfontosabbnak vélt gondolatok átadását. Nem jó, ha hagyjuk, hadd kószoljon bele mindenbe, amibe akar, aztán majd csak kialakul „magától” az erkölcsi értékrendje és az erkölcsi ítélőképessége. Ez a nevelési út azért nem járható ma már, mert nem egyneműek, vagy zömében nem egyneműek az ifjú embert érő hatások, azonkívül az emberiség és az egész bolygó sorsa ott tart, hogy nem bízhatjuk a gyereket érő mindenféle hatások eredőjére a lelki fejlődést. Ma már minden értelmes ember azt állítja, hogy csak a minél hamarabbi tudatátalakulás segít az emberiségen, márpedig ez a folyamat igencsak hosszantartó. Ezért nem engedhetjük meg magunknak azt a luxust, hogy nem céltudatosan neveljük céltudatosnak gyerekeinket. (A tudatátalakítás témájában érdemes elolvasni György Lajos: A jót választanod kell c. könyvét!)

Mondok egy példát arra, hogyan lehet a legkomolyabbnak tűnő dolgokat is együtt végezni egy kisgyerekkel. Az óvodást is fokozatosan hozzá lehet szoktatni a lelkiismeret-vizsgálathoz. Elkerülendő azonban, hogy fölösleges és káros büntudat alakuljon ki benne, a napi önvizsgálatot arra korlátozzuk, hogy elmondjuk, kinek okoztunk aznap örömet, kinek segítettünk, a rossz cselekedeteket nem soroljuk föl. Az egészet tervezük barátságosra, meghittre, hogy a gyerek szívesen vegyen részt benne, napirendjének természetes alkotóelemévé váljék. Eneklés, kényelmes testhelyzet, rugalmas beszélgetés. Ha például annyira foglalkoztatja valami, hogy elmesélése kicsit több időt igényel, akkor ezt is meg kell hallgatni. Ennek azonban az a feltétele, hogy eleve bővebb időtartamot szánjunk ezekre az esti elmékedésekre. Így aztán néha komoly életproblémák kerülnek felszínre, amit megint csak az ő szintjüknek megfelelően meg kell tárgyalni. (Többek között ekkor erősödhet meg a felnőttben az a vélemény, hogy az igazán nagy és fontos dolgok röviden, egyszerűen és egyértelműen is kifejezhetők: az igen igen, a nem nem. Csak le kell hántani róluk a sallangokat, és nem kell magyarázkodni, hogy ezt így értjük, azt meg úgy. Úgy értjük, ahogyan mondjuk, ahogy bárki ezen a földön megértene, ha lefordítanák az ő nyelvére.) Később, első osztályban, vagy ha érettebb a gyerek, akkor már nagycsoportos korban, azt is rendszeresen meg lehet beszélni, mivel bántottunk meg valakit, mi volt rossz aznap (az énekben: „utálatos tett”). Addig is szóba kerülhet, de nem rendszeresen, nem mindennap, a káros büntudat elkerülése végett, ill. hogy ne menjen el a kedve az egészségtől (pozitív megerősítés szükséges). Csak ha érzelmileg őt is megviselte a csínytevés, vagy na-

gyon rosszat tett, akkor, érdemes este visszatérni rá kisebb korban. Példa a lelkiismeretvizsgálat formájára óvodásokkal, kisiskolásokkal:

Esti ének: Este van, este van, minden elcsitul, az én kis lelkemben világozás gyűl. Most látom, mi volt jó, mi volt szeretet, mi volt a mai nap utálatos tett.

(Itt megállunk, mindenki, a felnőtt is elmondja, mivel okozott valakinek örömet, majd befejezzük az éneket.)

Azért, kik e verset velem mondjátok, nyugalmas szép álom szálljon tirtók. Hogy majd holnap reggel, ha virrad a nap, szépen [együtt puszkodjunk, együtt tornázzunk, együtt mosakodjunk, együtt reggelizzünk,] együtt énekeljünk, mint a madarak.

2. A lelkiismeret alakulásának leg-erőteljesebb szakasza, a lelkiismeret „végleges formába öntése”: kialakul a teljes személyes erkölcsi értékrend (ezen belül a világkép, saját helyem, életfeladataim); erkölcsi érzékem eszköztára kiegészül, amennyire lehet, teljessé válik; erkölcsi állapotomat hozzáteljesítőlegesen helyesen meg tudom ítélni (18–20 év körül, gimnázium végén, felsőfokú tanulás alatt). Ez az időszak a lelki szárnyalás, a fellegekben járás kora. Nem szabad elengedni a „fellegeket”, a magasroptú eszméket, hanem közelíteni kell őket a földhöz, és meg kell valósítani őket. Ha a tényekre, a valóságra, a természet törvényeire (hiszen annak vagyunk mi is részei) alapoztuk az értékrendünket, akkor igenis jó belekapaszkodni azokba a fellegekbe, és lehet, hogy aki erről le akar beszélni, arra valami homályos szemüveget tettek, és emiatt nem látja a szép felhőket, sőt, esetleg a valóságot sem.

3. A kompromisszumkötések, a „betérés” időszaka: 25–30 év körül (munkába állás, családalapítás, telelepedés). Ilyenkor alakulnak ki a keretek, amelyek vagy segítik az erkölcsi értékrend megszilárdulását, vagy rombolják azt. Példa az előnyös keretekre: az ember vidéken él (át kell gondolni, melyik családtagnak mennyi utazásra lesz szüksége), autója nincs, nagyszülőktől külön, de a közelben lakik, négy gyereke van, közeli munkahelye van (többféle képzettség => én diktálok, hol dolgozom). Példa a rossz keretre: Ha valaki vidékre költözik, és nem méri föl előtte, mennyit kell utaznia, akkor előáll az a gyakori helyzet, hogy az illető sajnálkozik (mert értékrendjében nincs benne az autó), hogy ő „kénytelen” személygépkocsival járni. (Az autótól azért példálózom előszere-ttel, mert egyrészt általában több energiát emészt el és többet szennyez, mint bármelyik más fogyasztásunk, másrészt ehhez képest nem létszükségletéről van szó, hanem kényelemszeretetről. Szerintem csak a mentők, tüzoltók, mozgássé-

retek, nagyobb szükséges tárgyat szállító számára jogos az autóhasználat.)

4. A folyamatos kísértések hosszú korszaka (30–60–65 év). Ha jól választottuk meg a kereteket az előző, „betérés” időszakban, akkor ez nem a folyamatos visszaesések, a folyamatos bűntudat és elégedetlenkedés korszaka lesz, illetve nem kerülünk olyan helyzetbe, hogy tudatosan állítsunk föl magunknak egy rosszabb értékrendet (vagyis megtö-rünk a mindennapok súlya alatt, és feladjuk elveinket).

5. A szellemi és testi gyümölcserlelés korszaka. Aki amint élt, olyan öreg lesz belőle: vagy bölcs, vagy nem az. Valamilyen szinten persze mindenki bölcs lesz, ha megéri a 60–65 éves kort, hiszen az átélt tapasztalatokat és azok valamiféle összegzését, illetve az azokból levonható tanulságokat egyedül ő birtokolhatja, de ahhoz, hogy ezt méltó módon, hatékonyan az utána jövő nemzedékeknek át is adja, előtte is hitelesen, szépen kell élnie. Például ha valaki önző módon élt, akkor öregkorában is valószínűleg olyan lesz, és hiába gyűlt össze sok érdekes és hasznos tapasztalata az évek folyamán, vagy képtelen rá, hogy továbbadja másoknak, vagy ha el is mondaná, nincs aki meghallgassa. Vagy ha valaki elégedetlenkedő természetű volt világ életében, akkor hiába az ősz haj, ki hallgat szívesen egy zsörtölődő nagypapát vagy nagymamát.

Egy kis ökofilozófia

Mindaz, amit a fentiekben elmondtam, legtöbbünknek ismerősként csegett. Most megkérlek Benneteket, hogy evezetek velem egy kicsit idegenebbnek tűnő vizekre, és a továbbiakban még inkább közösen gondolkodjunk, egy szellemi műhely munkásaiként.

20–22 évvel ezelőtt olyan problémára akadtam, amelynek megoldási javaslatához, kérék, szövegek hozzá, hiszen egyetemes gondról van szó. Mint láttátok, az elmondottak igyekeztek képet adni egy egységes, kerek egész életstratégiáról (életmegoldásról). A használt kifejezések ki nem mondott vallási tartalmakat sejtettek, pedig igyekeztem, hogy mondanom igen-igen, nem-nem legyen, és nem akartam sejtetni senkivel semmit. Tehát problémám a következő: az erkölcsöt, ve-le együtt a lelkiismeret fogalmát minde-igáig döntően árukapszolással, a vallásos hittel együtt adták-vették az emberek. Mára azonban eljutottunk oda, hogy nemcsak a vallásos emberek szeretnének jók lenni, tehát az erkölccsel kapcsolatos fogalmakat, technikákat le kellene választani a hitről. Esélyt kell adni, hadd lehessen jó ember az is, aki nem hisz nem tudható dolgokban, és számára elég ösztönző erő a jóra az, hogy megértette a természet törvényét, és kizárásos alapon az ennek való megfelelésre törekszik az életében. Gondot jelent számomra az a tény is, hogy a vallások csoportokba rendezik az embereket annak alapján, hogy mit állítanak, mit „tudnak” a nem tudhatóról. Ebben az elrendezésben eleve benne

rejlik a vita, a viszály magja. Ezt ma már nem engedheti meg magának az emberiség, hiszen nemhogy nem szabadna viszályt kelteni, de még ha minden erőnkkel összefognánk, sem biztos, hogy sikerülne megmenteni fajunkat, vagy akár a természet jó részét.

Megoldási javaslatom

Az emberek ne olyan rendező elv alapján igyekezzenek csoportokba oszolni, amelyek magukban hordják az ellentéteket (lásd vallási, nemzeti csoportok), hanem a természet törvényeihez való alkalmazkodás következtében a „kicsi a szép” elv alapján helyi közösségeket hozzanak létre, amelyek azzal foglalkoznak, hogy megbeszéljék, miben áll a bolygói értékrend, milyen feladatok várnak ránk, hogyan valósítsuk meg azokat a gyakorlatban. Szerintem ezek a témák éppen elég megbeszélnivalót adnak, és jobb, ha arról vitatkozunk, aminek a szereplői mindenki számára elfogadható tények, mintha arról folyna a szó, hogy ki mit gondol az el nem gondolhatóról, ki mit „tud” a nem tudhatóról. Ezen a teológizálást, a hit-tant és általában az ésszel föl nem fogható dolgokat értem. 25 év saját tapasztalatait és sok más ember tapasztalatait összegyűjtve azt tudom javasolni, hogy a hitbéli tartalmakat — és ideérték minden egyéb irracionális tartalmat — mondjuk annak, amik: vágyak, remények, melyek vagy igazolódhatnak, vagy nem. Ennek több haszna lesz mindnyájunk számára, mint kára. Személy szerint én, például, nagyon remélem, hogy halálunk után vár minket egy feltétel nélkül szerető Isten, és valamilyen formában mindannyian együtt leszünk valahol (ennél több irracionális dologra nem is vágyom). Ebbe a mondatba is bele lehet kötni, mert mi az, hogy forma, mi az, hogy valahol stb. Ott van azonban előtte a bevezető szó, az ige: remélem. Se több, se kevesebb. Ezért, úgy gondolom, nem kell, nem lehet sokat vitázni ezen az állításon, hiszen mindenki abban reménykedik, amiben neki jólesik. Ezzel szemben viszont arról, hogy mi dolgunk a világon, érdemes és szükség-szerű is beszélgetnünk, annak a közös nevezőnek az alapján, amelyet a bezöldült lelkiismeret címszó alatt próbáltam összefoglalni. A remény szó valóban varázsige. Felszabadítja az embert a gyötrő hitbéli magyarázások alól, egy csomó, emberek közötti konfliktust megelőz, és a hit nélkül maga a szó is olyan óriási jelentőségűre növekszik, hogy valóságos érzelmi fellángolást hoz az emberbe. Próbáljátok ki!

Kéry Magdolna

(Elhangzott a Bokor Ökocsoport egyik összejövetelén)

TARTALOM

Ünnepi számunk elé

Dsida Jenő: Tekintet nélkül (vers) 2

Gergely G. András: Jubileumi kérdések. 2

Tanulmány

Bulányi György: Szeress, és tégy, amit akarsz! 2-7

Nyíri Tamás: A szerelem antropológiája (I. rész) 7-10

Emlékezés

Farkas József: Boldog boldogtalanság 14-16

Gyerekeknek Moha-mese

Létező, ami nincs 17-18

Interjú

Schanda Beáta: Értelem és életharmónia 19-22

Vallomás

Király György: Alkoholfüggés. 23

Olvások fóruma

Olvásóink leveleiből. 24

Elmélkedések

Gergely G. András: Jézus monológja a keresztyúton. 11-13

Vasárnapi szentírási elmélkedések. 25-27

Környezetvédelem

Kéry Magdolna: A bezöldült lelkiismeret 28-31

Felhívás

Tisztelettel kérjük Olvasóinkat, hogy ha továbbra is igénylik lapunkat, akkor **2000. április 30-ig** újítsák meg előfizetésüket. Egyúttal jelezzük, hogy mivel lapunk ára 1997. eleje óta nem változott, és az áremelkedések közismertek, ezentúl egy *szám* ára **100,- Ft, az éves előfizetés pedig 600,- Ft**, illetve annak, aki postán kéri, a *postaköltséggel együtt 800,- Ft*. Köszönjük megértésüket! Kérjük, hogy az utalvány címzésében Kovács László és az „Érted vagyok” nevét egyaránt tüntessék föl.

MÉGIS

Az emberek esztelenek, következtelenek és magukba fordulnak,
MÉGIS SZERESD ŐKET!

Ha jót teszel, megvádolnak,
hogy önzés és hiúság gondolat vezérli cselekedeteidet,
MÉGIS TÉGY JÓT!

Ha sikeres vagy, hamis barátokat és igazi ellenségeket nyersz,
MÉGIS ÉRJ CÉLT!

A jó, amit ma teszel, holnap már feledésbe megy,
MÉGIS TEDD A JÓT!

A becsületesség és őszinteség sebezhetővé tesz,
MÉGIS LÉGY BECSÜLETES ÉS NYÍLT!

Amit évek alatt felépítesz, lerombolhatják egy nap alatt,
MÉGIS ÉPÍTS!

Az embereknek szükségük van segítségre,
de ha segítesz, támadás érhet,
MÉGIS SEGÍTS!

A legjobbat add a világnak, amid csak van,
s ha verést kapsz is érte cserébe,
MÉGIS A LEGJOBBAT ADD A VILÁGNAK, AMID CSAK VAN!

(Felirat az egyik kalkuttai, a Szeretet Misszionáriusai által fenntartott
gyermekotthon falán)

„Érted vagyok”

(Exodus 3,14)

Közösségi és családi folyóirat

XI/2. (60.) szám. Megjelenik évente hatszor.

Alapította: Simonyi Gyula

Szerkeszti a Szerkesztőbizottság.

A szerkesztőbizottság titkára: Garay András

Laptulajdonos: Család Alapítvány

Számlaszám:

10200964-20210809 Magyar Hitelbank Rt.

Budapest V., Szabadság tér 5-6.

Olvásóink a Család Alapítvány fent jelzett számlájára „Érted vagyok” megjelöléssel támogatást küldhetnek lapunknak.

Az Alapítványnak adott összeg az adóalapból levonható!

Felelős kiadó: Vincze Endre

Kiadóhivatal: 1476 Budapest, Pf. 40.

Szerkesztőség: 1076 Budapest, Thököly út 11. I. 6.

Internet: <http://c3.hu/~idory/ev/ev.htm>

E-mail: ertedvagyok@matavnet.hu

A lap az „Ingyen kaptátok, ingyen is adjátok” (Mt 10,8) szellemében szerzői honoráriumot nem váró írásokat közöl.

Minden írásért szerzője felelős, és nem feltétlenül a szerkesztőség véleményét fejezi ki.

Az „Érted vagyok”-ban közölt anyagok (a szerző hozzájárulásával) tartalmi torzítás nélkül szabadon közölhetők, a forrás megjelölésével. A szerkesztőség ezúton kér az újraközlés esetén tiszteletpéldányt.

Kéziratot nem őrzünk meg, s nem küldünk vissza.

Készült: AC sokszorosító,

Ipolytölgyes.

Felelős vezető: Martos György

ISSN: 0865-8021

Bimonthly newspaper of „Family Foundation for communities and families”, about gospel, charity, third world, ecology, nonviolence, family life, education and radical renewal movement in the Hungarian Catholic Church.

Editor: Garay András

Adress: H-2120 Dunakeszi, Berzsenyi u. 5/c

The materials published by „Érted vagyok” can be republished free, without distortion of contents. The editorial board hereby asks for complimentary copies in case of republication.

Előfizetés és terjesztés:

Kovács László („Érted vagyok”)
1076 Budapest, Thököly út 11. I. 6.

Előfizetést *belföldi postautalványon* a fenti címre lehet küldeni. Kérjük, az utalvány Értesítés részén a név és cím olvashatóan, pontosan legyen rajta, címzésében a Kovács László és az „Érted vagyok” név egyaránt szerepeljen, a hátán, a közleményben pedig világosan legyen leírva, hogy a pénzt a feladó mire küldte.

Előfizetési díj 2000-re (postaköltséggel):

Belföldre: 800 Ft

szociális előfizetés

a szerkesztőséggel történt egyeztetés szerint

Külföldre:

Itthon előfizetve:

a szomszédos országokba 800 Ft

egyéb külföldre 2400 Ft

Nyugaton: 36 DM

Köszönjük a szerzők, a szerkesztők és a sokféle segítő ingyenes szolgálatát. Köszönjük a bátorító kritikákat, javaslatokat és biztatásokat. Köszönjük az adományokat és a terjesztők munkáját. A lap esetleges jövedelmét a Család Alapítvány szociális célokra fordítja.